

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 5 (429) 5 – 11.02.2016 р.

Херардо
Анхель
Бугайо
Оттоне
про культурну
дипломатію

Гнучкий валютний
курс як виклик владі

Якою є доля
кримських заповідників

Хто претендує на
президентське крісло в США

The
Economist

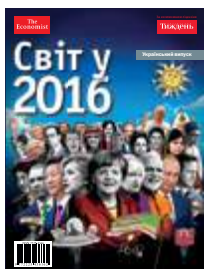
Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

«Світ у 2016» – українська версія щорічного спецпроєкту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже шостий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», п'ятий рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроєкту. Змістову частину спецпроєкту «Світ у 2016» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2016 році.

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПРОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 55 грн
- на 3 міс. – 156 грн
- на 6 міс. – 300 грн
- на 12 міс. – 600 грн

«Світ у 2016» – 50 грн

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»		
		26009000022321	35392656	
		поточний рахунок отримувача		
		код отримувача		
	Назва установи банку	300023		
		МФО банку		
	ПАТ «Укрсоцбанк»			
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
	Вид платежу: за передплату на журнал -----*			
Касир	Період:			
			сума, грн	
Платник (підпис)				

* У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

НА ЧАСІ

- 4 **Посилений контроль**
Який характер матимуть візити західних політиків до України найближчим часом
- 7 **Дмитро Крапивенко про небезпечні кадрові суміші**
- 8 **Як жити з гнучким курсом гривні**
Наскільки збалансованою є політика НБУ та уряду

ТЕМА НОМЕРА

- 10 **Повернення степу**
Про відродження нашого Півдня
- 12 **Недолюблене місто**
Чого чекає нинішній Миколаїв
- 14 **Причорноморський форпост**
Про особливий характер Херсонщини
- 16 **Складна реальність, великі перспективи**
Яким є економічний потенціал Причорномор'я

- 20 **Вони тут із самого краю**
Чим живуть херсонські волонтери й активісти
- 22 **Володимир Миколаєнко: «Не можна через заваганки лідерів заважати працювати політичним силам на місцях»**
Мер Херсона про переселенців, війну та інвестиції
- 24 **Олександр Сенкевич: «Немає любові до Росії. Є проблеми з економікою»**
Мер Миколаєва про дерадянізацію, місцевих регіоналів та господарські зв'язки з РФ

- 26 **Херсонці й Америка**
Історія успіху уродженців українського Півдня за океаном

СУСПІЛЬСТВО

- 28 **Гайдар замість Брежнєва**
Як окупований Донбас повернувся в 1990-ті
- 30 **«Брудна» справа в чистих руках**
Про мотивацію нових поліцейських Дніпропетровська
- 34 **Заповідники Криму: підсумки двох років анексії**
Кому дісталася недоторкана природа півострова

СВІТ

- 38 **Шанси аутсайдерів**
Як стартували цьогорічні президентські перегони у США
- 42 **Бунт на кораблі, що дрейфує**
Чим небезпечне економічне сповільнення Казахстану
- 43 **Едвард Лукас про боротьбу із брудними грошима корупціонерів**

КУЛЬТУРА

- 44 **Херардо Анхель Бугайо Оттоне й Тамара Сабала Утріяяс: «Сарсуела є дуже хорошим способом зрозуміти різноманітність Іспанії»**
Іспанські дипломати про просування національної культури

ЩОДЕННИКИ ОКУПАЦІЇ

- 48 **Обіцянки й реальність**
Що отримали українські офіцери, які залишились у Криму
- 49 **Ленін, якого немає**
Про специфічні культури Донбасу

P. S.

- 50 **Леонідас Донскіс про добу «швидкого споживання» інформації**

Тиждень

№ 5 (429) 5 – 11.02.2016

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська,

Анна Корбут, Алла Лазарева,

Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко,

Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: (067) 407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами

тел.: (067) 407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР

від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-0173

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 3.02.2016 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Посилений контроль

Віталій Рибак

Цього тижня в Україні з робочим візитом перебували голови парламентів Нордично-Балтійської вісімки — і це лише початок приїздів знакових закордонних делегацій у 2016-му.

Спікери вищих законодавчих органів країн Скандинавії та Балтії приїжджали, щоб провести низку зустрічей із президентом, прем'єром та спікером, а також ознайомитись із діяльністю громадських організацій у царині боротьби з корупцією. Марюс Яну-

ФОТО: УНІАН

коніс, Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні, розповів **Тижню**, що цей традиційний щорічний візит є насамперед проявом солідарності з Києвом столиць Нордично-Балтійської вісімки. За його словами, парламентарії прибули, щоб підтримати в нашій державі реформи, діяльність уряду й політичних еліт.

Проте українська влада помічає, що гості чекають на відчутніші зміни. Ганна Гопко, голова Комітету Верховної Ради в закордонних справах, так прокоментувала цю поїздку: «У 2016-му закордонних гостей буде не менше, ніж торік, але зміст візитів інший. Тепер вони цікавляться, чи ми знаємо, як саме маємо рухатися вперед. Чи впевнені у своєму уряді, чи є повноцінним законодавчий процес, чи запрацювали інструменти боротьби з корупцією, чи не опустило руки громадянське суспільство? Сьогодні зовнішній світ питає про наші внутрішні проблеми — це тривожний сигнал. Питають, отже, ми їх не переконали. Вони знають про наші орієнтири, але не впевнені, що ми до них наближаємося».

Країни Нордично-Балтійської вісімки були й залишаються нашими партнерами. У розмові з **Тижнем** пан Януконіс зауважив, що вони є великими донорами розвитку України: здійснюють багато гуманітарних програм, заохочують реформи в економіці, енергетиці й освіті.

СЕРЕД НАШИХ ЗАКОРДОННИХ ПАРТНЕРІВ ПОМІТНО ПОСИЛЮЮТЬСЯ СУМНІВИ ЩОДО УСПІШНОСТІ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Нордично-Балтійська вісімка координує співпрацю Норвегії, Швеції, Фінляндії, Данії, Ісландії, Естонії, Латвії та Литви. Офіційно організація існує від 1992-го, хоча підготовка до її створення почалася ще в 1989-му, коли налагодили перші зв'язки міжпарламентські групи: Нордична рада та Балтійська асамблея. Спершу організація діяла за схемою 5+3. Нордичні країни цілковито підтримували прагнення Естонії, Латвії та Литви здобути незалежність від Радянського Союзу — і стали першими, хто ввів безвізовий режим для цих молодих держав.

Щорічні зустрічі прем'єр-міністрів та керівників МЗС країн-членів відбувались у форматі 5+3, але у 2000-му за ініціативою естонців заговорили про формат вісімки, щоб підкреслити тісну співпрацю. Цей режим зустрічей почав діяти у 2008-му. Проте контакти не обмежуються урядовими: взаємодіють також депутати й чиновники інших рівнів. Існує і неофіційний формат шістки: Швеція, Данія та Фінляндія були «менторами» країн Балтії на шляху до вступу в Європейський Союз (Норвегія та Ісландія участі в цьому не брали, адже не є членами ЄС), але після 2004-го наради не припинилися: прем'єр-міністри шістки досі збираються чотири рази на рік перед зустрічами Європейської ради, а керівники МЗС перед засіданнями Ради із загальних питань та Ради міністрів закордонних справ.

Важливою частиною процесу розробки спільної стратегії є Доповідь про співпрацю Нордично-Балтійської вісімки, котру також називають Доповіддю Біркавса—Гаде. 2010 року прем'єр-міністр Латвії Валдіс Біркавс та міністр оборони Данії Серен Гаде розробили документ, у якому представили аналіз політичної ситуації в регіоні та конкретні пропозиції щодо зовнішньополітичного діалогу, взаємодії дипломатичних представництв в інших країнах, суспільної безпеки, енергетики та брэнда організації. Поступово Нордично-Балтійська вісімка впроваджує рекомендації Біркавса та Гаде.

Щороку одна з країн-учасниць стає координатором організації та визначає пріоритети в її діяльності. У 2015-му цей обов'язок було покладено на данців — їхніми трьома основними векторами були енергетична безпека, захист медіа в контексті російської пропаганди, а також політика Східного партнерства Європейського Союзу. Латвія, цьогорічний керманіч, обрала такі акценти: зміцнення безпеки в Східній Європі (це включає і енергетичну безпеку, і стратегічну комунікацію між учасниками, і боротьбу проти гібридних загроз), а також дальший розвиток кооперації в межах Східного партнерства. Таким чином, Рига продовжила торішню лінію політики Копенгагена. Оскільки вісімка докладає багато зусиль до розвитку Східного партнерства, важливою частиною її плану є стабілізація в Україні.

Організація не лише виявляє активність у регіоні, а й залучає до своєї діяльності інші країни. Існує програма під назвою «Поглиблене партнерство у Північній Європі». У її межах вісімка разом зі Сполученими Штатами Америки працює над розвитком людських свобод, підвищенням рівня добробуту й безпеки в регіоні та околицях, зокрема й в Україні. Від 2013 року існує також формат співпраці з Вишеградською четвіркою: 12 держав намагаються стабілізувати ситуацію в Східній Європі й надати допомогу постраждалим у війні на Донбасі.

Отже, співпраця між цією організацією та Україною наразі відбувається переважно в межах Східного партнерства ЄС, проте потенціал для неї значно ширший. У кожній з держав вісімки Україні є чого повчитися: наприклад, в Естонії — розвитку ІТ-індустрії, у Швеції — екологічних реформ та вдосконалення партійної системи. Однак для цього Києву необхідно налагоджувати контакти, виправдовуючи покладені на нього сподівання.

Натомість серед наших закордонних партнерів помітно посилюються сумніви щодо успішності змін в українському суспільстві. Офіційні посадовці поки що не озвучують їх, але у ЗМІ та висновках експертів дедалі частіше можна читати сувору критику діяльності української влади за надзвичайно повільне впровадження реформ, тоді як ми вже отримали дуже багато дивідендів, передусім шанс на безвізовий режим. Отже, 2016-й стане для України іспитом на здатність проводити якісні реформи, який у нас прийматимуть нові делегації. Проваливши його, ми втратили б довіру західних партнерів. ■

Періодична система кадрів

Дмитро Крапивенко

У політиці є щось від хімії. Тут є свої реакції, каталізatori процесів, вільні радикали й агресивні середовища. Хоча рідко, звісно ж, не в міждисциплінарних термінах, а в різних сполуках, створення й вивчення яких і становить науковий інтерес. Однак хімія має свої закони, і небезпечні поєднання нерідко призводять тут до справжніх вибухів чи техногенних катастроф. Ціна недолугих експериментів надто висока, тому їх прагнуть уникати. А от у політиці геть інакше. Згадаймо нашу зовсім недавню історію: великий алхімік Віктор Ющенко розчинив стару Конституцію, синтезував нову й фактично передав владу парламенту, що попервах складався з чудернацької коаліції правоцентристської «Нашої України», більш-менш ідеологічно близької «Батьківщини» та відверто лівих соціалістів. Сполука була такою нестійкою, ба навіть нежиттєздатною, що її невдовзі заступила геть інша речовина під назвою «Партія регіонів». Переповідати подальше перетікання реакції сенсу немає, зрештою все це й призвело до вибуху 2014-го.

Петро Порошенко, який був здібним учнем й асистентом у лабораторії Ющенка, мав би добре вивчити помилки свого наукового керівника. Та й інструментарій у нього куди багатший: усі провідні світові вчені на його боці. Ба більше, надають неабияку допомогу в усіх експериментах, але з однією умовою: діяти науково, з урахуванням прогресивних напрацювань. Але наш «магістр», схоже, таки прагне не так успішно закінчити дослід, як просто повеселитися з хімікатами. А раптом поталанить?

Якщо уроки з формування коаліції та конституційною «магією» Петро Олексійович як-так засвоїв, то в кадровій політиці він, схоже, діє як герой анекдоту про експерименти студента-хіміка: «А не довбоне?! Та не мало б!». Одночасна присутність у виконавчій владі «варягів»-реформаторів і схильних до тіньових схем українських політиків із їхнім одвічним наміром усе «порешать» неодмінно призведе до конфлікту, що не обмежиться кабінетами на Банковій чи Грушевського. Ставши до міністра-реформатора свого заступника, замружеш очі: а раптом не довбоне?

Тривожний дзвіночок пролунав ще у вересні, коли про намір піти у відставку повідомив очільник МОЗ Олександр Квіташвілі. Ніби минулося. Але наївно було б думати, що подібні інциденти не повторяться: тепер уряд вирішив покинути міністр економіки Айварас Абромавичус. За Ющенка такі речі легко пояснювалися чварами й амбіціями самих політиків, система Януковича взагалі не давала можливостей піти за власним бажанням і зробити велике публічне зізнання.

Нинішні реакції геть іншого характеру: по-перше, розголосу не уникнути, по-друге, важко обдурити західних партнерів, які дали кредит довіри на проведення реформ, а не на запровадження старих схем. Виправдатися офіційному Києву майже неможливо.

Так, можна припустити, що перед Абромавичусом вибачатся, переконують, що неодмінно покарають усіх поганих дядьків, і вмовлять його надалі залишатися з «уряді камікадзе». Але, схоже, заяви про відставку — це така собі ланцюгова реакція. Що далі влада обростатиме мережею «любих друзів», то меншою до неї буде довіра як Заходу, так і самого суспільства. Навіть якщо «пожежу» в Мінекономіки вдасться локалізувати, все одно залишається безліч тонких місць: Генпрокуратура, митниця, місцева влада — на цих та інших напрямках може вибухнути в будь-який момент. Кадровий конгломерат державного управління переживає той тип реакцій, які можна назвати незворотніми. Якби все йшло в бік якісного реформування та прозорості, цьому можна

ОДНОЧАСНА ПРИСУТНІСТЬ У ВИКОНАВЧІЙ ВЛАДІ «ВАРЯГІВ»-РЕФОРМАТОРІВ І СХИЛЬНИХ ДО ТІНЬОВИХ СХЕМ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ НЕОДМІННО ПРИЗВЕДЕ ДО КОНФЛІКТУ

було б тільки зрадіти, однак більше скидається на те, що тяжіння до старих схем переважає над власне реформаторськими прагненнями.

Для того щоб виправдатися перед суспільством, у влади завжди було достатньо інструментів: можна записати щемливе телезвернення, прийти на ток-шоу, навіть дати розлоге інтерв'ю, у якому розповісти про те, як усе непросто, але ми долаємо труднощі. Гірше із Заходом: емоційні промови про країну, яка веде важку війну з потужним агресором, там уже мало кого зворушать. Та й який стосунок до того має Абромавичус чи згаданий ним Кононенко? Особливо якщо зв'язати на той факт, що за першого вступилися посли провідних держав, а імідж заступника голови фракції БПП і до того не був бездоганним. У такій ситуації президента порятує тільки мирова з міністром економіки, але від подальших конфліктів, звісно, ж не убезпечить. Вони траплятимуться, доки на Банковій не втомляться експериментувати з кадрами й поєднувати сполуки та речовини, які в принципі не придатні до змішування в будь-яких пропорціях. ■

Як жити з гнучким курсом гривні

Любомир Шавалюк

Черговий етап знецінення національної валюти перетворює панічні настрої українців із гострих на хронічні

Курс долара знову поповз угору. Не можна сказати, ніби це стало несподіванкою для українців, які за останні два роки пережили так багато, що їх, мабуть, уже нічим не здивуєш. Але черговий етап девальвації (хоч наразі й невеликої) гривні на тлі регулярних запевнень чиновників, що макроекономічну ситуацію в Україні стабілізовано, має негативні наслідки: викликає недовіру, розчарування, відчуття невизначеності й страху перед майбутнім.

Отже, не тільки влада має подбати, щоб стабілізація (у межах гнучкого курсу) на валютному ринку таки відбулася, а й громадянам треба навчитися жити із гнучким курсом гривні й оптимізувати свою поведінку так, щоб зазнавати мінімальних утрат від ринкових коливань валюти. І влада, зокрема й четверга—медіа, мусить їм у цьому допомогти, постійно пояснюючи, що, як і чому відбувається та з яких економічних процесів і тенденцій випливає.

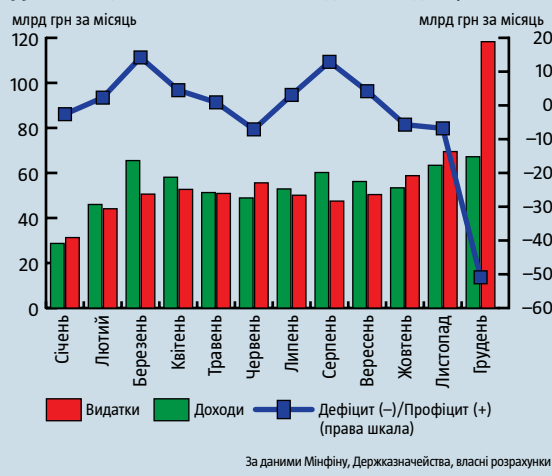
Остання хвиля знецінення гривні очікувано виявилася не такою стрімкою, як була попередня рік тому. З одного боку, це і є результат стабілізації, зменшення панічних настроїв серед контрагентів, більш налагодженої роботи фінансового сектору, ліквідність якого тепер краще скеровують і зв'язують. Із другого—хай там як, а за січень 2016-го національна валюта, за даними міжбанківського ринку, втратила 6,1% вартості відносно долара. Від початку жовтня, коли розпочалася ця хвиля, гривня подешевшала проти нього майже на 18%. Цифри не так насторожували б, якби люди мали впевненість у тому, що це лише одна фаза коливань, після якої курс повернеться ближче до якихось середніх значень. Та, оскільки такої впевненості немає, українці часто подумки екстраполюють ці темпи знецінення на кілька кварталів, від чого спочатку хапаються за серце, уболіваючи за можливий рівень своїх і без того кучих доходів, а потім за голову, думаючи, що трапилось і як діяти.

У таких умовах функція влади—пояснювати народові, що відбувається, і формувати адекватні очікування. А що бачимо натомість? Чиновники НБУ виходять із повідомленнями, нібито в знеціненні гривні винні святкові дні в США. Але відкладений попит може призвести до незначного збурення на ринку протягом однієї-двох, максимум трьох діб. Потім курс зазвичай повертається на попередні рівні, та аж ніяк не знижується на 18% за кілька місяців. Тож таке пояснення—із царини ненаукової фантастики—викликає щонайменше скептичну посмішку. Неприємно здивувала й голова Нацбанку Валерія Гонтарева, яка аргументувала знецінення гривні девальвацією рубля. Але ж російська грошова одиниця, навіть побувавши у стрімкому піке через падіння цін на на-

Щедрий грудень

Видатки зведеного бюджету в грудні становили понад 118 млрд грн, що на 70% більше, ніж у листопаді, й на 132%, ніж у середньому впродовж перших 11 місяців року. Уряд поспіхом витрачав кошти, які не встиг чи не зміг «освоїти» впродовж 2015-го

Динаміка щомісячних показників зведеного бюджету-2015

фту, втратила відносно долара лише 3,5% вартості за січень і 14% за жовтень—січень. Навіть за дефолту РФ наприкінці 1990-х, коли українська та російська економіки були значно більш пов'язані, гривня так не реагувала на падіння рубля. А тепер—з огляду на різке зменшення товарообігу між двома країнами за останні п'ять років—цього не повинно статись і поготів.

Отже, і це пояснення не відповідає дійсності. Проте воно викликає певне роздратування, бо українські високопосадовці (ідеться не лише про НБУ, а й про уряд, зокрема прем'єра, та про президента) звикли годувати народ відомим видом макаронних виробів. Влада або не готується до виступів, або сама не розуміє суті процесів, що відбуваються, або просто вважає людей за дурнів. Усі три можливі варіанти, незалежно від того, який із них відповідає дійсності, мають негативний відтінок. Вони викликають недовіру народу до влади з дуже тривалими наслідками: від опору реформам до різких падінь рейтингів керівництва держави (а відтак частих змін правлячих осіб, партій, коаліцій, що не дуже добре для розвитку країни) та народної зневаги до можновладців як таких. Так бути не повинно. І цей випадок яскраво свідчить: якщо влада хоче змінити країну, то повинна спочатку змінитися сама. У цій ситуації їй слід почати говорити адекватні речі, а в окремих моментах навіть просто мовчати, якщо не

знаходиться правдивих і вартих довіри слів. У контексті гнучкого курсу ці висновки можна перефразувати таким чином: без ефективного діалогу між владою і народом стосовно ситуації на валютному ринку «гойдалки» можуть мати такі різкі перепади висот, що будь-які переваги вільного курсоутворення буде нівельовано втратами економічних контрагентів від цінових коливань.

Що ж відбувається на цьому ринку насправді? Передусім якщо тенденція до знецінення національної грошової одиниці триває кілька місяців, то вона за визначенням не може мати лише спекулятивні, психологічні причини. Повинні бути певні фундаментальні фактори, хай навіть тимчасові. З огляду на це затримка з виділенням Україні чергового траншу МВФ могла бути ситуативно використана, зокрема спекулянтами, щоб зіграти на подорожчання долара, але її інформаційний вплив на валютний ринок неможливо розтягнути на місяці. Як і будь-які інші спекулятивні та психологічні чинники.

Отже, певні реальні процеси в економіці мають більший вплив на ринок. Не списуймо з рахунків фактор теперішньої глобальної кон'юнктури, за якої сировина дешевшає, грошові одиниці більшості країн, передусім тих, що розвиваються, знецінюються відносно долара США, і валюта основних торговельних партнерів України не виняток. **Тиждень** писав про ці процеси. Однак на сьогодні значно важливішими є тенденції всередині країни.

Перша з них торговельна. Від 1 січня Україна скасувала дію додаткового імпортного збору 5–10%. Спеціальне мито на автомобілі анулювали за кілька місяців до того. У повному обсязі запрацювала Зона вільної торгівлі з Євросоюзом, що спричинило певне зниження імпортих мит на товари з Європи. Це призвело до того, що імпортери кілька місяців формували відкладений попит на валюту під ввіз товарів, чекаючи початку року, щоб платити менше за розмитнення. Навіть у НБУ повідомляли, що в останні місяці 2015-го не було ажіотажного попиту на валюту, хоча імпортери найактивніші щоразу саме наприкінці року (ім треба заповнити полиці торгових точок під масовий шопінг у період новорічних свят і зі спокійним серцем відпочити в січні), а до того ж у III–IV кварталах розпочалася яка-не-яка активізація економічної діяльності, тобто платоспроможний попит на імпорт мав би дещо зрости. Отже, у січні імпортери кинулися активно поповнювати запаси з огляду на їхнє виснаження та помірно позитивні перспективи економіки на поточний рік. Тобто фундаментальні причини для збільшення попиту на валюту таки існують, хоч вони й тимчасові.

Друга, значно важливіша, тенденція лежить у площині податково-бюджетної політики. На початок грудня на єдиному казначейському рахунку (ЄКР) перебувало 48 млрд грн, ще приблизно стільки само — на валютних рахунках уряду. 1 січня на ЄКР зосталося 9 млрд грн. Тобто уряд протягом одного місяця зняв із рахунків у НБУ принаймні 39 млрд грн. І, як виявляється, спрямував їх на фінансування аномальних витраток бюджету (див. «Щедрий грудень»). Витатки зведеного кошторису в грудні становили понад 118 млрд грн, що на 70% більше, ніж у листопаді. Не можна сказати, що такого не було раніше, адже в останній

Грошовий достаток

Унаслідок аномальних витраток зведеного бюджету банківська система фіксує значне зростання ліквідності, з напливом якої не може впоратися за допомогою депозитних сертифікатів НБУ. Надлишок вільних грошей у фінустановах змушує тих, хто хоче заробити, шукати способи їх переведення на валютний ринок

місяць бюджетного року завжди похапцем намагалися «освоїти» неосвоєне. Але те, що нормально за фіксованого курсу, стало величезною проблемою в умовах вільного курсоутворення. Ці кошти, покинувши Нацбанк, пішли в економіку, зробили один-два обороти й потрапили в банківську систему (див. «Грошовий достаток»). Саме там на них чекали імпортери, які почали брати (зі своїх рахунків або в кредит під імпорти операції) і купувати валюту, щоб фінансувати придбання товарів іноземного виробництва. Нацбанк, хоч як намагався, не зв'язав у такі стислі терміни стільки ліквідності, що врешті-решт змістило рівновагу на валютному ринку й протягом кількох тижнів, якщо не місяців, підштовхувало курс долара вгору.

Звідси кілька висновків. По-перше, гнучкий курс каратиме уряд за будь-які помилки в податково-бюджетній політиці й не тільки. Уважно поглянувши на графік, бачимо: після кількох місяців профіциту зведеного бюджету в жовтні вперше зафіксовано дефіцит. Тоді й почалася хвиля девальвації. По-друге, не може НБУ впроваджувати передові інструменти (гнучкий курс, інфляційне таргетування), а уряд при цьому — діяти старими методами. Коли в оркестрі одні музиканти грають класику, а другі — попу, виходить какофонія. По-третє, як уже було сказано, владі потрібно починати зміни із себе. І не тільки в сенсі комунікації з народом, а й, як виявляється, у більш сформованих напрямках, зокрема в державній економічній політиці.

У підсумку виходить, що гнучке курсоутворення — це така собі незвідана земля, на яку ми ступаємо. Перш ніж вона почне давати плоди, влада повинна змінитися, а українці — стати фінансово грамотнішими. Тільки тоді енергію валютних хвиль можна буде використати на благо країни, а не на її руйнування. ■

Південний регіон

Повернення степу

Роман Малко

Новоросії більше не буде. Ніколи. Хіба що в еротичних снах божевільних кремлівських підстилок. Усе брехливе, вигадане, штучно зліплене з метою наживи рано чи пізно вмирає. А ми будемо. Бо ми були тут завжди. Відколи ми взагалі були. І хай нас називали, як кому заманеться: скіфами, сарматами, трипільцями, гунами, русами, рутенами. Хай нас винищували, завойовували, розділювали й перейменовували, використовували як гарматне м'ясо чи виморювали голодом — усе це нині вже не має жодного значення. Ми повернулися.

Українці такі. Ми маємо звичку повертатися і відбирати своє, навіть за багато сотень років. Ми занадто жадібні, щоб роздавати те, що нам належить, якимось зайдом. Чекатимемо того моменту дуже довго, витримуючи, витерплюючи, виплакуючи й навіть відхаркуючи кров'ю. Але обов'язково дочекаємось, а потім нехай ніхто не ображається. Бо ми собі на умі, бо знаємо, що світ мусить бути збудований саме так, як нам подобається, не інакше. З хлібом, салом, тичками, глиняними горшками на них, побіленими хатками, калиною, вишиванками, рушниками, образами на покутті...

З диким степом ми були на «ти» задовго до Єкатери́ни II, яка нібито щось там колонізувала й заснувала. Ми колонізували його постійно. Коли вперше, ніхто не пам'ятає, та й не треба. Наша волелюбність якраз зачалася з того вільного степу, де дихати можна на повні груди й де з кожного байраку варто очікувати що завгодно. Полювати в степу — не лапті плести, жити в ньому і з ним — не дупла бджолині потрошити. Було багато чого. Але в морі Чорному ми споконвіку любили лапати рибу, мити в ньому ноги й розтинати його темні хвилі на своїх човниках. Хай там як його називали: Понтом Аксинським чи Понтом Евксинським, Понтійським чи Понетським, Скіфським чи Руським, воно завжди було нашим. І ми завжди мешкали на його берегах, хай навіть маленькими, дуже дрібними осередками.

Може, не завжди той дикий степ і море вписувалися в державні межі на численних мапах усеможливих завойовників, але то не наша справа. Бо яка за великим рахунком різниця, впишуть тебе чи ні, коли ти є. Це вже сьогодні такі дурниці мають значення, світ змінився. Щоб відкрити рахунок у банку, ти мусиш ідентифікуватися, але і ми змінилися, і запити наші зросли. Нам більше не цікаво й не хочеться просто якось бути...

І можливо, якби декому не припекло витягнути на світ стару імперську байку про Новоросію й занадто впхати свій ніс у чужі справи, все тяглося б ще

дуже довго. Але маємо те, що маємо. Войовничий степовий дух прокинувся в українців, і тепер нас не зупинить ніщо, доки не стане по-нашому. Тим більше якісь там домовленості.

Усе лишень починається насправді. Ще багато чого доведеться переосмислити, вивчити й зрозуміти. Дуже багато роботи накопичилось, яку конче треба переробити. Але процес уже запущено, рубікон перейдено, люди Півдня, хай там якими вони були до того, змінилися до невпізнання. Адже це вони перші кинулися на межу з Кримом зупиняти повзучу заразу, вони не дали влаштувати у своїх містечках та селах божевілья під грифом «русская весна» й вони нині годують та вдягають своїх оборонців.

Гени мають значення, хоч ти трісни. Хоч би скільки мили мізки «русским міром», великими сталінами й дуже великими ескатерінами, ворог зупинився там, де йому не було що робити. Його зупинили українські прізвища, українські міста й села. Він не мав жодних шансів ані на Херсонщині, ані на Миколаївщині, ані на Одещині, бо там йому немає чого робити. Там живуть українці. Навіть на Донбасі він обламав собі зуби. Ось приблизні цифри кількості українців Півдня згідно з переписами за століття. Чому приблизні? Бо через часту зміну адміністративних меж можуть вкратися несуттєві неточності, які не впливають загалом на картинку. Станом на 1897 рік на Півдні України проживало близько 76% українців, на 1926-й — 70%. Навіть після Голодомору, коли, здавалося, виморили все живе, статистика фіксувала вражаючі цифри, що свідчили про небувалу стійкість і живучість українців: 65% на 1939 рік. Нині картинка, попри всю нахабну советизацію, анітрохи не гірша, навіть краща. Згідно з переписом 2001-го українців у Миколаївській області проживало 81,91%, в Одеській — 62,8%, Херсонській — 82%, Запорізькій — 70,8%. Ось, власне, і відповідь на запитання, чому в них не склалося, а в нас усе буде добре.

Тиждень вирішив звернути свій погляд туди, на Південь, не лише з цікавості. Від того, чим нині живе Степова Еллада, як назвав свою малу батьківщину Євген Маланюк, як вона змінилася, а вона дуже змінилася й далі змінюється, безумовно, залежатиме, яким край стане в майбутньому. А це дуже важливо. Нині його мешканці переживають не найкращі часи, але моменти пошуку ідентичності ніколи не бувають легкими, проте вони дуже цікаві. Врешті, Південь трохи задовго спав, але така вже його вдача. Зате нині нарешті прокинувся, і дороги назад уже немає... ■

Недолюблене місто

Станіслав Козлюк, Миколаїв

Чому, попри сильну радянську ностальгію, Миколаїв не став столицею однієї з «народних республік»

Хід історії в Миколаєві змінили місцеві активісти. Саме вони замість міліції у квітні 2014-го знесли намети прибічників «Новоросії». Згодом вони ж таки взялися за волонтерство й допомогу переселенцям із Криму та Донбасу. А патріотизм, як і по всій Україні, здається, почав перетворюватися на тренд. Про це може свідчити, скажімо, фестиваль вишиванок. На перший, у 2013-му, прийшло 11 людей. Торік захід зібрав близько 10 тис. учасників.

Попри все це, на останніх виборах до Ради Опозиційний блок, який можна вважати відвертою проросійською силою, взяв в області більшість. На місцевих у тому ж таки Миколаєві отримав 26 місць із 54. Це менше ніж половина, однак за потреби колишні регіонали блокуватимуть принципові для себе питання.

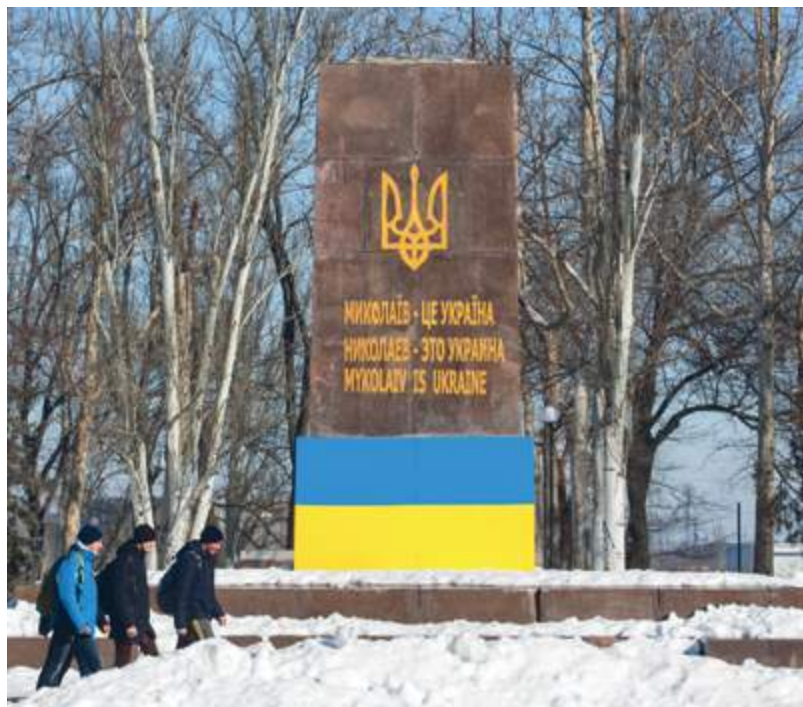
«Я не казав би, що проросійські настрої в регіоні сьогодні гостра проблема, хоч Опоблок і виграв місцеві вибори в області. Це сталося, швидше за все, не тому, що люди підтримували колишніх регіоналів, Росію чи Путіна. Тут відіграло свою роль розчарування в нинішній владі й конкретно в Петрові Порошенко. Тож волевиявлення відбувалося від протилежного. Голосували не так за Опозиційний блок, як проти БПП. Аналогічна історія і з виборами мера в Миколаєві: голосували проти Ігоря Дятлова, а не за Олександра Сенкевича», — пояснює координатор електоральних програм мережі ОПОРА в Миколаївській області Дмитро Баштовий.

Він додає, що в регіоні справді є контингент, який вірить російському ТБ й переконаний, ніби при владі в Києві фашисти. Проте кількість таких людей не критична.

«Під час парламентської кампанії 2014 року до Ради за мажоритарною системою пройшли представники від БПП. Але за партійними списками Опоблок набрав більшість. Проте не можна сказати, що в один день Миколаївська область була біло-блакитною, а вже наступного стала інакшою», — розповідає Євгенія Матейчук, активістка, голова місцевого осередку Демократичного альянсу.

«Залишилися ті самі люди, які виконують ті самі схеми. Якщо необхідно прибрати вулиці, які принципово впливатимуть на рух у місті, можна знайти підприємства, які прийдуть і наведуть лад. Але, хоч як це дивно, ми зіткнулися із саботажем», — додає вона.

Проблема в тому, що, попри обрання нового мера, в Миколаєві залишилися старі функціонери: голови департаментів та відділів, начальники комунальних підприємств та ін. І так чи так вони пов'язані з колишніми депутатами.

До рестарту готовий. Миколаїв чекає на нову історію успіху

«Нещодавно була ситуація, коли випав сніг у річній кількості. А в нас старі виконувач обов'язків голови департаменту ЖКГ та його заступник. Щовечора ми приїжджали до них і вимагали план прибирання вулиць на ніч і на день. Шукали підприємства, які посприяли б, якби комунальники не справлялися. Але роботу саботував Валерій Положенко. Він депутат міськради від «Нашого краю» і пов'язаний із Дятловим. Відповідно блокування або ж неякісна робота комунальників була на руку певним особам. Хоча тут межа доволі тонка», — пояснила Матейчук.

Утім, можна говорити, що міська рада таки оновилася. Зокрема, завдяки 10 людям від «Самопоміч». Через БПП також зайшли нові обличчя: учасники АТО, підприємці. Дивна річ, але й серед опоблоківців вистачає новачків на посадах депутатів міськради.

«Наш край» у регіоні створювали під бюджетників. Колишніх депутатів-регіоналів туди потрапило близько 30. На вибори вони виставляли директорів шкіл, ректорів університетів. У передвиборчий піар вкладали великі гроші, але люди за них не проголосували. Іще одна політсила, яку можна пов'язати

з Опоблоком, — це «Відродження». Вона робила правильні кроки, якщо говорити про кампанію. Шукала кандидатів у дворах. У прямому сенсі. Серед місцевих обирала людину, яка мала підтримку жителів будинків, і робила її висуванцем. Це дало певні результати», — розповідає Баштовий.

Якщо говорити про мерські перегони, то Олександра Сенкевича, опонента кандидата екс-регіоналів, мало знали в громадському середовищі. Попри це, як наголошують активісти, вже у другому турі виборів відбулася поляризація, «навішування ярликів», якщо завгодно. Дятлова звинувачували в сепаратизмі, протидії Майдану, зрештою, його начебто підтримав самоназваний «голова» псевдореспубліки «ДНР» Олександр Захарченко. Маючи за плечима такий багаж, висуванець Опозиційного блоку фактично перетворився на «уособлення зла» й режиму Януковича. На такому тлі непоганий вигляд мав його одноліток Сенкевич, якого в подібних зв'язках не помічали. І, попри не зовсім злагожену роботу, та й кампанію, він у результаті переміг із відривом 17 тис. голосів.

«Я не сказав би, що зміни в Миколаєві уже помітні. Райадміністрації, їхні голови ті самі. Замінили тільки заступників. Сенкевичу, певно, не вистачає управлінського досвіду в політиці. Але він намагається покращити ситуацію, шукає інвестиції. Створено Агентство розвитку Миколаєва, яке має знаходити гроші, залучати іноземні кошти, реалізовувати проекти тощо. От нещодавно нам посольство Канади виділило фінансування», — розповідає Баштовий.

Жителі міста неохоче говорять про великі підприємства та підприємців. Хіба що з ностальгією згадують про радянські часи, коли воно було закрите й майже побудувало авіаносець. А якщо запитати про нинішніх представників великого капіталу, навряд чи хтось одразу назве прізвища. Щоправда, частина згадує Миколу Крутлова, колишнього голову ОДА, народного депутата. Його називають «смотрящим» часів Януковича на Миколаївщині й пов'язують із конфліктом навколо агрофірми Корнацьких, який стався поблизу села Чаусове Друге влітку 2013 року. Тоді на працівників компанії Аркадія Корнацького, які збирали врожай, напали молодики з помповими дробовиками й поранили п'ятьох людей. Сам Крутлов від подій відхрестився.

Після втечі Януковича колишній голова області заявив про «розрив» із Партією регіонів, оскільки там немає «лідерів національного масштабу».

«Зараз Крутлов нібито відійшов від справ, хоча, не виключено, і надалі впливає на ситуацію в регіоні. Скажімо, певні зв'язки з ним є в родині Дятлова. Якщо Крутлов захоче, він вплине на область і через Опозиційний блок, і через «Наш край», — пояснює Матейчук.

«Тут немає «господаря», на відміну від Дніпропетровська чи Запоріжжя з Коломойським та Ахметовим. От нещодавно зустрічався з мерами, обговорювали грантову програму, за якою проходила Вінниця. Я запропонував і Миколаїв долучити, але на жаль... Немає людини, яка просувала б інтереси регіону в Києві», — ділиться думками Олександр Сенкевич.

Щоправда, нині Миколаївщина має шанси відійти від стереотипу аграрного краю і почати розвивати туризм. Громадські активісти наголошують: після анексії Криму потік українців, які шукають місця для відпочинку в області, зріс. Мова і про Кінбурнську косу, і про Очаків, і про два національні парки. Проблема одна — інфраструктура.

«Вона потрібна, щоб прийшов інвестор. А її немає. У нас відбувалися збори Міністерства інфраструктури, обговорювали питання пошуку коштів для ремонту доріг, адже цього року бюджет області зменшено. А туристам треба якось добиратися до місць відпочинку. Необхідно привести до ладу аеропорт. Якщо з Херсона літаки вже курсують до Стамбула, то в Миколаєві треба лише починати робити порядок. Доки не розберемося із цими проблемами, не може бути й мови про розвиток туризму. Адже інвестора слід заводити на готову інфраструктуру. Так, місто створило робочу групу, аби хоч якось займатися цим питанням. Але говорити про масштабний розвиток зарано», — пояснює Матейчук.

ПОПРИ ОБРАННЯ НОВОГО МЕРА, У МИКОЛАЄВІ ЗАЛИШИЛИСЯ СТАРІ ФУНКЦІОНЕРИ: ГОЛОВИ ДЕПАРТАМЕНТІВ ТА ВІДДІЛІВ, НАЧАЛЬНИКИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ІН.

Що ж до великих підприємств, то більшість їх зосереджена в Миколаєві й пов'язана з будівництвом кораблів. Розпад СРСР пройшовся і по них, унаслідок чого частина збанкрутувала, іншу доводять до банкрутства. У 1990-х тут, як і в більшості регіонів України, заводи розпиляли на метал, а ті, що залишилися, переважно ремонтують і будують приватні яхти. Скажімо, Чорноморський суднобудівний завод остаточно перестав працювати два роки тому. Завод імені 61 комунара нині налічує 1,5 тис. працівників, але масштабних замовлень не виконує, хоч і входить до Укроборонпрому. «Зоря» — «Машпроект» донедавна співпрацювала з Росією і близько 90% продукції постачала туди. Нині контракти розірвано, працівники занепокоєні можливою втратою робочих місць. Про закладення сучасних великих суден поки що не йдеться. Стабільно діє фактично дві компанії: «Нібулон» та «Російський алюміній», який частково дотує Миколаїв і є одним із містоутворюючих підприємств.

«Сьогодні нам усім потрібні історії успіху. Хоча б на рівні міста. Миколаїв має показати приклад усієї області, як вирішувати проблеми. Якщо ми зможемо зробити щось на зразок тієї ж таки Вінниці, то питання туризму не обговорюватимемо. Нам слід буде його вирішувати й залучати інвесторів. Миколаїв — занедбане місто. Недолюблене. Бо якщо попереднє керівництво довело його до такого стану, навряд чи скажеш, що його любили. Купа мафів, білбордів, несмаку в архітектурі нових забудов, — скаржиться Матейчук. — При тому всьому в нас досить зелене місто, дві річки й велика берегова зона. Якщо привести її до ладу, матимемо великий простір для відпочинку, туризму. Миколаїв — гарний майданчик для серйозної роботи». ■

Причорноморський форпост

Роман Малко, Херсон

Херсонщина не вписується в «руській мір», бо на всю цю ахінею має свій особливий погляд — український

Це доволі цікавий регіон, жителі якого, як і багатьох інших клаптиків України, свято переконані, що їхній край майже стовідсотково нагадує Україну в мініатюрі, має свій проукраїнський Захід, проросійський Схід, умовний Донбас і навіть Дніпро, що ділить усю цю модель на дві частини. Поява барвистої України в мініатюрі в причорноморських степах пов'язана з різними хвилями заселення регіону, але особливо на неї вплинули дві останні. Після Голодомору на місце вимерлих українців сюди завезли багато етнічних росіян, а після Другої світової війни переселили чимало депортованих «пособників» УПА. Привозили цілими селами й селили переважно на правобережжі Дніпра. Як результат — мешканці більшості сіл Бериславського та Білозерського районів завжди були проукраїнськи налаштовані. Не варто забувати, що історично це козацька територія, де поселення виникли на місцях запорозьких зимівників задовго до того, як з'явився сам Херсон.

У 2014-МУ ПОСТУПОВЕ КІЛЬКІСНЕ ЗБІЛЬШЕННЯ СВІДОМИХ ГРОМАДЯН ВИЛИЛОСЯ В ЯКІСНЕ, ХЕРСОНЩИНУ НАКРИЛА ПАТРІОТИЧНА ХВИЛЯ, А ПОЛІТИЧНО АКТИВНІ ГРУПИ ПОМІНЯЛИСЯ МІСЦЯМИ

Різниця між мешканцями правобережжя та лівобережжя Херсонщини суттєва, кажуть місцеві краєзнавці, і ґрунтується вона ще й на усталеному способі життя, що виник на основі як історичних, так і географічних особливостей. На лівобережжі, особливо в степових селах, які багато в чому залежні від централізованої підтримки держави, де часто немає роботи, господарство тримається на штучному підведенні води, часто все вирішує такий собі сільський барон, що майже завжди перебуває на боці влади. Фактично тут витворилася особлива модерна форма кріпацтва. Натомість там, де якимось чином збереглися козацькі традиції, та ще й просякнуті бандерівським духом, мешканцям завичай притаманні виразні самостійницькі риси, які, щоправда, проявляються також починаючи зі способу життя. Куркульська самостійницька вдача тут культивувалася споконвіку.

Утім, варто зауважити, що описаний вище поділ нечіткий, доволі умовний. Всюди є вкрашення, що зовсім не відповідають загальним характеристикам. Та сама Нова Каховка, яка будувалася в 1950-ті як «соціалістичне місто», була заселена робітниками з усього Союзу. Там ще й нині доживає віку чимало військових пенсіонерів, а тому не дивно, що

електоральні вподобання цього шматка Херсонщини мало вписуються і в першу, і в другу модель. Генічеський район, який донедавна вважався геть проросійським, теж не зовсім такий. Тут мешкає чимала кримськотатарська громада, і цілком логічно, що саме сюди передусім спрямовують свої погляди втікачі з окупованого Криму.

Після здобуття Україною незалежності Херсонщина доволі довго була повністю червоним регіоном, базовим для комуністів, соціалістів і братньої їм селянської партії. Найяскравіше це проявилось під час президентських виборів 1999 року, коли мечі схрестили тодішній президент Леонід Кучма й лідер КПУ Петро Симоненко. Херсонщина підтримала останнього, але загалом переміг Кучма, і відтоді регіон має певною мірою завдячувати Леонідові Даниловичу за декомунізацію. В області відбулися серйозні кадрові чистки. Після закінчення цієї «кадрової чехарди», як охрестив її сам Кучма, Херсонщина вибула з червоного поясу.

Утім, стверджувати, що на Херсонщині перестала відтоді існувати будь-яка опозиційність владі, хибно. Доволі сильну підтримку якийсь час і далі мали в регіоні соціалісти. Зокрема, Станіслав Ніколаєнко, один із соратників лідера Олександра Мороза. Усе закінчилося лише тоді, коли Мороз у 2006 році пішов на змову з регіоналами. Електорат почувався зрадженим і перестав за них голосувати. Схожа історія згодом трапиться на Херсонщині й із «Батьківщиною», що в якийсь момент не виправдає вражаючої підтримки своїх прихильників і буде змушена поступитися радикальнішим національно орієнтованим партіям. Утім, це буде дещо згодом, уже після Революції гідності.

Окремо слід згадати про присутність у регіоні проукраїнських партій. Із часу проголошення Україною незалежності вони існували тут постійно, що правда, ніколи не мали масової підтримки, а тому не становили для провладних сил особливої проблеми. На Херсонщині, кажуть експерти, влада ніколи не боролася з патріотичною опозицією, яка тут завжди займала чітко визначену нішу, збираючи свої 20–30%. Дехто навіть схильний вбачати в цій колізії наявність певного неформального пакту про ненапад: уся власність та влада в руках провладних сил, а культурна нива за українцями. Але інакше, можливо, і не могло бути. Адже, як не крути, Херсонщина чи не найукраїнськіший із регіонів півдня країни, де українці на 2001 рік становили аж 82%. Доволі активна й, що важливо, постійна культурницька робота українських патріотів із часом дала несподіваний результат. У 2014-му поступове кількісне збільшення свідомих громадян вилилося в якісне й Херсонщину, яку невігласи приписували до «руського міра»,

накрила патріотична хвиля, а політично активні групи помінялися місцями.

На початку 2000-х років згідно з результатами опитування, проведеного в Херсоні, більшість громадян хотіли бачити президентом саме Путіна, бо власний їх чомусь не влаштував. Проте, коли Путін напав на Україну, зокрема й на Херсонщину, невеличка частина якої певний час перебувала в окупації, ці марення були поховані назавжди.

Загалом електорат Херсонської області й сьогодні лишається незмінним. Проросійськи налаштованих тут усе ще 25%, проукраїнськи — 30%, решта — це так звана пасивна більшість. Унаслідок шоку й під загрозою війни вона миттєво визначилася зі своїми вподобаннями, і ті патріотичні українські політичні партії, що раніше завжди вдовольнялися другим місцем, раптом вийшли на перше. Це був найбільший здобуток 2014 року, який проявився на виборах президента, потім до ВР, а далі закріпився на місцевих. Звісно, проросійські виборці нікуди не поділися. Вони або не прийшли на вибори, або голосували за ОБ, «Наш край», «Відродження» чи Партію місцевого самоврядування. Утім, хай там як, але вперше за багато років була зламана регіональна електоральна традиція. У Херсоні на зміну багаторічному меру Володимирові Сальдо, якого нерідко звинувачували в корупції, але який, утім, кажуть, був не найгіршим управлінцем, прийшов Володимир Миколаєнко, якого підтримав місцевий Майдан. Сталися зміни й на рівні області. Нині головою облради є такий собі Андрій Путілов, що багато років намагався стати міським головою Херсона, але врешті в 2012 році як кандидат від об'єднаної опозиції потрапив у нардепи, звідти спочатку сів у крісло очільника ОДА, а тепер змінив його на надійніше.

Регіональна еліта очікувано подрейфувала до БПП, а патріотично налаштований електорат, що раніше голосував переважно за «Батьківщину», цього разу хитнувся в бік радикальних політсил. По-перше, у «Батьківщині» стався розкол. Одного з аксакалів місцевого осередку, нинішнього мера Херсона Володимира Миколаєнка, який мав чималу підтримку в місті, намагалися витіснити з партії. По-друге, туди прийшли нові люди, які раніше не були з нею пов'язані. Наприклад, маловідомий бізнесмен Владислав Мангер, що нібито був помічником-консультантом экс-регіонала, а нині сепаратиста Олексія Журавка, став другим номером у партії, а коли відверто, то її головним фінансистом. І хоча таку ротацію благословила сама Юлія Тимошенко, це не сподобалося багатьом виборцям. Провал «Батьківщини» в Херсоні — показник рівня політичної відповідальності. Святе місце пустим не буває, а тому його успішно посіли «Свобода», РПЛ та УКРОП. Утім, це не вирішило проблеми. Такий вірус, як міжвидова боротьба, на Херсонщині також присутній. І хоча де-факто до влади як у місті, так і в області прийшло кілька сильних груп, між ними відразу почалася дуже помітна конкуренція. Вперше це проявилось восени 2004 року, коли представники БПП Співаковський і «Батьківщини» Одарченко вирішили позмагатися на парламентських виборах. Співаковський — представник еліти, яка швидко перейшла на бік влади, але його підтримали активні учасники Майдану. За Одарченком також стояли майданівці. Це був перший розкол, підірваний чималим протистоянням, яке

Ідоли падають. Херсонщина сьогодні переживає активну фазу декомунізації

продемонструвало брак єдності. Далі все пішло по накатаній.

Сьогодні на рівні області й міста є дві різні спроби налагодити конструктивну роботу влади. Голова облради Андрій Путілов вирішив поставити на стабілізацію, намагаючись домовитися чи не з усіма ключовими гравцями, і це йому поки що вдалося. Він спирається на БПП, РПЛ, «Наш край» і навіть ОБ. Представники всіх цих політсил обійняли керівні посади. І хоча рівновага все ще дуже хитка, вона принаймні помітніша, ніж на місцевому рівні: очільникові Херсона Миколаєнку так і не вдалося знайти союзників. Це, безумовно, заважає розвиватися місту. І містяни вже починають нарікати, що мерові бракує жорсткості та ініціативності. Водночас чи не головна проблема Херсона, на яку також найчастіше звертають увагу, — це незмінність старого управлінського апарату. Нова влада прийшла, дуже омолодився склад рад, у Херсоні аж на 70%, але старі управлінці залишилися. Зміна кадрів не відбулася. А вона конче потрібна. Безумовно, є серйозний брак людей, особливо кваліфікованих. Але експерти все ж переконані, що патріотично активна молодь, хоч і не кваліфікована й не має управлінських навичок, усе ж могла б змінити старих корупційних професіоналів. І така заміна з часом дала б кращі плоди.

Нині Херсонщина переживає непрості часи. Волею долі їй довелося стати прикордонним регіоном і прийняти чимало нових викликів, на які доводиться реагувати. Але, попри всі проблеми, ситуація тут все ж вселяє оптимізм. Пройшла хвиля декомунізації, десятки бовванів комуністичних ідолів назавжди зникли з мапи цього краю, а настрій населення не лише хитнулися в бік патріотизму, а й серйозно переформатувалися, і хочеться вірити, що назавжди. Херсонщина більше ніколи не буде ані червоним поясом, ані потенційною цеглиною «руського міра». ■

Складна реальність, великі перспективи

Олександр Крамар

Чи зможе українське Причорномор'я реалізувати чималі конкурентні переваги на тлі інших регіонів

Зовні подібні одна до одної, Миколаївська та Херсонська області водночас мають однакові внутрішні відмінності. Це дає підстави розглядати їх як один макрорегіон: Причорномор'я, до якого в перспективі також можуть тяжіти прилеглі частини Одеської та, не виключено, Запорізької областей.

ВНУТРІШНІ ВІДМІННОСТІ

Передусім у межах двох областей виокремлюється Миколаївсько-Херсонське міжріччя, яке обмежене із Заходу, Сходу та Півдня природними бар'єрами: Дніпровським і Бузьким лиманами, а також нижньою течією Дніпра. У цьому межиріччі на невеликій відстані один від одного містяться обласні центри Миколаїв та Херсон, між передмістями яких не більше ніж 40–45 км. Разом із трьома прилеглими районами — Жовтневим, Снігурівським та Білозерським — вони утворюють фактично єдину агломерацію, де на площі 4,96 тис км² проживає близько 1 млн осіб (за офіційними даними, станом на грудень 2015 року 985 тис., не враховуючи офіційно незареєстрованих). Регіон концентрує лівову частку економічного потенціалу обох областей. Зокрема, тут зосереджено понад 60% усієї обробної промисловості, понад 90% перевалочних потужностей портів, а в сільській місцевості найвища концентрація зрошуваних земель, вирощування та переробки овочів і фруктів.

Окрім нього виділяються також дві менші агломерації. На півночі — Первомайсько-Южноукраїнська, що включає поряд із двома названими містами прилеглий Первомайський район та кілька сіл сусідніх Арбузинського й Доманівського. Тут на площі 1,5 тис км² проживає 145 тис. осіб. А також Новокаховсько-Каховська, яка окрім цих двох міськрад обласного підпорядкування включає кілька прилеглих населених пунктів Каховського району. Тут на площі 330 км² проживає 115 тис. осіб. В основі економіки обох агломерацій потужні енергетичні вузли (Південноукраїнська АЕС та Каховська ГЕС), а також численні підприємства обробної промисловості.

Решта Причорномор'я, а це 46,3 тис км², становлять аграрні території з незначною густиною населення, де загалом, за офіційними даними, проживає 885 тис. осіб (насправді значно менше через трудову міграцію до обласних центрів, інших регіонів країни та закордон). Вони мають багато спільного з прилеглою аграрною смугою Одещини на північ від Одеси, створюючи фактично одну степову зону. У її межах виділяється приморська смуга, де значну роль у

туристичний сезон відіграють доходи від розміщення та обслуговування відпочивальників, а також перевалка вантажів у менших портах (Очаків, Скадовськ, Генічеськ).

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТОСТІ

Відповідні внутрішньорегіональні відмінності помітні й у показниках офіційної зайнятості та розмірах середньої заробітної плати. Наприклад, за межами трьох згаданих агломерацій лише трохи більш як 30% усіх штатних робочих місць області. А середня заробітна плата, згідно з даними за перші три квартали 2015 року, на Миколаївщині перевищувала середньообласні цифри лише в місті атомників Южноукраїнську (7,1 тис. грн), прилеглому до Миколаєва Жовтневому районі (5,2 тис. грн) і самому обласному центрі (4,05 тис. грн). У решті області вона становила близько 2,5 тис. грн і лише в деяких містах обласного підпорядкування та кількох районах — близько 3 тис. грн. На Херсонщині зарплати ще нижчі. Лише в Херсоні та Каховській агломерації вони незначно перевищували 3 тис. грн, а в більшості інших районів становили від 2 до 2,5 тис. грн.

Загалом Причорномор'я, особливо Херсонщина, є дрібновласницьким регіоном України, що має великі проблеми із зайнятістю. Із 1056,4 тис. економічно активного населення офіційно зайняті в комерційному секторі лише 353,2 тис., або кожен сьомий житель. Понад половина з них були зайняті на мікропідприємствах із не більш як дев'ятьма працюючими та у ФОП — 50,7% загалом у макрорегіоні, а на Херсонщині навіть 54,7%, тоді як середньоукраїнський показник становив 36,6%. На другому місці за чисельністю робочих місць у комерційному секторі був малий (крім мікро-) та середній бізнес, що давав роботу 39,9% зайнятих у комерційному секторі, а на великих підприємствах працювало лише 9,3% (на Херсонщині — 3,5%). Ще 197,7 тис. зайняті в бюджетному секторі.

Порівняння із загальноукраїнськими показниками засвідчило, що причина такої високої частки найдрібнішого бізнесу полягала в дуже низькій реальній зайнятості жителів регіону. 400,8 тис. осіб економічно активного населення в Миколаївській та Херсонській областях формально вважалися самозайнятими, хоча насправді не мали постійного джерела доходів або виживали завдяки напівнатуральним підсобним господарствам (їх там налічується 168,7 тис.).

Складна ситуація з офіційною зайнятістю та переважанню в ній пільгових категорій платників податків

спричиняють величезні проблеми з наповненням місцевих бюджетів Причорномор'я. Навіть на благополучнішій Миколаївщині трансферти з держбюджету перевищували 2014-го в 1,8 раза власні доходи місцевих бюджетів області.

НЕВИКОРИСТАНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Причорномор'я на сьогодні має яскраво виражену агропромислову спеціалізацію, проте аграрний потенціал усе ще використовується вкрай слабо та односторонньо. На Херсонщині сільське господарство робить найбільший внесок у валовий регіональний продукт, який із року в рік коливається в межах 25% із тенденцією до зростання. А разом із харчовою промисловістю забезпечує 1/3 валової доданої вартості. На Миколаївщині в загальному обсязі ВРП сільське господарство поступається промисловості, однак в останній так само значну частину валової доданої вартості продукує харчопром.

Сільськогосподарський потенціал Причорномор'я, особливо в розрахунку на одну особу, не має аналогів в Україні. Площа ріллі у двох областях сягає 3,5 млн га, або більше ніж 1,5 га на одного жителя, що вдвічі перевищує середньоукраїнський показник. При цьому після окупації Криму в Херсонській та Миколаївській областях зосереджена абсолютна більшість зрошуваних земель України. А використання поливу тут забезпечує набагато вищі врожаї. Наприклад, збори озимої пшениці зростають у 2,7 раза, кукурудзи — у 3,5, сої — у 3,4 раза.

Миколаївська та Херсонська області є лідерами за рівнем розвитку фермерства в Україні. На листопад 2015 року там налічувалося 6,2 тис. фермерських господарств, які обробляли 608,8 тис. га ріллі. У сільських районах Причорномор'я членами сімей фермерів є принаймні 2–3% усіх мешканців, тоді як загалом у країні серед жителів сільської місцевості їх менш як 1%.

При цьому розвиток промисловості й навіть тих її галузей, що належать до АПК (передусім харчопрому, сільськогосподарського машинобудування, агрохімії), у регіоні не відповідає його аграрному потенціалу. Це один із ключових факторів, який зумовлює високе безробіття в регіоні. Позірно велика частка в обробній промисловості регіону харчопрому (49,8%) чи машинобудування (14,4%) порівняно із середньоукраїнськими показниками є результатом не їх кращого розвитку, а значно менших обсягів виробництва в обробній промисловості Причорномор'я загалом.

Так, частка Миколаївської та Херсонської областей у загальноукраїнській обробній промисловості становила в 2015 році лише 3,8%, у металургії та металобробці — 2,6%, а в машинобудуванні (5,5%) і харчопромі (5,7%) була лише на рівні питомої ваги Причорномор'я в населенні країни (5,7%). При цьому, як зазначалося вище, їхня питома вага у виробництві більшості продуктів сільського господарства вдвічі вища. Це свідчить про дуже великий нереалізований потенціал розвитку промислових галузей АПК в Миколаївській та особливо Херсонській областях.

Недостатньо використовується й потенціал розвитку експортоорієнтованого тваринництва (окрім виробництва яєць) на основі великої кількості дешевих кормів місцевого виробництва. Адже на м'ясо птиці є великий попит у розташованих поряд країнами Арабського світу (див. більше «Арабська

Спеціалізація

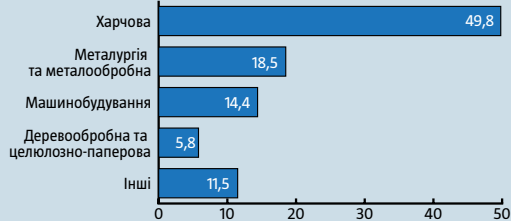
Частка Миколаївської та Херсонської областей у загальноукраїнських показниках у 2015 році, %

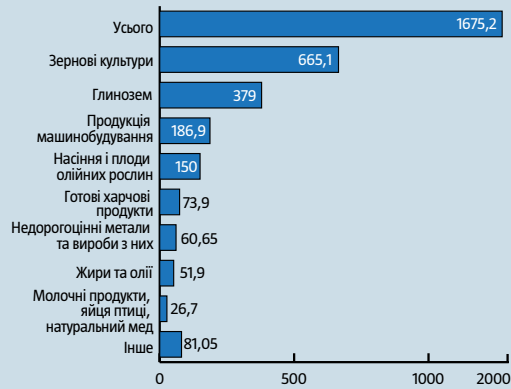
Розрахунки автора за даними Держстату та Головного управління статистики в Херсонській та Миколаївській областях

Основні галузі обробної промисловості Причорномор'я в січні — листопаді 2015 року

% в обробній промисловості Причорномор'я

Основні статті експорту, січень — листопад 2015 року, \$ млн

Розрахунки автора за даними Головного управління статистики в Херсонській та Миколаївській областях

альтернатива», *Тиждень*, № 48/2015), а свинина українського виробництва за нинішніх цін може успішно збуватися великим імпортерам у Східній Азії.

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Попри наразі складну ситуацію із зайнятістю та недостатнє використання виробничого й експортного потенціалу, економіка Причорномор'я має очевидні довгострокові конкурентні переваги порівняно з багатьма іншими регіонами України.

Передусім це вихід до моря та зручні порти, роль яких у зовнішній торгівлі й транзиті України має всі підстави динамічно зростати в майбутньому. Завдя-

ки цьому виробники Причорномор'я мають також природну перевагу перед постачальниками з інших регіонів України в нарощуванні морського експорту продукції до країн Азії та Африки з їхніми динамічними й перспективними ринками збуту низки товарів.

Інша очевидна перевага Причорномор'я — це те, що воно фактично позбулося колись значної залежності від нестабільного російського ринку збуту.

Експорт до Росії з Херсонщини за останні два роки зменшився майже в'ятеро (із \$103,75 млн за 11 місяців 2013-го до \$21,1 млн за 11 місяців 2015-го), а її частка впала до менш як 10%, що значно нижче навіть від середньоукраїнського показника й зіставно з поставками з Херсонщини до Нідерландів. Натомість істотно зріс експорт до ЄС, на який зараз припадає до 30% усіх поставок, а також Туреччини (з \$21,96 млн до \$48,32 млн за останні два роки).

На Миколаївщині частка в експорті до РФ, на перший погляд, усе ще досить висока (26,8%), а до ЄС майже вдвічі поступається їй (14,6%). Утім, фактично весь експорт до РФ формується за рахунок глинозему Миколаївського глиноземного заводу, який є частиною виробничих ланцюжків російського РУСАЛу й забезпечує переробку африканської та латиноамериканської руди для його алюмінієвих підприємств.

Натомість частка поставок товарів до РФ крім глинозему — лише кілька десятків мільйонів доларів, тобто менш як 4% сукупного неглиноземного експорту Причорномор'я. Отже, для решти виробників ринок РФ більше не має великого значення, що увиразниться внаслідок уведеного з 1 січня поточного року ембарго на основну статтю неглиноземного експорту регіону: овочі, фрукти та продукти їх переробки.

Нарешті, за винятком МГЗ економіка як Миколаївщини, так і особливо Херсонщини є набагато менш енергомісткою, ніж решта країни, і при цьому має значно вищий потенціал відновлюваних джерел виробництва енергії. Споживання палива на одиницю валової доданої вартості тут у кілька разів менше, ніж загалом по Україні.

Сукупні обсяги виробництва електроенергії на Причорномор'ї вже зараз більш як утричі перевищують її споживання в регіоні. При цьому майже вся електроенергія в Миколаївській та Херсонській областях виробляється на Південноукраїнській АЕС та кількох ГЕС, а питома вага теплової електроенергії значно поступається навіть альтернативній електроенергетиці. Наприклад, на Миколаївщині в 2015 році лише вітрової електроенергії (130 млн кВт•год) було вироблено більше, ніж теплової (91,3 млн кВт•год). І перша має значні темпи зростання (+18,8% до показників 2014-го), а друга, навпаки, зменшує обсяги генерації. Тільки на Херсонщині потенціал вітроенергетики більш як удвічі перевищує нинішні обсяги споживання енергії Причорномор'ям.

2015 року Миколаївщина та Херсонщина спожили лише 1 млрд м³ блакитного палива (без урахування МГЗ). Причому випереджальними темпами зменшується споживання газу для опалення. Враховуючи високу частку населення в сільській місцевості та містечках, а також високий потенціал заміщення газу біопаливом із відходів сільського господарства, можна очікувати зменшення споживання газу для опалення й надалі, особливо внаслідок підвищення його ціни до ринкової. Величезні перспективи регіону в подальшому розвитку альтернативної енергетики на основі

багатих ресурсів біопалива: із відходів сільськогосподарського виробництва. Уже зараз у регіоні активно зростає виробництво брикетів із лушпиння технічних культур, які здатні замінити десятки мільйонів кубічних метрів блакитного палива в опаленні. Однак значно більший потенціал має переробка соломи та стебел зернових і технічних культур, обсяг яких у десятки разів більший.

З огляду на окупацію Криму в Причорномор'я з'явився значний потенціал подальшого заміщення туристичних потоків як українців, так і відпочивальників із сусідніх країн. Адже в процесі відновлення платоспроможності українських громадян колишній туристичний потік до Криму переважно спрямовуватиметься до туристичних об'єктів Причорномор'я, сюди ж має всі підстави зрости в перспективі й потік туристів із Білорусі.

Розвитку транспорту, особливо морського, у регіоні має посприяти як збільшення обсягів виробництва та експорту з України сільськогосподарської продукції, так і часткова переорієнтація експорту останньої, а також металургійної продукції з портів Азовського моря. Росія і далі ускладнює транзит суден через захоплену нею Керченську протоку, і навряд чи ситуація кардинально поліпшиться в найближчому майбутньому. Як уже зазначалося, розвиток сільськогосподарського сектору Причорномор'я має значний невикористаний потенціал як із загальноукраїнських причин, так і через недостатнє використання потенціалу зрошення земель із застосуванням сучасних технологій.

АГЛОМЕРАЦІЯ МИКОЛАЇВ — ХЕРСОН МАЄ ШАНС ПЕРЕТВОРИТИСЯ НА ОСНОВНОГО Й ДОСИТЬ УСПІШНОГО КОНКУРЕНТА ОДЕСИ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО, ТРАНСПОРТНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЦЕНТРУ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Важливе значення для регіону має збільшення експорту продуктів переробки сільськогосподарської сировини, адже зараз ті самі олійні все ще експортуються в сировинному вигляді.

Причорномор'я має можливість надалі розвивати саме ті галузі економіки, які не потребуватимуть значних обсягів увезених з інших країн чи регіонів енергоресурсів або сировини, а натомість базуватимуться на його об'єктивних перевагах у світовому розподілі праці. Сприятливий клімат та перспективи розширення зрошення в поєднанні з незначною густотою населення на основній території Херсонської та Миколаївської областей створюють усі передумови для подальшого успішного їх зростання як агропромислового регіону з розвиненою туристичною сферою, альтернативною енергетикою та торговельно-транзитними функціями.

Агломерація Миколаїв — Херсон має шанс перетворитися на основного й досить успішного конкурента Одеси як економічного, транспортного та адміністративного центру українського Причорномор'я. Щоправда, для цього бажано провести адміністративно-територіальну реформу, яка б об'єднала дві нинішні області чи принаймні основну частину їхніх територій у нову. ■

Авіаперельоти з та до Івано-Франківська

Відень	від	1179	грн
Київ	від	1000	грн
Одеса	від	1100	грн
Харків	від	1375	грн
Дніпропетровськ	від	1250	грн
Мінськ	від	1254	грн

Якщо зима - то Буковель!

Вони тут із самого краю

Роман Малко, Херсон

Чим живуть херсонські волонтери й активісти

На жаль, херсонський цвинтар Геологів, де віднедавна відкрито меморіал загиблим в АТО воїнам, розкинувся задалеко від центру, аж на околиці. Туди важко дістатися, але саме звідти варто починати огляд міста всім гостям. Там лежать люди, які ціною власного життя змінили свою малу батьківщину до невпізнання, перетворивши малопримітний русифікований провінційний обласний центр на справжній форпост українського духу.

Із Оксаною Набеговою ми зустрілися в самому центрі Херсона біля символічного пам'ятника Небесній сотні (його переобладнано з постаменту поваленого більшовицького ідола, що маячив перед об'єктом). Поки що цей пам'ятник імпровізований, але Оксана впевнена: «Війна коли-небудь закінчиться, і його зроблять інакшим». А сьогодні він такий: прапор, напис «Слава Небесній сотні», внизу довгезельний банер із фотографіями загиблих на війні солдатів. Поки що вони не всі. Лише 30. Так було, коли його облаштували. Нині кількість щонайменше подвоїлася. Серед світлин — і обличчя її сина Ромчика, який поліг під Іловайськом. Пішов добровольцем. Мав 28 років. «Символічний меморіал у центрі міста створено за ініціативою волонтерів та активістів, — каже Оксана, — ну і, звісно, за підтримки влади».

Поміж рівненькими рядами однакових гранітних хрестів гуляє вітер. Шелестять на щоглах прапори. Зі світлин на надгробках усміхаються майже юні обличчя героїв. Тут поховано 16 воїнів, які

мешкали в Херсоні. «Проект з облаштування військового захоронення починався ще в лютому 2015 року, — каже Оксана, — спершу ним теж займалися активісти й родини загиблих, а потім підключилася влада, виділила кошти». Оксана схиляється біля могили сина, кладе квіти й запалює свічку.

Військові поховання на цвинтарі з'явилися після Іловайська. Тоді відразу полягло дуже багато хлопців. Для міста це був справжній шок. Воно вмиль перемилося, бо пішли найкращі. Іще необстріляні потрапили в самісіньке пекло.

«Руслан Старчоус, командир батальйону, загинув іще до виходу, 25 серпня 2014-го, — розповідає Оксана. Оце його водій, а оце Паша Мазур... Також під Іловайськом. Той крайній хлопчина — Кирило Григоруку — узагалі приїхав з Іспанії. Його родина вся там, а він, коли почалася війна, повернувся сюди. Убитий не в Іловайську, в іншому місці. Влад Ковальов, чоловік нашої Вікторії, — також в Іловайську. Сашко Райхер, 18 років, «Правий сектор»... Коли загинув, постало питання, як бути, бо ж ПС ні до кого не належав: ні до МВС, ні до ЗСУ, але влада без питань узяла все на себе. А оце Міша Шульд, такий талановитий хлопчик, його тато — священник Київського патріархату. Всі вони дуже достойні хлопці. Люблені діти, у яких вкладаєш усе... Щоб у них життя склалося, перспективи були хороші...»

Обіч меморіалу вже є дві свіжі могили. Він розширюється... Прошу розказати про Романа, питаю, чи відмовляла сина йти на війну. «Він не зізнавався, що вирушає в АТО, казав, переводиться до Києва». Лише згодом, переглядаючи синові документи, дізналася, що він чотири рази подавав рапорт, аби направили в зону конфлікту, але діставав відмову. Хорошого слідчого не хотіли відпускати з роботи. А був справді хорошим слідчим. Уночі з друзями на Майдан, удень на роботу. Як згодом розповідав начальник, приходив утомлений, із синцями під очима. Їх було троє друзів, двоє в міліції, третій у прокуратурі. Коли з Криму мали приїхати тітушки, вони в балаклавах із битками чекали на вокзалі, аби не пустити тих у місто. А шойно все почалося, виїздив на кордон. «Бігав там з автоматом», — каже жінка. Подобиць не знає, бо син мало розповідав про свою роботу. Майже нічого. Зрештою, написав листа Авакову і його таки прийняли в батальйон «Миротворець».

Дорогою до міста говоримо про волонтерів. Їх у Херсоні багато. Причини: і географія, і нові реалії. Крим під боком, до зони АТО рукою подати. Кожен займається чим може. Дружина ще одного загиблого під Іловайськом бійця, Вікторія Вагнер, заснувала обласне комунальне некомерційне підприємство «Оберіг», яке допомагає родинам загиблих та військовослужбовцям. Священик УПЦ КП

Захисникам Батьківщини. З ініціативи родин героїв та активістів в Херсоні споруджено військовий меморіал

отець В'ячеслав постійно возить допомогу хлопцям: і на лінію зіткнення, і на полігон «Широкий Лан», де відбувається вишкіл. Хтось установлює меморіальні таблиці, хтось збирає гроші, хтось ганяє із зарубіжжя машини на потреби вояків. «Але допомагати фронту стає щораз важче, — визнає Оксана. — Складно з фінансами. Важче збирати. Пожертви зменшилися. Бо люди не можуть весь час регулярно допомагати. Є, звісно, одиниці, які навіть собі в чомусь відмовляють і роблять. Але більшість — ні. Та й волонтери «зношуються». Починають хворіти, самі потребують підтримки, бо все це не минає без наслідків. «У нас люди, що розуміють, у якій країні живуть, мусять бути набагато сильнішими. Бо їх менше. Один до десяти, і кожен має бути за тих десяткох...»

«Познайомлю вас із одним волонтером, — пропонує жінка, — Олегом Баркаренком. Ці прапори на меморіалі ставив він. І в усіх хлопців на могилах по області ставить, не лінується навіть далекі села об'їжджати».

Олег — приватний підприємець, має два магазини спортивного спорядження. Коли почалося захоплення Криму, перефарбував фасад одного (того, що з боку півострова) у колір українського прапора. Щоб проїжджаючи кожен бачив, хто тут господар. Нині в другій крамниці влаштував їдальню для безпритульних. Щодня годує 60–70 осіб. Називає їх людьми, які потрапили у важкі життєві обставини. «А куди їх подіти? У нас вдають, ніби таких немає. Але кожен може в цих умовах опинитися. До людей треба ставитись так, як хочеш, щоб ставилися до тебе». Усе згадує вірменський мультик, де була фраза «Роби добро і кидай його в воду. А там уже як вийде».

Олег займається купую найрізноманітніших проєктів. Ганяв машини для 79-ї бригади й для Нацгвардії. Допомагає бійцям на передовій. Спільно з іншими підприємцями організував подороження дітей загиблих воїнів на Св. Миколая та постійну акцію вітання їх із днем народження. Встановив із друзями більш як 40 меморіальних дощок і понад 50 прапорів на могилах героїв. Розповідає: «Коли почали гинути хлопці, хотілося відзначити їх — тих, хто віддав життя за нашу незалежність, свободу. Вони зробили це не задумуючись. Майже всі казали своїм дружинам: ідемо туди, щоб ворог не прийшов сюди. Була ініціативна група. Приватні підприємці, які давали грант, художники, які оформляли, і всі вони казали: про гроші не може бути й мови».

Віднедавна Олег, депутат Дніпровського району Херсона, будує соціальний центр, котрий планує використовувати як безкоштовний готель для 18 вояків, що приїжджатимуть на реабілітацію з району. «Вони, — каже, — своїм здоров'ям уже заплатили». І зізнається, що заробив авторитет міського божевільного, бо мені «найбільше треба». Але, схоже, така репутація його аж ніяк не засмучує. Навпаки. Зустрічаючи тих, хто заявляє, що не допомагатиме солдатам, бо проти війни, за мир, відразу береться перемовувати. «Якщо ви за мир, не хочете займатися пацанами, війною, то є ті, кому холодно. Так склалося, що в них немає дому. Зробіть щось для них. Будьте хоч чимось корисні. Поводьтеся по-людськи».

«Я не був на Майдані, — додає на прощання Олег, — але кожного разу, приїжджаючи до Києва, йду туди, щоб отримати енергію і відчуття, що я на правильному шляху. Дістав поштовок — і далі».

Розповідати про херсонських волонтерів можна якщо не безконечно, то дуже довго. І не згадати про тоієрея Сергія Чудиновича, настоятеля Свято-Покровського храму УПЦ КП було б геть недобре. Ну бодай тому, що він перший священик, який почав возити допомогу на лінію розмежування із Кримом, а доти весь час був на херсонському Майдані. Отець — колоритний і цікавий співрозмовник, а ще дуже активний у соціальному плані. Він, звісно, заявляє, що не волонтер, а лише капелан, але це вже деталі. Насправді він ніколи не їздить до солдатів чи прикордонників із пустими руками. Першу свою службу для військових відправив на межі з Кримом іще з березня 2014 року, коли все тільки починалося. Каже, вирушив туди з цікавості й трохи зі страху побачити, що відбувається, на власні очі. «Чого я туди поїхав? А як ти тут усидиш?! Є речі, які не пояснити. Якщо ти християнин, то повинен діяти як християнин. Коли люди заявляють, що вони за мир, але нічого не роблять, вони паркетні християни. Ми живемо в час, коли постійно треба робити моральний вибір. Християнин — це людина, яка постійно розвивається. Вона завжди поїде на кордон, коли в неї є можливості, транспорт тощо. Тут серед волонтерів немає героїв. Тут звичайні прості люди, що працюють як можуть і як розуміють. І лізти у свою справу також не дозволяють. У нас є різні волонтери, різних поглядів, і не тільки релігійних».

«У НАС ЛЮДИ, ЩО РОЗУМІЮТЬ, У ЯКІЙ КРАЇНІ ЖИВУТЬ, МУСЯТЬ БУТИ НАБАГАТО СИЛЬНІШИМИ. БО ЇХ МЕНШЕ. ОДИН ДО ДЕСЯТИ, І КОЖЕН МАЄ БУТИ ЗА ТИХ ДЕСЯТЬОХ...»

До війни панотець працював у хоспісі, опікувавсь ув'язненими. Нині зізнається, що трохи занедбав цю діяльність. Немає коли. Весь його час забирає капеланство. Про свою роботу розповідає небагато. Каже, коли був лише Крим, збирав на площі по 5–7 тис. грн за день, купували на ці гроші в секундхенді черевики, розвантажувальні жилети, камуфляжі. Вони тоді ще дешево коштували. Нещодавно порухував: за перший рік через церкву 150 тис. грн пройшло, «це нас для дуже велика сума». Потім змінив тактику. «Волонтерство передбачає певні грошові потоки, і я вирішив: коли цього неможливо уникнути, треба мати розумний підхід. Тож не став ні з ким заводити матеріально-фінансові стосунки. Є можливість — допомагаємо. Ми не ставили собі за мету вирішити проблеми тилової служби в армії. Завтра йду до певешників у степ. Щось там назбирили, навіть до пуття не знаю що. Хтось ковдру приніс, хтось — цигарки, хтось — каву. Це все береться, приготоване додається — і веземо».

«Ніколи не роби того, за що не зміг би віддати життя, — резюмує панотець. — Це приблизний девіз херсонських волонтерів й активістів. Мені так здається. Ми ж тут із самого краю. Коли щось трісне, то найперші на роздачу...» ■

Володимир Миколаєнко:

«Не можна через забаганки лідерів заважати працювати політичним силам на місцях»

Тиждень поспілкувався з мером Херсона Володимиром Миколаєнком про блокаду Криму, переселенців і конфлікти всередині «Батьківщини» напередодні місцевих виборів.

Як на Херсон вплинула продовольча блокада?

— Блокаду треба було робити в березні 2014-го, коли прибули перші переселенці. Більшість херсонців не бажають годувати державу-агресора. Так, там багато українців, які вимушено залишилися. Але політика Кремля в тому, що Крим вони вважають територією РФ. Тому треба показувати: якщо територія окупована, то вона окупована. Агресором. І не можна годувати людей, які катували кримських татар, які будують поліцейську державу, завдяки яким з'явилися політичні в'язні. І рахувати в таких умовах економічні втрати не зовсім доцільно. Коли триває війна, економіка не розквітає.

А як щодо малого бізнесу? Адже частина підприємців працювали на півострові.

— Дуже дивно, коли люди розраховують розвивати бізнес із ворогом. У нас відкрився великий європейський ринок. Так, там складніше, вимоги жорсткіші, але треба виходити на новий ринок збуту. А якщо кримських татар, українців виганяють із їхніх територій, має бути адекватна відповідь.

Чи багато в місті переселенців?

— В області більше ніж 13 тис., у Херсоні понад 5 тис. Місто з березня 2014 року започаткувало програму допомоги, бо щодня приймало близько сотні людей. І тут слід подякувати херсонцям, які, розуміючи, що треба допомагати співвітчизникам, пропонували житло, їжу, речі. Також ми заклали в бюджет гроші для підтримки переселенців. На допомогу потрібні мільйони гривень, і без держави впоратися складно. Окрім проблем із розміщенням, працевлаштуванням виникла ще одна: свідомо чи несвідомо, але деякі ЗМІ шкодили своїми матеріалами. Переселенців розміщували в будинках відпочинку. І преса писала, що замість того, аби захищати країну, жителі Донбасу непогано влаштувалися в санаторіях коштом держави. Так, виникає питання, коли чоловік 30–40 років живе коштом місцевого бюджету. Але є діти, жінки, літні люди. Як на мене, свідомо налаштовували людей проти переселенців.

Спілкувався
**Станіслав
Козлюк**

Ніби вони займатимуть ваші вільні місця: на ринку праці, у садочках, школах тощо.

Як місто переживає війну?

— Складно. Ми розуміємо, що за сотню кілометрів стоїть потужне російське військове угруповання. Є напруження, є стрес. У Херсонську область залітають ворожі гелікоптери, безпілотники. Це позначається на спокої людей. Навіть спротив окупації Криму, нещодавня енергетична блокада з підривом електроопор викликають питання. Тут можна дивитися дво-яко. З одного боку, ми маємо протидіяти агресорові, не повинні постачати світло та воду окупанту. Не можна до нього з короваєм ходити. А з другого — від підриву опор страждають населені пункти в Україні. Тож питання: а чому їх не підривати на території Криму, якщо ви такі партизани й патріоти?

Як у Херсоні з проросійськими настроями?

— Були певні провокації в лютому — березні 2014-го. Але в нас немає великої підтримки псевдореспублік. Народ розуміє, що Херсонщина — це Україна. І коли розповідають, що будувала Єкатеріна, а Потьомкін приїхав із папірцем про закладення Херсона, це не зовсім так. До того моменту тут жили і татари, і євреї, і французи, і наші козаки. Багато людей це розуміє.

Вони усвідомлюють, що Росія — то СРСР. Можливо, їм за тих часів було комфортніше, бо були молодшими, красивішими й ковбаса по 2,20. Але ковбасою не можна замінити свободу. Є люди, прихильні до Росії. Але більшість із них не готові виходити на вулиці. Намагалися підняти триколон, чіпляли колорадські стрічки. Але це більше робилося для картинки на телекамери: вийшли, камера відзняла, і втекли швидко. Ну й завдяки активній позиції громадян Путіну не вдалося реалізувати свій план «від Придністров'я до Донбасу». «Новоросія» не відбулася.

Чи сильні колишні регіонали? Взагалі наскільки вони можуть контролювати місто?

— Херсонщина й Херсон завжди були більше прихильні до демократичних сил, ніж інші південні регіони. Починаючи навіть від Помаранчевої революції. Було розуміння вибору шляху, яким ми рухаємося. Так, у лідерах було розчарування, зокрема через чвари Ющенка й Тимошенка. На

цих місцевих виборах до рад пройшли і Опоблок, і «Наш край». Але, гадаю, люди усвідомлюють, що місцеві політики вирішують господарські питання. Не думаю, що керівники партій мають аж такий вплив, щоб формувати політику міста. Для прикладу: минула каденція, більшість регіонали. Але 2/3 депутатського корпусу проголосували за рішення, яким Росію визнали агресором. Так, виникають конфлікти. Певне підбурювання. Так, проголосували звернення щодо відставки уряду. Ви ж розумієте: у депутатів можуть бути певні завдання, які спускають партійні керівники з Києва. Але я не бачу політизації з питань і проблем, які впливають на життя міста.

Як відбувається люстрація чиновників?

—Процес досі триває. Скажімо, мій попередник Сальдо був міським депутатом, мером, депутатом Верховної Ради, голосував за закони 16 січня. Приблизно через півроку після того голосування він заявив, що кається через ці події. Намагався балотуватися на мера. Але знявся. Не думаю, що зробив це через муки совісті. Радше розумів несприйняття його свідомими громадянами, громадськими організаціями. Саме під впливом суспільства, напевно, і зняв свою кандидатуру. Зараз Сальдо намагається зайти як депутат і почати працювати.

У чому суть вашого конфлікту з партією «Батьківщина»? Вас таки виключили з її лав чи ви призупинили членство?

—Можете відкрити сайт і подивитися політраду партії. З 54 людей під номером 28 Миколаєнко Володимир Васильович. Історії про моє виключення — це брехні керівників місцевого осередку. Головні питання для міста — господарські. Не можна через заганки лідерів зважати працювати політичним силам на місцях.

У партії була альтернативна кандидатура в крісло мера?

—Та яка там альтернатива. Мені перед виборами висунули умови від місцевого осередку партії. Скажімо, весь адмінресурс повинен працювати на «Батьківщину». Або звільнення всіх, хто не є членом «Батьківщини». Такі умови мені не подобаються. Врешті, чим ми тоді від ПР відрізняємося? Звільнити хотіли, наприклад, почесну громадянку міста, поважну людину, головну лікарку однієї з міських лікарень, до якої прихильні всі херсонці, яка багатьом урятувала життя. Як я мав це пояснювати людям? Тому перед виборами призупинив членство в партії. І після того пішли заяви про виключення. Після цього конфлікту я втратив контакти з місцевим осередком.

Перед виборами ви реєстрували партію «Блок Володимира Миколаєнка». Вона жива? Чи плануєте її розвивати?

—Так, вона нині жива. Поки що не знаю, чи розвиватиму її. Просто коли почалися агресивні дії щодо мене, погрози, що мене не висуватимуть, не поставлять на чолі списку, певні фінансові вимоги, абсолютно для мене не зрозумілі, створив партію. «Батьківщина» ніколи не торгувала місцями для депутатів. Але останнім часом щось змінилося. Чи в головах, чи в кишнях.

Володимир Миколаєнко народився 1960 року в Херсоні. Закінчив Херсонське морехідне училище рибної промисловості, після чого кілька років працював у Владивостоку, потім повернувся до Херсона, де продовжив роботу за фахом. Із 1993-го по 2006-й — керівник приватного підприємства. З червня 2006-го — заступник голови Дніпровської районної ради Херсона. Депутат Херсонської міської ради V (2006–2010 роки) та VI (з 2010 року) скликань. Із травня 2014-го — мер Херсона, переобраний на виборах у 2015-му.

У міста є проблема з незаконними забудовами?

—У нас більше проблем із МАФами. Намагаємося з ними боротися. Наклали мораторій на їх установлення. Але є певні прогалини в законодавстві. Можна встановити кіоск, але неможливо його зняти. На центральній площі нам довелося примусом знімати МАФи. Та й зовнішній вигляд не дуже в них. З шиферу збивають невеличкий коробочку, ставлять посеред міста й називають це магазином. Можна було б усе зробити цікавіше, щоб підкреслити наш колорит. Я просив архітекторів, аби вони щось придумали. Але ситуація не надто покращилася. І через ці кіоски маємо самоврізи в мережі: електрика, каналізація. Добре, що передають повноваження державних архітектурно-будівельних інспекцій на місця. Раніше ми всі ці папери про встановлення та будівництво могли сприймати лише як факт. З березня ж починає працювати наш ДАБІ, думаю, діятимемо ефективніше в цьому напрямі.

Перед виборами ви заявляли про будівництво нового житлового масиву. Навіть план був підготовлений. Як нині просуваються справи? За чий кошт будівництво?

—У нас є великий шмат землі, який не забудований, і є певні перспективи. Ми планували звести там до 20 тис. квартир. Також мали бути школа, три дитсадки, сквери. І забудовники, із західної України та Києва, були готові все це звести власним коштом, бо в місцевому бюджеті немає грошей. Навіть ладні були видати трохи квартир, щоб черга на житло в місті рухалася. Але я не зміг переконати депутатів підтримати проект. Вони ж пропонували поділити цю землю на клапті по 10 соток і розпродати. На мою пропозицію забракло кількох голосів, пропозиція про розпродаж земель також не пройшла. Депутати зараз вивчають це питання. Забудовники, якщо ми повернемося до будівництва, готові допомогти.

Як залучити інвестиції в Херсон?

—Торік почали надавати підтримку міжнародній фінансовій інституції. Гроші беремо в кредит для наших підприємств. Є кошти, які ми одержали як гранти. Це фінансування на облаштування приміщень для переселенців, більше ніж €800 тис., €500 тис. на реконструкцію котельні для лікарні, €2,5 млн на побудову школи. Але дуже важко говорити про інвестиції, коли за 100 км стаять російські війська. Інвестори, які приїжджають, наче й не проти працювати, але хочуть почекати. У справі Херсонського суднобудівного заводу разів чотири приїжджали великі замовники, але все завершувалося обіцянками «трохи згодом». ■

Олександр Сєнкевич:

«Немає любові до Росії. Є проблеми з економікою»

Тиждень поспілкувався з мером Миколаєва Олександром Сєнкевичем про вплив регіоналів на місто, російський бізнес Дерипаски та ностальгію миколаївців за СРСР.

Як Миколаїв переживає війну?

— Із хвилюванням. За наших бійців, за людей, які захищають нас на передку. Багато наших у батальйоні «Святий Миколай», уся 79-та аеромобільна там. Це чийсь родичі, брати, батьки, діти. Попри зовнішній спокій, нервозність є. Хочемо, щоб швидше закінчилася війна й люди повернулися додому. Ну й економічні показники. Усі розуміють: поки війна, Миколаєву як місту, що близько до зони бойових дій, до Криму, важко стати привабливим для інвестицій, незважаючи на всі можливі дії міської влади.

Заводи Укроборонпрому в Миколаєві отримують замовлення?

— У нас кілька заводів: «Зоря—Машпроект», 61-й завод, Миколаївський бронетанковий. Лагодять техніку, працюють. Є підряди, але сказати, що оборонка вийшла на новий рівень і з'явилися нові робочі місця, то ні.

Як із виділенням землі й видачею квартир учасникам АТО?

— Наскільки я знаю, область є лідером із виділення землі учасникам АТО. З квартирами проблема. У мене є прийомні дні, у які приходять люди, що стоять у черзі з 1974 року. І таких близько 10 тис. осіб. Нове житло будується, але ціни на нього нецідйомні. У середньому вартість квадратного метра—\$800–900. Соціального, доступного житла немає, забудовники насилу розпродують новобуду. У нас навіть немає фонду для відселення. І якщо протікає дах у будинку чи аварія, селимо або в готелі на короткий термін, або в гуртожитки, у яких кімнати звільнилися.

У місті багато переселенців із Криму?

— Вистачає. Переважно це військові, морські піхотинці, які вийшли з півострова. Багато цивільних. Життя в них не солодке: винаймають житло, шукають роботу. А з нею складно, для міста зараз не найкращі часи.

Після анексії Криму українці почали шукати альтернативи. Ви не думали розвивати туризм?

— У нас є бажання рухатися в цьому напрямку. Але міських грошей не вистачає. Ми дивимося на можливість працювати з позабюджетними коштами. Надія на людей, які розуміють, що за відсутності Криму можна тут розгорнути туристичну діяльність. Створюємо спеціальний відділ туризму, намагатимемося розвивати цей напрям. У нас багато об'єктів, які можна використовувати в туристичних цілях. 136 км берегової зони. Є парки, місця для спорудження

Спілкувався
**Станіслав
Козлюк**

пансіонатів, місто досить зелене, заводів, які активно псували б повітря, немає. На щастя чи на жаль. Тут є люди, які хочуть бути інтегрованими в процес і заробляти гроші. З роботою дуже туго, як наслідок—з'являються будки, ларьки, у яких сидять торговці, що виживають і заробляють копійки. Інші миколаївці вимагають їх знести, оскільки вони їм заважають. Підприємці обурюються: «Це наші робочі місця, що означає знести?!»

Ви планували переформувати міськвиконком. Із чим це пов'язано й коли очікувати реалізації?

— Коли ти поза будівлею мерії, все просто й легко. Здається, що можна вигнати всіх чиновників одразу. Але, перш ніж виганяти, потрібно розуміти, як система функціонуватиме. Вона блокує зміни. Якщо ти її нахабно ламатимеш, вона тебе пережує і вишлюне. Буде саботаж, а один у полі не воїн. Тому, перш ніж її міняти, потрібно з людьми обговорити: навіщо це робити і як вона має працювати. Коли я йшов на вибори, бачив роботу системи інакше, ніж бачу це зараз. Скажімо, зменшити її удвічі поки що неможливо. Ми запроваджуватимемо електронний документообіг. Нам передають функції реєстратора. Де брати людей? У зв'язку з цим попросили в чиновників висловити своє бачення: що їм заважає працювати, що, на їхню думку, зайве. Як казав Стів Джобс: «Погані начальники наймають фахівців і розповідають їм, як працювати». Потрібно бути хорошим начальником. Потім залучимо депутатів. Вони вже модеруватимуть. І наостанок віддамо проект на оцінку людям, у яких незамилений погляд, які нас критикуватимуть. І коли система стане зрозумілою, можна буде її запроваджувати. Думаю, це займе до півроку.

Містяни допомагають у роботі?

— У нас є активні містяни. Частина з них хоче лише контролювати процес, частина намагається і якимось допомагати. Коли запитують, чому я не звільняю того чи іншого службовця, кажу: «Запропонуйте спеціаліста або потенційного фахівця, є такий?». Ні. Або, наприклад, так, є амбіції, хочу працювати. А що ти зробив у цьому напрямі, чи є результат, який можеш показати? Ні. Є бажання. Це відмінно. Але не можна довірити важливі функції міста непрофесіоналам, коли робота однієї людини вплине на життя десятків

Олександр Сєнкевич народився 1982 року в Миколаєві. Навчався в Миколаївському муніципальному колегіумі, ЧДУ імені Петра Могили, НТУ «КПІ» (Київ). Засновник і керівник компанії «Квадролоджик». Від дружини отримав бізнес зі встановлення протипожежних систем на підприємствах. Під час другого туру виборів мера Миколаєва у 2015-му переміг із відривом 17 тис. голосів висуванця від Опозиційного блоку Ігоря Дятлова.

тисяч людей. Шукаємо золоту середину. Між чесними очочими й людьми, які давно в системі, звикли до неї та підлаштовують її під себе.

Наскільки регіонали зберігають свій вплив?

— Більшість регіоналів у Миколаєві важко назвати ідеологічними. Це люди, які для збереження бізнесу та сфер впливу мали перефарбуватися, запліщувати очі на проблеми й часом критикувати керівництво. Вони завжди були й будуть частиною Миколаєва. Усі процеси, що відбуваються в місті, пов'язані з людьми, які були при регіналах. У той же час поки не виникає критичних проблем з депутатським корпусом. Є нарікання, контроль з їхнього боку за моїми функціями. Є рішення, які впливають на життя міста. І якщо містяни побачать відверте блокування питань, які позитивно впливають на їхнє життя, вони можуть поводитися не дуже дружельно. Те саме якщо аналогічні рухи будуть із мого боку. Миколаївці вийдуть і нагадають мені, хто саме вибрав мера.

Так, певний вплив регіонали зберегли в місті досі. 26 із 54 осіб міськради — це не більшість, але критична маса людей, яка може показати зуби. Часом їм це вдається. Але в них не було відвертих моментів, у які можна було сказати: «Це популістська позиція, викликана бажанням Опоблоку насолити мерові». Існує критика проблем, які є системними й накопичувалися десятиліттями. Ті самі програми життєдіяльності міста, формування бюджету. У цих програмах із року в рік міняли номери й назви. «Освіта 2010–2015», «Освіта 2015–2020». І міняли цифри у зв'язку з інфляцією. А підходи, цілі — їх просто не було. Коли приймали бюджет, сказали, що програми потрібно міняти, опрацювати їх у депутатських комісіях. Я на це пішов.

Чому так довго ухвалювали бюджет міста?

— Є об'єктивні причини. Бюджет помінявся, нам доручили нові функції. Разом із тим депутати хотіли попрацювати в комісіях, а міська рада вирішила змінити регламент, який для легітимності мав повисіти на сайті 20 днів. Його довго розробляли, погоджували. Потім працювали за новими програмами в комісіях. У результаті пішли на компроміс: щоб місто не зупинилося, бюджетники не сиділи без зарплат, депутати ухвалили бюджет. Програми розробляються до 1 березня. До 31 березня з програмами ознайомлюються, і ми проголосуємо ті частини бюджету, до яких внесуть зміни, наново.

Як ви ставитеся до того, що поруч із Миколаєвом працює російський завод «РУСАЛ»?

— Він виконує всі зобов'язання перед містом: дає грантові програми, покращує міський простір, допомагає грошима. Врешті, створює робочі місця, забезпечує людей зарплатою. Так, завод є частиною російського капіталу «Російський алюміній» Олега Деріпаські. Але це не напівпід-

вальний цех із пошиття шкарпеток, тож, думаю, там усе легально й відповідно до законів України. Водночас у нас є приклад, коли одне з містоутворюючих підприємств, «Зоря—Машпроект», почало відходити від російського ринку збуту й шукати замовників в Азії: Індії, Ірані. Наскільки я знаю, успішно. Директор літає, підписує контракти.

У вас два види бізнесу. Один пов'язаний з ІТ, а другий?

— Другий пов'язаний із системами пожежної безпеки. Пожежогасіння, сигналізація, грозозахист. Він у Новій Каховці, бізнесом займається мій заступник. Не знаю, наскільки успішно, контролює моя дружина. З моменту виборів я там жодного разу не був.

Ви готові відмовитися від бізнесу, якщо цього вимагатимуть?

— Уже відмовився. Позбувся частки й відійшов від управління. В ІТ-бізнесі аналогічно. Моя дружина займається всім. Вона дуже розумна жінка, працювала у відділі фінансового планування компанії PepsiCo. У неї був старт для того, щоб стати фінансовим директором компанії, але у зв'язку з тим, що чоловік романтик і став мером, вона відклала кар'єру й зайнялася сімейним бізнесом. Думаю, у неї все вийде.

Як у місті з дерадянізацією?

— У нас були ніжні почуття до СРСР. Але це радше психологія і звичка. Миколаїв існував, бурхливо розвивався тоді, коли будували кораблі та судна. Люди, які працювали, жили спокійно й передбачувано. Дадуть зарплату, діти підуть у садок, школу, виш, потім ідуть будувати кораблі. Після того як кораблебудівна галузь накрилася, у людей виник страх. А Росія асоціюється в них із СРСР. Як і велика частина їхнього життя. Є люди мого віку, які дивувалися, навіщо знесли Леніна. А коли питаеш, звідки така любов, відповідають: «Коли ми в школі кудись ходили відпочивати, збиралися під цим пам'ятником». Ось така різнопланова любов до радянських часів. Після розпаду все понеслося вниз. Алкоголізм, наркоманія, велике розшарування між багатими та бідними. Скажімо, я знайомий із людьми, які працюють на Південному турбінному заводі («Зоря—Машпроект»). Вони не за Росією, але саме підприємство працювало з РФ. Тому переживають, що коли порвуть відносини з Росією, то не буде роботи. Не буде зарплати. І людям не важливо,

Путін чи Обама. Важлива дитина, яку потрібно одягти, взути, відправити до школи. От і все. Немає любові до Росії. Є проблеми з економікою. Піраміда Маслоу. Обговорювати зі злими й голодними людьми питання дерадянізації не дуже доцільно. Але закон про декомунізацію ми виконуємо. Була група експертів, які запропонували нові імена для вулиць. Ми збрали всі варіанти, вивісили на сайт міськради, почали голосування. А там уже хай люди вирішують, які імена в місті їм більше до вподоби. ■

Херсонці й Америка

Павло Подобєд

Парфеній Смола (Валентин Куц) та Володимир Кедровський як видатні діячі української діаспори в Новому світі

Першим українцем, який ступив на американський континент, був звичайний тесля з Коломиї Іван Богдан. Він приплив до Вірджинії далекого 1608 року на кораблі англійського дослідника Джона Сміта. Масштабна еміграція з України за океан розпочалась у 1880-х роках і тривала аж до Першої світової війни. Як у Північню, так і в Південну Америку їхали уродженці Галичини, Буковини та Закарпаття.

Однак туди виїздили наші співвітчизники не лише із західних земель. Серед тих, хто пов'язав своє життя з Новим світом, були й вихідці з Херсонщини. Дехто з них відіграв провідну роль у становленні української діаспори по той бік Атлантики.

У той час, коли українські селяни Австро-Угорщини доволі масово вирушали до Латинської Америки, в Російській імперії спалахнула перша революція. 1905 року в Херсоні, як і в інших містах, вирувало нелегальне політичне життя. В один із «лекційних» днів у приміщенні Херсонської міської аудиторії (нині вул. Перекопська, 9) відбувалося політичне віче. Промовці від соціалістичних партій представляли свої програми й виголошували доповіді про ситуацію в державі. Один із присутніх на тих зборах згадував: «Аж ось наприкінці голова віча проголосив, що тепер буде говорити член Російської партії соціалістів-революціонерів товариш Парфеній Смола, який прибув із запізненням, бо щойно звільнений з тюрми. Те, що буде говорити справжній революціонер і жертва царського режиму, наелектризувало присутніх. Тож, коли на сцені з'явилася кремезна постать молодого Смоли, його зустріли такими гучними оплесками, що аж вікна забряжчали у величезній аудиторії». Юнак із великою чорною бородою, відпущеною в херсонській в'язниці, зробив паузу... й обізвався українською. Подив есерів був настільки великий, що Парфеній мусив пояснити: він не може виступати мовою царської охоранки, а говоритиме так, як спілкуються у рідних Дудчанах (нині село в Нововоронцовському районі Херсонської області). Промова хлопця мало нагадувала партійні постулати РСДРП, проте справила неабияке враження на присутню молодь.

Майбутній полковник Армії УНР Володимир Кедровський згадував, що побувати на лекціях Смоли — то була велика честь, а потиснути йому руку — неабияке щастя. Саме під впливом останнього «російський соціалізм» місцевої молоді зазнав суттєвих змін: відомі херсонські революціонери Лісовський, Шпориш, Шульга, Клименко, Замурій, Кедровські (брат і сестра), Підтоптана, Чавусовська перейшли на українську й суттєво скоригували свої політичні переконання.

Та нелегальне життя не могло тривати вічно: царська охоранка вистежила Парфенія в одному з маєтків, де той переховувався, і після арешту відправила на північ імперії. Однак і там молодий чоловік не всидів довго — дістався до океану й вирушив у Південну Америку.

У 1911-му Смола, прибувши до берегів Бразилії, оселяється в муніципалітеті Уніан-да-Віторія. Там у віці 37 років переселенець із Херсонщини розпочинає нове життя: бере псевдонім Валентин Куц, засновує український кооперативний рух, видає підручник із меліорації, виступає в місцевих українських колоніях із серією лекцій про модернізацію сільського господарства.

Згодом Парфеній Смола суттєво правішає в політичних поглядах, нав'язує контакти із земляками, що емігрували після поразки УНР до США й Канади. У Бразилії займається просвітницькою діяльністю серед українців-колоністів: сприяє вивченню мови та літератури, популяризує історію України. Він стає парафіянином і палким прихильником УАПЦ, проте не пориває контактів із греко-католиками. На клопотання галицьких емігрантів Смола складає лист до Ватикану з ультимативною вимогою перестати нав'язувати українським громадам польських священиків. Красномовність херсонця, численні цитати латиною та погрози переходу окремих парафій у православ'я справили належне враження на римо-католицьку церкву. Практиці колонізації українських греко-католиків у Бразилії було покладено край.

У 1930-ті Валентин Куц започатковує португальськомовний часопис *A vida Ukraina* («Українське життя»). Відтак поринає в літературну творчість: пише короткі пригодницькі оповідання про життя українців у бразильських джунглях, захоплюється поезією.

Перші поселення. Тимчасові бараки українських поселенців у Бразилії, 1895 рік

Долі Володимира Кедровського та Парфенія Смоли перетиналися двічі: на початку ХХ століття в Херсоні та в міжвоєнний час в еміграції. Низка коротких, але яскравих зустрічей, за твердженням самого Кедровського, назавжди змінила 15-річного юнака. Із кількома однолітками він створив український есерівський гурток, який розгорнув просвітницьку діяльність серед селян губернії. У 17 Кедровський був вимушений покинути Російську імперію, щоб уникнути арешту за політичними звинуваченнями.

Невдовзі Володимир повернувся додому й закінчив Херсонське реальне училище, що спеціалізувалося на військово-морському будівництві, а потім продовжив освіту в мореходній школі.

Однак через свою українську, антиімперську діяльність, зокрема агітацію серед матросів, роботи на військовому флоті не дістав. Переїхав до Одеси, де закінчив університет, здобувши диплом статиста й економіста. Чотири роки працював у Херсонському земстві за фахом.

Щоліта в 1912–1914 роках Кедровський мав за службовий обов'язок організувати загальноосвітні шеститижневі курси для вчителів земських шкіл Херсонської губернії. За порадами та вказівками членів «Старої Громади» він намагався поставити навчання так, щоб ознайомити близько півтисячі вчителів з елементами українознавства.

Уже в перші дні війни Володимира мобілізували, він служив у 48-му піхотному запасному полку. Закінчив кулеметну школу, брав участь у боях проти німців у Східній Пруссії. По закінченні Одеського військового училища дістав звання прапорщика. У 1916–1917-му перебував у кулеметній команді Балтійського флоту при Кавказькій туземній кінній («Дикій») дивізії, котра воювала на Галицькому та Румунському фронтах. Невдовзі командування останньої змусило Кедровського покинути її через українські настрої та спробу створити в ній національну українську частину.

Прийшовши у відпустку до рідного Херсона, Володимир допомагав формувати з місцевого гарнізону українські маршові роти. Щойно у 1917 році в Російській імперії спалахнула революція — взяв активну участь в українізації військових частин, а згодом — у творенні української армії. 1 вересня 1917 року Кедровський був призначений заступником генерального секретаря військових справ у новосформованому уряді й дістав звання підполковника.

Він був не просто штабним старшиною, а хоробрим вояком. Разом з іншим херсонцем — полковником Олексом Алмазовим бився у січні проти більшовиків на вулицях Києва. Під командою Кедровського було роззброєно цілий підрозділ червоних.

Однак навесні 1918 року на знак протесту проти введення німецьких військ на територію України офіцер подав у відставку. Повернувся до Херсона, назад до земської управи. Очолив статистичне бюро й відділ освіти та бібліотек. У рідному місті поринув в активну громадську діяльність. Був обраний головою «Просвіти» в Херсонській губернії.

Володимир Кедровський.
В однострої підполковника УНР

У листопаді 1918 року переїхав до Білої Церкви, де разом із Євгеном Коновальцем відтак готував і проводив антигетьманське повстання. У травні 1919-го створив й очолив Державний інспекторат Армії УНР.

Рік 1919-й став для Володимира останнім на землях Батьківщини. Згодом він обіймав високі дипломатичні посади за кордоном. Нелегка доля лягла на плечі сім'ї Кедровського. Російські більшовики шукали його й рідних по всій Україні. Майбутнє «головного самостійника Херсонщини» було визначено наперед: фізичне знищення. Марта Одарик, дружина Володимира Івановича, у роки визвольних змагань мешкала з дітьми біля своїх батьків у Херсоні, пізніше — з чоловіком, відрізана фронтами від малюків. На початку 1919-го вона виїздила разом із Кедровським з дипломатичною місією до Туреччини. Влітку того самого року в Немирові її заарештувало ЧК. В ув'язненні провела кілька тижнів, урятували повстанці. У 1920-му, коли Кедровський служив послом УНР у державах Балтії, а Марта перебувала поруч, їхні четверо малих синів були вбиті червоноармійцями в окупованому Херсоні разом з усією родиною Одариків (загалом 16 осіб).

Брати Володимира Івановича були розстріляні: Микола 1919 року — в селі Говтва на Полтавщині денікінцями, Михайло — 1921-го в Катеринославі червоноармійцями.

У грудні 1923 року подружжя емігрує до США. Його спонсором став дядько Володимира — єпископ Російської православної церкви Іоанн Кедровський, який жив в Америці від 1902-го. В еміграції Марта Кедровська померла. Не встигла оговтатися від травм минулих років — жахливої загибелі родичів в окупованій Україні. Згодом Володимир Іванович одружився повторно — з Катериною Шаттак, випускницею міського коледжу Нью-Йорка. Вона була активісткою багатьох українських громадських організацій. У Сполучених Штатах Кедровський прожив довге й цікаве життя: очолював український відділ радіостанції «Голос Америки», редагував найстарішу українську газету «Свобода», відкрив кіностудію і спільно з Олександром Кошицем намагався знімати україномовне кіно. Справа скінчилася банкрутством, і остаточна розплата з боргами впала на плечі Володимира Івановича. Пізніше, діставши постійну роботу, він платив згідно з вироком суду кілька років за свої мистецькі поривання.

Від шлюбу Володимира Кедровського з Катериною Шаттак народився син Юрій, який став відомим у Південній Кароліні мільйонером і залишив по собі англломовні спогади, де серед іншого згадує і непросту долю батька.

Життя Володимира Кедровського, як і Парфенія Смоли, скінчилося в еміграції, далеко від рідної Херсонщини. Парфеній помер 1948 року в Куритибі, а його молодший приятель Володимир — 1970-го в місті Меташен, штат Нью-Джерсі, США. В останньому листі до земляка Смола написав: «Я всю Америку з усіма її багатствами проміняв би на скромну посаду вчителя чи священика у моїх дорогих Дудчанах, там — на широкій балці, біля Дніпра...» ■

Гайдар замість Брежнєва

Денис Казанський

Як окупований Донбас замість омріяного радянського «застою» отримав бандитські 1990-ті

Несвобода зібрань. Відповіддю влади «ЛНР» на мітинг підприємців стали погрози покарати незгодних

Останні події на Донбасі свідчать про поглиблення кризи на захоплених проросійськими бойовиками територіях, яке вже не раз передбачали експерти. На кінець січня в Донецькій та Луганській областях припали одразу кілька скандальних акцій протесту. У Луганську збунтувалися підприємці, які торгують на міському ринку, на Донецьчині — шахтарі. Причиною протесту бізнесменів став новий «податковий кодекс», який видали люди Ігоря Плотницького. Фактично бойовики обклали підприємців непомірною даниною, яка робить їхню діяльність майже нерентабельною.

«Результатом активної діяльності міністерства фінансів і міністерства податків та зборів став сьогоднішній мітинг біля стін Будинку Уряду. Основною вимогою мітингувальників було зниження ставок оподаткування та скасування касових квитанцій і чеків, які повинні видавати підприємці, якщо їхня торгова площа перевищує 15 квадратних метрів. Вказано було й те, що легально завести товар в ЛНР неможливо, тому вимагати суворого обліку на сьогоднішній день нереально», — написала відома сепаратистка Анастасія Пятъорікова, опозиційно налаштована щодо Плотницького.

На мітинг під Луганську ОДА (нині «будинок уряду ЛНР») зібралось кілька сотень людей. Сам факт масового виступу жителів Луганська проти сепаратистів викликав великий резонанс і був висвітлений українською пресою. Враховуючи цю обставину, ватажки «ЛНР» також відреагували на те, що трапилося, і за традицією пригрозили учасникам страйку «кримінальною відповідальністю».

«Що стосується безпосередньо самої акції підприємців нагадую, що згідно з чинним законодавством усі масові заходи в Республіці проводяться за узгодженням із міністерством внутрішніх справ та місце-

вими органами влади. Організація і проведення несанкціонованих акцій є протизаконним діянням. І за це діяння передбачена як адміністративна, так і кримінальна відповідальність», — заявив «заступник міністра внутрішніх справ ЛНР» Олексій Череповський.

Одночасно з цим схоже події розвивалися і в Донецькій області. У захопленій бойовиками Макіївці у важкій ситуації опинилися шахтарі об'єднання «Макіїввугілля». Раніше інформація про дедалі більші борги на шахтах, що входять до «Макіїввугілля», вже не раз з'являлася як у соціальних мережах, так і в ЗМІ. Нарешті, у січні терпець гірників увірвався. 13 січня страйк почався на шахті «Холодна балка». Перша зміна відмовилася спускатися в забій і зажадала погашення накопиченої заборгованості із зарплати. Після цього на місце прибув «міністр ДНР», який переконав гірників продовжити роботу. Частина робітників того самого дня отримала частину боргу кілька тисяч російських рублів. Найактивніші учасники страйку були звільнені. Крім того, бойовики пообіцяли встановити й покарати ватажків акції протесту, звинувативши їх у тому, що вони є українськими провокаторами.

«13 січня 2016 року через соціальні мережі гірників макіївських шахт, зокрема шахти «Холодна балка», почали збурювати масові хвилювання та підбивати до страйку. На початку робочого дня близько самого підприємства зібралось кілька людей, включаючи жінок, що є родичками шахтарів, а також його колишніх співробітників. Вони проводили активну агітаційну роботу, спрямовану на зрив виробничого процесу. Не до кінця розібравшись у ситуації, перша зміна відмовилася спускатися в шахту, вимагаючи моментального погашення заборгованості, що накопичилася», — заявили в «ДНР».

Цікаво, що на страйк відреагувала також призначена Захарченком «глава адміністрації» Макіївки Лариса Толстикіна, коментар якої надрукувала на своїх сторінках газета сепаратистів «Макеєвський робочий». Її позиція раптово виявилася співзвучною тому, що говорили російські та українські реформатори-ринковики на початку 1990-х. Ліберальні ідеї, як відомо, зовсім непопулярні серед мешканців Донбасу, але саме такий дискурс беруть сьогодні на озброєння сепаратисти «ДНР».

«У Макіївці вже багато років усі шахти жили за рахунок дотацій. Але минуле залишилося в минулому. Сьогодні перед нами стоїть завдання вибудувати беззбиткову роботу підприємств за мінімального бюджету, оскільки ця галузь і для міста, і для Республіки ключова. Сьогодні, як ви розумієте, з об'єктивних причин абсолютно не вистачає коштів. Погіршило ситуацію і те, що вугілля, відправлене до України за наявними контрактами, не було оплачене. Все це негативно позначилося на галузі. Немає в Республіці області виробництва, яке сьогодні заробляло б

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ ЗА ЗЯЗОК

гроші, з яких можна було б допомогти шахтарям. Я розумію, що сьогодні вугільникам важче, ніж іншим. Розумію це не тільки я. Над вирішенням цих проблем працює і керівництво ДП «Макіїввугілля», і керівництво галузевого міністерства. Звичайно, нікому не подобаються процеси реорганізації та скорочення, що з ними пов'язані, але все це обґрунтовано, рано чи пізно це доведеться б робити. Напевно, настав час або час змусив зробити це. Але це треба пережити. Й існування шахт має бути підпорядковане загальним законам економіки: видобули — продали — отримайте», — сказала Толстикіна.

Думки Толстикіної практично точно повторюють те, що говорили свого часу економісти Єгор Гайдар та Анатолій Чубайс, чий прізвища з часом фактично перетворилися на російські лайки. Парадоксально, але Донбас, який так жагуче бажав повернутися в Радянський Союз, дістав насправді протилежний результат. Замість соціалізму в захоплених бойовиками районах встановився абсолютно лютодержерський феодалізм. А робітники в містах ОРДІЛО опинилися в абсолютно безправному становищі й тепер не можуть домогтися від начальства навіть того, що заробили.

Бойовики, які висували для розкачки ситуації на Донбасі навесні 2014-го гасла лівих популістів та зіграли на ностальгії донецчан по СРСР, після захоплення влади штовхнули регіон у середньовіччя. Пролетаріат Донбасу змушений працювати за копійки, а іноді й зовсім без зарплат. Робітники позбавлені права на страйк. Спроба організувати акцію протесту щоразу оголошується зрадою та саботажем. А перед організаторами страйків постає невесела перспектива потрапити в підвал як шкідники та вороги народу.

Нинішня дійсність Донбасу, звичайно, зовсім не збігається з тією картиною, яку малювала уява людей, що брали участь у мітингах «русской весни». Навпаки, реалізується найжорсткіший варіант шокової терапії, коли «хто не працює, той не їсть» і все, що «не вписалося в ринок», має померти. Але якщо Україну на початку 1990-х за таку саму політику так звані донецькі еліти обсипали прокльонами, то тепер вони кардинально змінили риторику. У донецьких газетах, які видають сьогодні ті самі люди, що раніше формували з Києва та Західної України

образ ворога, тепер виставляють лиходіями вже не міністрів і чиновників, а... шахтарів.

«Йде війна, а тому ніякий саботаж неприпустимий і може бути розцінений лише як зрада», — пишуть журналісти, що обслуговують бойовиків.

Донецькі шахтарі, працю яких було прийнято постійно оспівувати в газетах до війни, раптом стали зрадниками й саботажниками лише тому, що зажадали свої чесно зароблені гроші. Якщо раніше донбаські політики водили марші шахтарів на Київ, то тепер будь-яка спроба страйкувати знищується в зародку. З руйнуванням на Донбасі української державності зник Трудовий кодекс, зникли права та свободи, зникло все, що так любили таврувати й висміювати сталіністи та комуністи, такі популярні на Сході України.

ДІЙСНІСТЬ ОКУПОВАНОГО ДОНБАСУ ЗОВСІМ НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ З ТІЄЮ КАРТИНОЮ, ЯКУ МАЛЮВАЛА УЯВА ЛЮДЕЙ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ У МІТИНГАХ «РУССКОЙ ВЕСНИ». НАВПАКИ, РЕАЛІЗУЄТЬСЯ НАЙЖОРСТКІШИЙ ВАРІАНТ ШОКОВОЇ ТЕРАПІЇ

За злою іронією долі Донбас усе ж дістав совок, за який стільки років голосував. Причому виключно темний його бік. Якщо в обмін на злидні та безправ'я жителі СРСР отримували хоча б привід потішити гордість: боеголовки, супутники та підводні човни, то жителі Донбасу в обмін на злидні та безправ'я не отримали нічого. Перспективи ОРДІЛО вельми сумні. Особливо на тлі падіння цін на нафту й погіршення економічної ситуації в сусідній Росії.

Замість омріяного СРСР 1970-х Донбас потрапив у самий початок 1990-х, який було досі прийнято згадувати там із глибокою відразою. Потрапив у кримінальний хаос, безлад, бідність і повний колапс економіки. Замість привида Брежнєва Донбас викликав привид російського реформатора Єгора Гайдара. Але переобрати його на виборах та замінити на когось іншого вже неможливо. Бо вибори на Донбасі тепер скасовано. Та й навіщо вони тим, хто мріяв повернутися в часи СРСР? ■

Щотижнева аналітична програма
«Погляд на тиждень»

Ведучі Дмитро Тузов та Наталка Струк

щосуботи о 21.00

zik

«Брудна» справа в чистих руках

Ірина Рева, Дніпропетровськ

Про природу аморальності влади та поліції

Нешодавно були в гостях у друзів. У них син надумав учитися на поліцейського, а хлопець він патріотичний, із загостреним почуттям справедливості. Ми з чоловіком в один голос: «Та ти що?! Та це ж...» Відразу пригадалось, як 26 січня під Дніпропетровською обласною «служителями закону» хапали побитих тітушками майданівців. І розповідь знайомого про їхнього дільничного, що набрав лави тітушків із дрібних злочинців, у яких підписка про невиїзд, умовний термін за хуліганство тощо. А врадівська справа, яка спричинила загальноукраїнську хвилю протестів проти свавілля міліції. Це, власне, і була одна з останніх крапель у переповненій чаші народного терпіння...

Страшнуvато віддавати чесну дитину в таку структуру. І цей страх якийсь глибинний, у чомусь ірраціональний: знаємо ж, що створюється нова поліція, що кожен, хто потрапляє туди, проходить серйозний конкурс, але... Це іще, мабуть, предківський страх. Ще з тих часів, коли радянська міліція була підрозділом НКВД...

Довелось їти знайомитися, щоб наповнити ту міфічну структуру живими людьми. І почати я вирішила спочатку: із хронологічно першого в нашому місті оновленого поліцейського формування, полку патрульної служби поліції особливого призначення «Дніпро-1». Мені вдалося зустрітися зі співробітниками цієї служби Владиславом Безпальком, Андрієм Добровольським та Миколою Криворотьком. Ці чоловіки навесні 2014-го добровольцями вступили до батальйону «Дніпро-1».

Але поліцейська робота для них почалася ще до приходу туди: чергували на блокпостах, перевіряли машини, щоб не пустити до рідного міста бойовиків та зброю. Хоча всі троє—Владислав, Микола й Андрій—до війни були людьми мирних професій.

ЖИТТЯ — УКРАЇНІ, А НЕ VIP-ПЕРСОНАМ

Владислав Безпалько народився в селі на Полтавщині. Закінчив Полтавський національний технічний університет за спеціальністю «архітектор-містобудівельник». Півроку працював особистим охоронцем, але вирішив: бути щомиті готовим закрити собою VIP-персону—справа руйнівна для психіки. Створював меблі, перепланував квартири. Набувши досвіду, організував своє ПП.

Андрій Добровольський родом із міста Верхньодніпровськ Дніпропетровської області. Спершу працював металургом. Навчався в академії, але покинув на другому курсі, бо металургійна галузь занепадала і її новий розквіт не передбачався. Наймався на будівництво, згодом заснував приватне підприємство. Із розповідей діда знає, як той під час Другої світової потрапив до концтабору. Після звільнення радянською

Владислав Безпалько. До війни — охоронець і архітектор

армією 19-річного юнака приписали до підрозділу «ястребків», який мав допомагати НКВД. Дізнавшись про підготовку каральної операції проти мешканців його рідного села (родина жила в Західній Україні), яких підозрювали в симпатіях до УПА, молодик попередив односельців і втік на цілину. Змінив прізвище. Одружився. Коли поверталися до України, дорогою в подружжя народилася донечка—мама Андрія Добровольського. Сталася ця подія в місті Слов'янську Донецької області.

Микола Криворотько працював трубопрокатником, закінчив металургійну академію. До військової справи ставився з повагою, бо його батько воював в Афгані. Дід брав участь у Другій світовій війні, йому, як і онукові, судилося потрапити у вороже оточення й вирватися живим. Родове коріння Миколи на Полтавщині. За сімейною легендою, їхній предок козакував і був поранений в обличчя, через що й дістав таке прізвище.

Діди-прадіди Владислава, Андрія та Миколи пройшли через Голодомор. Але Миколі батько розповів, що йому, коли був школярем, про ті події рідні взагалі нічого не говорили—боїлися розголосу та репресій. Предки Владислава вижили в 1930-х завдяки взаємодопомозі й тому, що прабабуся, працюючи в конторі, задалегідь дізналася про реквізиції зерна та розповіла рідним і знайомим.

Життєвий вибір прадіда Андрія Добровольського Степана став для майбутнього захисника України одним із перших уроків людяності. У 1930-х прадід очолював сільську громаду і, зрозумівши, що насувається біда, зробив схованки продуктів, якими потім ділився з односельцями...

А потім, опинившись на Донбасі в умовах війни, хлопці ділилися продуктами — та часточками успадкованої від предків доброти — з місцевим населенням. А жителі Маріуполя приносили військовим цигарки... «Це не тому, що війна, а просто по-людськи. Така взаємна допомога», — розставляє акценти Владислав.

«Коли ми прийшли, люди в Маріуполі були настроєні, бо їм нарозповідали про нас різної брехні, що ми нацисти, робитимемо страшні речі. Та, коли ми вже визволили місто, вони побачили, хто ким є насправді. Побачили, що ми їм допомагаємо, захищаємо їх. Вони змінювали свою думку», — каже Микола.

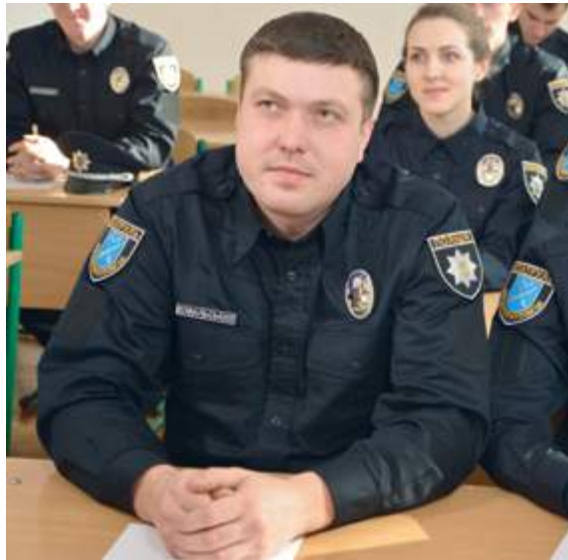
А потім був Іловайськ, де все мало інакший вигляд. Місцевих мешканців у місті майже не залишилося: виїхали, рятуючись від війни. Та й завдання перед поліцією особливого призначення стояло інше: не просто зайти й провести зачистку від зброї та бойовиків (це було зрозуміло, вже звично). Стояло завдання взяти добре укріплене місто штурмом, що теоретично входило в обов'язки ЗСУ, а не поліції. Та чи впровадяться самі армії з таким завданням? («Нас було мало», — визнають добровольці.) У тій ситуації важко знайти єдино правильну відповідь на це запитання. Діставши наказ, пішли на штурм. Критично не вистачало техніки, адже в усьому світі середньостатистичні втрати штурмуючих і тих, хто окопався та обороняється, вважаються приблизно 3:1, а в місті й 7:1 трапляється. Військова техніка була б дуже доречною.

У першому-таки бою добровольці із «Дніпра-1» утратили двох товаришів убитими. Із 13 поранених кілька залишилися на полі бою, треба було по них повернутися... «У нашій роті був один приданий танк із ЗСУ, — розповідає Андрій Добровольський. — На ньому не працювали вже ні башта (тричі влучали з РПГ), ні гармати, приладдя висіло, як вивернуті нутроці... Командир і навідник були контужені. Але зголосився механік — поїхав, забрав і повернувся. Це, я вважаю, героїчний вчинок».

Коли бійцям батальйону з третьої спроби таки вдалось увійти в місто й розпочати зачистку, брак людських ресурсів відчувався особливо гостро. («Зачистили, перейшли на інше місце, а вони знову лізуть на залишені нами позиції...») Від 24 до 29 серпня наші бійці, які вступили в Іловайськ, перебували в оточенні. Закінчувалися продукти й набої, треба було вивезти поранених. Але запропонований противником «зелений коридор» виявився підступною пасткою. Уздовж нього скрізь тягнулись окопи, де сиділи люди в шоломах, у доброму військовому спорядженні.

«Дистанція між нами була менша ніж 50 м, ми бачили їхні очі... — розповідає Микола Криворотько. — Суядячи з форми тих очей, часто це були вихідці з азійських республік. Те, що в конфлікт втрутилися російська армія, не було для мене сюрпризом. Ми мали з ними візуальний контакт біля селища Многопілля, коли напередодні відвозили поранених та «двохсотих». Це були три вантажівки та дві БМД-2 (машина повітряно-десантних військ). Я проходив строкову службу в повітряно-десантних військах і знаю, які вони з вигляду, але під Іловайськом цього роду українських військ не було. Крім того, техніка була маркована сепарськими знаками — білими плямами на бортах...»

Тоді ж таки на наші позиції, де ми стояли із ЗСУ, наскочила колона з трьох БТ-ЛБ й одного танка. Ми разом з бійцями 51-ої бригади їх знищили. Узяли

Андрій Ковальський. Вірять, що система змінилася

полонених: то були представники ПДВ РФ та піхотинці. У танку знайшли його паспорт — дізнались ім'я командира, номер військової частини в Росії... Ці люди ані виглядом (характерне новітнє спорядження), ані поведінкою під час бою зовсім не нагадували сепаратистів Донбасу», — згадує Микола.

«Коли ми виходили «зеленим коридором», перше коло оточення нас пропустило (щоб не повернулись). А друге почало обстрілювати. Найстрашніше, що росіяни знали: в нашій колоні ідуть їхні солдати (полонені) — і знищували їх разом із нами...» — каже Владислав.

Вони з Андрієм виїжджали з котла, сидячи зверху на БТ-ЛБ (всередині транспортувальника місце уже не було). Навколо свистіли кулі, вибухали гранати. Андрія поранило в спину, вибухом скинуло з броні. («У нас іще з тренувань вироблений такий рефлекс: на полі бою не зупиняються й не надають медичної допомоги. Щоб менші були загальні втрати», — пояснює боєць.) Лежачи на землі, він бачив, як на БТ-ЛБ, котрий ішов позаду, зірвало башту — хлопці, що їхали нагорі, розлетілися... Потім поранений Андрій кілометр повз до села, де його підібрав місцевий дід зі словами: «Тут їзде дядько з «Червоного хреста», я його зупиню, він тебе забере». Тим дядьком виявився Всеволод Стеблюк із батальйону «Миротворець», який потрапив у полон до росіян, але мав при собі документи, де англійською було написано, що він пройшов курси «Червоного хреста». Він домовився з командиром ворожих військ організувати збір поранених для обміну.

«Коли Стеблюк привіз мене, у таборі вже було осіб 20 наших. Усі поранені, стогнуть, а двоє, що переночували без допомоги, загинули. Я побачив, що нас охороняють озброєні люди. Вони не приховували, що є росіянами. Один підійшов, зняв із мене годинник, а нагомість дав цигарку та півкухля води. Сказав, що вони тут уже три дні на нас чекають, окопалися...» — згадує Андрій Добровольський.

Тим часом БТ-ЛБ, з якого впав Андрій, теж пробивався крізь вогонь і смерть. Під обстрілами загинув командир взводу Денис Томілович, людина

відповідальна й виважена. Осколками обсіпало Владислава Безпалька, який сидів поруч. Ще один боець без стопи залишився, другий — без пальців на ногах, ще двоє поранених узагалі не могли самостійно пересуватися. Відірватися від переслідувачів вдалося завдяки українським штурмовикам, які атакували росіян.

А потім було дві доби важкого пішого переходу через поля й посадки без води та їжі, коли віцїлілі несли на собі поранених. «Ніколи не думав, що так поріднює із абсолютно чужою людиною, як поріднився з хлопцями, з якими виходив із оточення під Іловайськом», — зізнається Владислав. Доставити найважчих «трьохсотих» у лікарню допоміг місцевий водій. Решта бійців добиралися до своїх на таксі, при цьому таксист відмовився взяти гроші. Побажав хлопцям удачі й повернувся до свого окупованого міста...

Такий досвід проходження межею життя і смерті заради миру в Україні мають наші поліцейські. Команда патрульної служби «Дніпро-1» спаяна досвідом бойових дій та духом побратимства. Будь-якої миті вони готові захистити громадян від незаконних збройних формувань, вивести БТР, оточити й знешкодити ворога. До останнього часу чергові інспектори їздили ще й на виклики громадян, які казали, що їм відмовляється допомагати стара міліція.

Але тепер такої потреби вже немає: 17 січня у Дніпрі склали присягу на вірність українському народу 950 поліцейських патрульної служби, яких відібрали із 8123 кандидатів.

«МИ ФІЗИЧНО ВТОМИЛИСЯ ВІД НЕРОБСТВА ВЛАДИ»

Виходячи зі статистики, новий полісмен повинен бути інтелігентом та інтелектуалом, бо понад 85% особового складу патрульної служби мають вищу освіту. «У декого їх навіть дві чи три», — пишається колегами мій співрозмовник — черговий інспектор нової поліції Андрій Ковальський.

Сам він закінчив залізничний технікум, вступив до вишу, плануючи здобути юридичну освіту, але завершити навчання завадили обставини. Молодий чоловік устиг попрацювати на дуже різних роботах: слюсарем, адміністратором кінотеатру, охоронцем... Запрошували й у правоохоронні органи, навіть непогану посаду пропонували, та відмовився, бо мав друзів у тій системі й знав, що присвятити себе щирій допомозі людям не вдасться. Тепер Андрій певен, що система змінилася. «Нам не виставляють норм щодо кількості складених протоколів. Прибуваючи на виклик, не мусимо вимагати з потерпілих гроші на бензин, щоб їхати далі розбиратися в їхній справі, бо в нас нормальне забезпечення. І головне: у людей, які прийшли в нашу службу, горять очі. Багато хто з них раніше мав цивільну професію. Це працівники банків, юристи, водії... Дехто покинув більш високооплачувану роботу заради можливості щось змінити у своїй країні. Ми всі втомилися від бездіяльності влади, тиску правоохоронних органів на людей. Після Майдану прийшло усвідомлення: якщо кожен лише сидітиме й чекатиме, то ми завжди будемо стадом. Постійно під кимось ходитимемо...» — каже Андрій Ковальський.

Тепер, на думку поліцейського, потрібно перекопати громадян, що нова патрульна поліція не репресивний орган, а сервісна служба. Адже часом дзвонить потерпілий, повідомляє про правопорушення,

Микола Криворотко. Воїн у третьому поколінні

але боїться назвати свій телефон. «Буває, приїхали на виклик — і не можемо зорієнтуватися на місцевості. Мали б номер — зателефонували б, розпитали б докладніше... Люди ще не звикли, бояться, що їх почнуть кудись тягати, висувати претензії...»

Громадяни, які звикли жити в країні без правил, не завжди розуміють вимоги правоохоронців. «Нещодавно їдемо о 05:00, бачимо: жіночка переходить дорогу на червоне світло. Зупинилися, підійшли, роз'яснили. А вона здивовано: так машин же немає! Люди, які стояли поруч на зупинці, посміхалися, але нас підтримали... Іноді дехто підходить, дякує. Кажуть: ви вже своєю присутністю запобігаєте правопорушенням, — ділиться враженнями Андрій. — Хоча трапляється й неадекватна поведінка, коли починають нас ображати, ігнорують вимоги показати документи, зачиняють вікна авто. Хоча ми вимагаємо цілком очевидних речей, наприклад приборати машину з тротуару, де вона заважає пішоходам».

Виховувати правову свідомість й адекватне сприйняття правоохоронців, вважає новий поліцейський, потрібно змалечку. «Проходячи навчання, ми, 950 тоді ще майбутніх поліцейських, із моєї та ще кількох людей ініціативи поділилися на групи й відвідали дитячі будинки Дніпропетровська. За власні гроші купили малюкам невеликі подаруночки, канцтовари. Розповіли про правила дорожнього руху й просто поспілкувалися на вільні теми. Діти питали, якими рисами повинна бути наділена людина, щоб стати поліцейським. Хлопців цікавило, на яких машинах ми їздитимемо. У дівчат теж були свої запитання, котрі вони обговорювали з нашими колежанками. До речі, близько чверті працівників нової патрульної поліції — жінки».

«По-перше, людина повинна мати силу духу. Щоб не відповідати негативом на негатив, а сумлінно виконувати обов'язки, розуміючи, що в загальному підсумку ти працюєш для збільшення добра й порядку в Україні. По-друге, справедливість. Незалежно від прибутку та інших факторів усі громадяни заслуговують на однакове шанобливе ставлення. По-третє, цілеспрямованість. Хоч я і ріс без багька, мама та дід зуміли виховати мене з такою жилкою, що змушує постійно чогось прагнути й змінювати життя на краще. А ще ми казали дітям, що поліцейському слід завжди себе вдосконалювати, щоб бути сильним... Тепер плануємо провести такий рейд-знайомство школами:

допомогти учням обрати свій життєвий шлях і запобігти правопорушенням», — каже Андрій Ковальський.

ОДИН У ПОЛІ ВОІН. АЛЕ КРАЩЕ ВДВОХ...

А тепер про довіру до державних інститутів. У мене є кілька знайомих — людей патріотичних, кристально чесних, яким я принагідно повторюю: «Чому ти не пішов до влади? Тобі ж пропонували!». Відповідь завжди однакова: «Це брудна справа...»

Але чи можна залишатися чистим, живучи в брудному під'їзді, мовчки їздячи в транспорті, де, поглянувши на посвідчення учасника АТО, водій каже: «А я вас туди не посилав!»? «Чиста» біографія не означає чистого сумління. Ми недооцінюємо наслідки кожної своєї доброї справи. Навряд чи дідусь Андрія Ковальського знав, що розповідь про те, як він школярем під час Другої світової пішов працювати на завод виготовляти боеприпаси для армії, стане дороговказом для онука. Навряд чи дід Андрія Добровольського думав про виховні наслідки для нащадків, рятуючи односельців від каральної операції НКВД. Просто вони дослухалися до свого сумління, робили так, як підказувало серце, діяли, а не чекали...

Теза про «брудну справу» — це фіговий листочок. Ним ми прикриваємо лінь, своє невміння перелаштовуватися на новий вид діяльності. Найбільшою проблемою нашого суспільства є не якийсь метафізичний бруд, а успадкована від радянської системи схильність уникати складних ситуацій, для вирішення яких треба вилазити з накатаної колії життя. Наших дідів та батьків довго й боляче вчили, що приймаючи відповідальні рішення — обов'язок пастуха.

І ми тепер дружно лаємо керманів за те й за інше. Але ж у Конституції чітко записано: «...джерелом влади в Україні є народ». Ми пред'являємо претензії до «слуг народу», але чи виконуємо свої обов'язки самі?

Так, не кожен готовий ризикувати посадою, зарплатнею, гарними стосунками з колективом заради встановлення справедливості. Але в нашій країні є багато людей, які ризикнули більшим — життям. Не всі охочі учасники АТО потрапили в нову патрульну поліцію, бо правоохоронцю доводиться вислуховувати купу несправедливих звинувачень на адресу і власну, і своїх рідних. І він повинен залишатися незворушним. Саме це, тест на стійкість до стресу, є слабким місцем багатьох людей, котрі пройшли війну. Але з їхнім почуттям справедливості для держави було б корисно, щоб вони потрапляли у владу.

І тут дуже потрібні люди, що не готові ризикувати всім, але мають розум, можуть підставити герою дружнє плече, стати його помічниками, консультантами, утримати від емоційних рішень. Зробіть це, і з двох слабкостей утвориться єдина сила та мудрість команди. А бійці-добровольці працювати в колективі уміють. І для цього є підстави. Серед людей, які за власною ініціативою пішли на фронт, дуже багато приватних підприємців, тобто тих, хто колись уже сам організував дієву систему (у «Дніпрі-1», наприклад, таких більш ніж половина). Тепер їх треба навчити працювати в державній системі, яка, на жаль, була для них чужою і далекою... Влада, поліція та інші офіційні інститути — це не карма, це посади, кімната зі стільцями. Ефективність роботи залежатиме від особистостей, яких ми туди приведемо. ■

UKRAINIAN DEFENSE & SECURITY FORUM '16

18 лютого 2016 року | InterContinental Kyiv
a7conf.com/defense

ПІД ПАТРОНАТОМ

Міністерство оборони України

УКРОБОРОНПРОМ
Державний концерн

ОРГАНІЗАТОР

A7 CONFERENCES

ІННОВАЦІЙНИЙ ПАРТНЕР

ЕКСКЛЮЗИВНИЙ
ЮРИДИЧНИЙ ПАРТНЕР

大成 DENTONS

ВИСТАВОВИЙ ПАРТНЕР

ГЕНЕРАЛЬНИЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ
МЕДІА-ПАРТНЕР

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ТВ ПАРТНЕР

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАРТНЕР

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
МЕДІА-ПАРТНЕР

МЕДІА-ПАРТНЕР

Заповідники Криму: підсумки двох років анексії

Олексій Василюк, Дарія Ширяєва

Як окупація півострова позначилася на стані кримських заповідників

Створення природоохоронних територій — це така собі соціальна угода. Люди, які визнають свою державу, визнають і те, що на певних її територіях діє специфічний охоронний режим. Там не можна поводитися так, як в інших місцях, а іноді ці території навіть заборонені для відвідування. Більшість людей зазвичай сприймають заповідники як формальну вимогу законодавства. Відповідно, якщо жителі будь-якої території відкрито перестають визнавати охоронний статус заповідних земель, це означає, що тут більше немає законів, немає держави. Чи спіткала така доля українські заповідники в Криму за два роки анексії? Спробуємо проаналізувати.

ЗАПОВІДНА ІСТОРІЯ

Про природу жодної з частин України не написано стільки, скільки про Кримський півострів з його унікальною рослинністю і ландшафтами. Він завжди притягував науковців: тут були засновані всі перші товариства дослідників природи, що діяли в межах сучасної України.

Кримсько-Кавказький гірський клуб ще в 1893-му орендував у жителів села Біюк-Янкой землі з печерами, маючи на меті охороняти їх від людського втручання. Кримське товариство природознавців і любителів природи 1913 року взяло під свою охорону степову ділянку поблизу Сімферополя. Вже в 1914-му члени Кримського товариства природників запропонували значно амбітнішу ідею: зробити заповідним увесь Південний берег Криму. На превеликий жаль, тоді не існувало природоохоронного законодавства, а природу нищили значно швидшими темпами, ніж тепер. Можливо, тому, що диких місць було більше. З описів природи Криму того періоду, масштабів вивезення кристалів і сталактитів із кримських печер, рубок ялівців і фісташок віком по кілька тисяч років та інших відомостей із часописів тодішніх товариств стає зрозуміло: сьогодні ми можемо побачити лише тень кримської природи. Але й того достатньо, щоб досі вважати її найціннішою та найунікальнішою в Україні.

У 1918-му Кримський заповідник дістав статус національного. У наступні роки, вже за радянських часів, півострів пережив чимало перетворень: господарське освоєння, масштабну оранку степів та заліснення гір, обводнення території зрошувальними системами, врешті, депортацію корінного населення. Такими кроками він був перетворений на один з основних курортів СРСР. Звісно, після цього ідеї зробити весь Південний берег Криму заповідником

були назавжди поховані, як і всі нові прагнення природоохоронців, такі, наприклад, як плани оголосити заповідником Керченський півострів. Тому значна частина заповідних територій Криму створена вже в часи незалежної України. Станом на березень 2014 року 8,3% території АРК перебувало під захистом закону — це 196 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 220 тис. га. 11 об'єктів розміщені в Севастополі й займають 30,27% його площі — це ще 26,15712 тис. га. Саме в Криму містяться 6 із 19 природних заповідників України, що становлять найціннішу категорію природно-заповідного фонду із суворим охоронним режимом території. Адміністрації всіх заповідників на момент анексії були підпорядковані різним державним установам України: Міністерству екології та природних ресурсів (Казантипський та Опукський природні заповідники, національний природний парк «Чарівна гавань»), Державному агентству лісових ресурсів (Кримський та Ялтинський гірсько-лісовий природні заповідники), Національній академії наук (Карадазький природний заповідник) та Академії аграрних наук (природний заповідник «Мис Мартьян»). Наукове керівництво всіма заповідниками, які є науковими установами, здійснювала НАНУ.

Анексія Криму обірвала столітню історію охорони кримської природи. Самопроголошена Республіка Крим (далі «РК») відмовилася від українського природоохоронного законодавства, але й російське виконувати не захотіла. Адже відповідно до законодавства Росії заповідники й національні парки повинні підпорядковуватися безпосередньо Міністерству природних ресурсів і екології РФ. Як виявилось, кримський уряд так не вважає.

ГОСПОДАРСТВО БЕЗ НАУКИ

Уже 26 березня 2014 року в «РК» було ухвалено рішення про «націоналізацію заповідників», у тексті якого не пояснюється значення цього терміна. Наступного дня в Сімферополі відбулася пресконференція голови Республіканського комітету з охорони навколишнього природного середовища (Рескомприроди) Геннадія Нараєва. За його словами, питання управління кримськими заповідниками порушувалося на зустрічі з делегацією Міністерства екології та природних ресурсів Російської Федерації.

«Ми хочемо зберегти кримські заповідники у своїй юрисдикції», — зазначив Нараєв у виступі. Голова Рескомприроди уточнив, що влада розглядає об'єднання всіх шести природних заповідників Криму

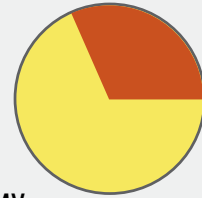
Природно-заповідний фонд Криму*

208 об'єктів
та територій
ПЗФ
площею
245 551 га

6 із 19
природних
заповідників
України
містяться в Криму

НПП «Чарівна гавань»

Площа — 10 900 га
Існує з 2009 року, зараз
перейменованій у НПП
«Тарханкутський»

ПЗ «Казантипський»

Площа — 450,1 га
Існує з 1998 року, зараз
пропонується до скасування

ПЗ «Кримський»

Площа — 44 175,5 га
Існує з 1919 року,
зараз реорганізований у мисливське
господарство Путіна

ПЗ «Опукський»

Площа — 1592,3 га
Існує з 1998 року, зараз
пропонується до скасування

ГЛПЗ «Ялтинський»

Площа — 14 523 га
Існує з 1973 року, зараз
під загрозою забудови
з боку Аксенова

ПЗ «Мис Март'ян»

Площа — 240 га
Існує з 1973 року, після
анексії не згадується
в переліках заповідників

ПЗ «Карадазький»

Площа — 2874,17 га
Існує з 1979 року,
зараз має урізане фінансування,
частина працівників звільнена

*Разом з м. Севастополь

в єдиний зі статусом «біосферного». Утім, така заява видається щонайменше авантюрою нісенітницею. Статус «біосферний заповідник» може присвоїти лише міжнародна комісія ЮНЕСКО за поданням держави. З огляду на позицію ООН щодо анексії Криму уявити таке подання з боку України або ухвалення рішення комісією ЮНЕСКО досить важко.

У реальності сталося ось що. Заява «РК» про приєднання до РФ автоматично означає для Міністерства природних ресурсів і екології РФ, що кримські заповідники мають бути передані в його підпорядкування. Аналогічно ситуація складається в усіх без винятку суб'єктах федерації, оскільки це врегульовано федеральним законодавством — єдиним

для всіх. З цього приводу Міністерство природних ресурсів і екології РФ, не відкладаючи справу в довшу шухляду, направило делегацію до Сімферополя. І тут варто віддати належне: за інформацією російських колег, Мінприроди РФ справді не на жарт переймалося долею кримських заповідників. Загроза для них у разі потрапляння в розпорядження команди Аксенова була очевидною. Проте кримські «корманічі» відправили московську делегацію назад ні з чим, мовляв, «про таке не домовлялись, усіма заповідниками керуватимемо самі».

Хід у відповідь не забарився: того самого тижня міністр екології РФ Сергій Донской на телезустрічі з президентом — у Росії практикуються публічні звіти

міністрів главі держави на телебаченні — заявив про необхідність посиленої охорони кримських заповідних територій і недопущення втрати заповідних земель. Зокрема, Міністерство природних ресурсів і екології РФ вважає за необхідне передати шість заповідників, національний парк та сімнадцять заказників у безпосереднє управління Мінприроди Росії, а Нікітський ботанічний сад — у підпорядкування Російської академії наук і розробило проект відповідної постанови уряду. Проте її не прийнято й досі, хоча минуло вже майже два роки.

Надалі позиція керівництва «РК» щодо природоохоронних територій Криму мала чіткий вектор на використання природних і передусім рекреаційних ресурсів заповідників. Так, 4 квітня 2014 року було підписано розпорядження, згідно з яким відвідування заповідників і національних парків, прохід туристичними стежками Криму будуть безплатними до створення структури, яка адмініструватиме надходження. Але створювати окремий орган, який керував би заповідниками, у «РК» ніхто не став.

Разом із тим заповідники на одному рівні з лісгоспами підпорядкували Республіканському комітету лісового господарства «РК» (Рескомліс). Вперше після 1919 року виникла ситуація, у якій заповідники, а також національний природний парк «Чарівна гавань», що є науковими природоохоронними установами, виявилися в підпорядкуванні виключно господарського органу. У Рескомлісу немає ні бажання, ні можливості утримувати наукові установи, метою яких є збереження природних ресурсів, зокрема й нелісових. Для таких об'єктів, як Кримський та Ялтинський заповідники, головним пунктом заповідного режиму є жорстке обмеження всіх різновидів рубок. Для чого лісівникам фінансувати роботу установи, на території якої заборонено рубати ліс? Водночас у штаті заповідників багато науковців. Найбільше до анексії їх було в Карадазькому заповіднику — 70 осіб. Але навіть Рескомлісу утримувати в штаті фахівців із планктону, комах, дельфінів? У 2014–2015 роках цей заповідник вперше за останні два десятиліття не мав можливості проводити дослідження морських екосистем, бо на пальне для човнів просто не було коштів.

Заповідні території займають значну частину півострова й традиційно створюються в найцікавіших та найцінніших місцях. Не дивно, що продиктована меркантильними інтересами діяльність уряду самопроголошеної «РК» торкнулася і їх. Пригадуються перші дні анексії: природоохоронці невдало віджартовувалися, мовляв, єдине, що всі знали досі про Аксьонова, — це те, що він домагається відчуження земель Ялтинського гірсько-лісового заповідника під забудову. На жаль, невдалий жарт виявився вектором політики самопроголошеної «РК».

«ПАНЬСЬКІ» УГІДДЯ

Влада «РК» виявилася неготовою до передачі об'єктів природно-заповідного фонду у відання Міністерства природних ресурсів і екології РФ, але й зберігати природну спадщину не спромоглась. Аксьонов заявив про намір на свій розсуд вирішити, які заповідні території в Криму залишити, а які скасувати. Про це він написав у своєму листі від 11 червня 2014 року міністрові природних ресурсів і екології РФ Сергію Донському, після

Путінське сафарі. Кримський природний заповідник уже подарували президенту РФ

того як останній публічно висловив критику кримської природоохоронної політики президенту РФ Владіміру Путіну. Хто проводитиме обстеження й чим керуватиметься, вирішуючи долю заповідних територій, досі не відомо.

Натомість відомо, яким чином команда Аксьонова приховала публічну критику з вуст московського міністра. Щоб «улетіти Путіну», виявилось достатньо... подарувати йому заповідник!

4 червня 2014 року Радмін «РК» видав розпорядження № 464-р «Про передачу об'єктів нерухомості в безоплатне користування управлінню справами президента РФ». У списку перераховані різноманітні санаторії, резиденції, пансіонати, а в самому кінці — Кримський природний заповідник. Природоохоронні організації Росії виступили з протестом проти такого стану справ. Проте в жовтні 2014 року Кримський природний заповідник уже був переданий до федеральної бюджетної установи «Комплекс Крим», що входить до складу управління справами президента РФ. Перетворення заповідника на державне господарство для елітних полювань — це повернення до радянських реалій Хрущовсько-Брежнєвського періоду. Післявоєнний період у СРСР і особливо на території України позначився масовим перетворенням заповідників на спецсафарі — установи для надання високим державним чинам «полут рекреаційно-мисливського характеру». У 1957 році для створення такого «спецсафарі» Кримський природний заповідник ліквідували, після чого він реорганізувався у Кримське державне заповідно-мисливське господарство. Лише в 1991-му, після ліквідації СРСР, заповідник вдалося створити наново. Сьогодні це знову «спецсафарі».

Посилився тиск і на інші заповідники. Залишається тільки припустити, на які з об'єктів уже хтось поклав око. Можливо, це «привабливий» для Аксьонова Ялтинський гірсько-лісовий заповідник. Або Казантипський та Опукський природні заповідники, де дуже зручно поновити розміщення військових баз. Чи Карадаг, де є чималі приміщення й дороге обладнання. Вже 25 серпня

2014 року голова Держради «РК» Володимир Константинов заявив, що розглядається питання про скасування Опуцького й Казантипського заповідників, оскільки місцеві жителі Ленінського району нібито звернулися до «кримської влади» з проханням про це. За його словами, «жителі залишилися без традиційних місць випасу». Тут важливо нагадати, що обидва заповідники створені досить давно, після того як перестали відігравати оборонне значення з розпадом СРСР. Але «традиційних місць випасу» тут і не могло бути. Майже всю площу вказаних заповідників займають морська акваторія і круті скелі над морем. Не найкраще місце для випасу корів, на відміну від внутрішніх степових просторів Керченського півострова. Тож ідея скасування заповідників має зовсім інше підґрунтя. Вони лишаться найбільш ласими вільними місцями, де ще можна було б побудувати готельні комплекси на скелях над морем.

НА ПОРОЗІ ПЕРЕДІЛУ

У 2015 році ситуація розвивалася не менш динамічно. Передусім під тиском були звільнені працівники, що відстоювали традиційну наукову та природоохоронну роль заповідників. Така доля спіткала навіть директора Карадазького заповідника, що працював у ньому з 1962-го. Багато хто був змушений піти з роботи. Заповідники Криму вже не є науковими установами, вони більше не мають зв'язку з Національною академією наук, не проводять наукових досліджень. Багаторічні проекти, зокрема щодо глобальних змін клімату, вже не реалізуються. Матеріали всіх попередніх досліджень невідомо де.

У січні Радмін «РК» уточнив перелік об'єктів, що передаються в підпорядкування Рескомлісу. Це Опуцький, Казантипський, Ялтинський та Карадазький природні заповідники й національний природний парк «Тарханкутський» (попередня назва «Чарівна гавань» чомусь була не до вподоби новому керівництву). «Мис Мартьян» досі не визначив статусу в складі самопроголошеної «РК». Раніше він не мав своєї адміністрації й перебував у структурі Нікітського ботанічного саду. Тепер про нього просто «забули»... Своєю чергою, Рескомліс оголосив частину природоохоронних територій півострова незалежно від категорій «об'єктами рекреації» та встановив диференційовану плату за вхід на них. Платний туризм у заповідниках і заказниках жваво пропагують кримські медіа. Вартість входу на їхню територію — від 60 до 100 руб. для дорослих і до 60 руб. для дітей, встановлення намету — 100 руб., проїзд автобуса — 150 руб., автомобіля — 70 руб. У різних частинах Ялтинського заповідника, до якого взагалі не можна заходити відповідно до його режиму, вартість відвідування примітних об'єктів становить від 50 до 100 руб. У Карадазькому заповіднику послуги варіюють від 50 до 450 руб., в Опуцькому — 200 руб., Казантипському — 150 руб.

Запровадження платних послуг у заповідниках виявилось спробою перевести їх на самозабезпечення. Але, оскільки в анексованому Криму відпочивальників стало значно менше, заповідники не принесли прибутків, та й не спромоглися навіть забезпечити себе самих. Зваживши на загальну економічну кризу, вже в липні 2015 року Міністерство

екології «РК» поновило переговори з Міністерством природних ресурсів і екології РФ щодо передачі заповідників у федеральне підпорядкування з відповідним фінансуванням їхніх адміністрацій безпосередньо з Москви.

Утім, сьогодні є підстави боятися, що на заповідні об'єкти Криму можуть чекати набагато радикальніші реформи. Відомо, що в 2015 році Відкрите акціонерне товариство «Російський інститут містобудування та інвестиційного розвитку «Гіпрогор» (Москва) розробляло «Схему територіального планування Республіки Крим». Аналогічний документ розроблений і для всіх інших суб'єктів РФ. Один із томів «Схеми...» присвячений питанням охорони природи і, зокрема, природно-заповідного фонду. Саме цей документ сьогодні є єдиним підтвердженням багатьох тривожних чуток про можливі скасування кримських заповідних територій та про можливі розміщення на них російських військових баз.

У «Схемі...» серед проблем природно-заповідних територій вказана наявність природно-аквально-комплексів — частини морських акваторій Криму, що в українському законодавчому полі зараховані до категорії пам'яток природи місцевого значення. Згідно з російським законодавством усі морські акваторії є зонами федерального підпорядкування, що вимагає зміни категорії або підпорядкування вказаних об'єктів. У тексті документа двічі фігурує речення «Виходячи з інтересів РФ у сфері оборони і безпеки, межі ООПТ (особливо охоронювані природні території — термін, що в російському законодавстві відповідає українському поняттю «природно-заповідний фонд». — Ред.) можуть бути скориговані», і одна з цих ремарок стосується саме прибережно-аквально-комплексів. Отже, об'єктом особливої уваги документа стає заповідний статус ділянок берега з прилеглою акваторією, де стратегічним є розміщення військових об'єктів.

ВПЕРШЕ ПІСЛЯ 1919 РОКУ ВИНИКЛА СИТУАЦІЯ, У ЯКІЙ ЗАПОВІДНИКИ, ЩО Є НАУКОВИМИ ПРИРОДООХОРОННИМИ УСТАНОВАМИ, ВИЯВИЛИСЯ В ПІДПОРЯДКУВАННІ ВИКЛЮЧНО ГОСПОДАРСЬКОГО ОРГАНУ

Що тим часом відбувається з природоохоронними територіями Севастополя, який є лідером в Україні за відсотком заповідних земель, узагалі не відомо. Будь-які переліки природоохоронних територій Криму, що фігурували за час анексії, не включали жодного з 26 заповідних об'єктів Севастополя.

Яким залишиться Крим до завершення анексії, питання відкрите. Втрата водопостачання, що потягне за собою будівництво мережі водосховищ, гіпотетичний міст через Керченську протоку, неконтрольований видобуток піску та гальки, розробка корисних копалин, захоплення територій під приватне будівництво — усе це може змінити природу Криму до невпізнаності. Тож наслідки анексії постають не лише в соціально-політичній площині. І фатальними вони можуть виявитися для дикої природи, яку не так просто відновити після знищення, як опори ЛЕП, і зовсім неможливо чимось замінити. ■

Шанси аутсайдерів

Із праймериз починаються серйозні президентські перегони. Вони давно вже не були такі брудні, непевні й дивні

Коли Джеб Буш оголосив сім місяців тому про намір балотуватися на президента, газети зарясніли несхвальними коментарями. Маючи за плечима знамените прізвище й понад \$100 млн бюджету, за якихось кілька місяців без проблем зібраного спонсором його родини, колишній губернатор Флориди став майже таким сильним фаворитом республіканців, як Гілларі Клінтон (котра почала свою кампанію на два дні раніше) — демократів. Буш проти Клінтон? За такого сценарію американське народовладдя почало здаватися застійно-династичною іграшкою в руках вузького кола політичної еліти, без належності до якої, без «правильного» імені та глибоких кишень захмарно дорогі вибори не виграти.

Зараз починається перший серйозний етап перегонів. 1 лютого у штаті Айова близько 250 тис. виборців, попри ожеледицю на дорогах, вирушили підтримати своїх представників на кокусках. І тут уже звичні нарікання на політиків поступилися місцем реальному страху. У республіканському таборі Буша аж ніяк не назвеш другорядною постаттю. Він син і брат колишніх президентів, розумний, має солідний послужний список у вигляді зниження податків та приватизації у сфері послуг. Однак електорат Республіканської партії вважає його нудним і недостатньо «приземленим», вбачаючи в ньому уособлення усього ненависного в політичному істеблішменті. Натомість Дональд Трамп — будівельний магнат і знаменитість без політичної кар'єри за плечима. На кампанію він зібрав небагато грошей, колись

був членом Демократичної партії і про свою нинішню політсилу досі каже не «ми», а «республіканці», ніби не асоціює себе з нею.

Трамп кмітливий, харизматичний, а до того ж за роки, коли виходило в ефір його реаліті-шоу про бізнес, створив атмосферу шаленої популярності навколо власного величезного еґо. «Я розумний, — любить наголошувати він. — Можна сказати, навіть дуже-дуже, надзвичайно розумний». Самоіронія це чи цілковита самозакоханість, сказати важко, і в тому, власне, теж частина його гри. У державній машині Трамп — аналог обожнюваної ним професійної боротьби в спорті: захопливе й карикатурно нереальне видовище, нагода «повірити в неймовірне» для скептиків і грубий обман для наївних.

Часто він підколює суперників «порадами» у Twitter. Трамп, який у минулому поширював теорії змови щодо місця народження Барака Обами, сьогодні не шкодує таких самих гостинців для найближчого конкурента Теда Круза. Останній (нині сенатор від Техасу в першій каденції) народився в Канаді, але його мати — американка, що знімає будь-які серйозні сумніви з приводу права висування стати президентом. «Для Теда — безплатна юридична консультація з питання громадянства, перш ніж до нього прискіпаються демократи. Йди до суду по деклараторне рішення вже — ти виграєш!» Такий твіт Трамп поширив серед майже 6 млн своїх фоловерів. Але статутом одного з лідерів перегонів він завдячував не так своїй дотепності, як здатності розуміти чужі страхи й підігравати їм.

За словами мільярдера, Америку розоряють і підривають іммігранти-гвалтівники, продажні банкіри та політики-ідіоти, їй загрожують маніяки-мусульмани, а для решти світу вона посміховисько. Він метає громи й блискавки в китайців: ті ж бо винайшли глобальне потепління, щоб знищити американську промисловість. Оголошуючи про участь у президентських перегонах у «Трамп-Тауер», своєму хмарочосі на Манхеттені, він бідкався: «У нас \$18 трлн боргу... Нам потрібні гроші. Ми гинемо. Гинемо. Нам потрібні гроші... На жаль, американська мрія мертва».

ЗВИНУВАЧЕННЯ ЗІ СТЕЛІ

Схоже, Америці пощастило, бо Трамп має план, як «знову зробити її великою» (фразу поцуплено з арсеналу прихильників Рейґана). Він хоче депортувати 11 млн нелегальних іммігрантів та їхніх нащадків, запровадити 45% мита на імпорту з Китаю, повбивати родичів підозрюваних у тероризмі й заборонити мусульманам в'їзд до країни. Щоб зупинити потік «гвалтівників» (нічого, що

за останні шість років спостерігається чистий відплив людей зі США до Мексики), він хоче звести «гарний мур» уздовж південного кордону. Це його фірмова політика й тема всіма очікуваного моменту в діалозі з натовпом на мітингах, які він проводить по всій Америці, спускаючись із небес у прикрашеному власною монографією гелікоптері. «Що ми побудуємо?» — запитує він. «Мур!» — волає у відповідь юрба. «Хто платитиме?» — «Мексика!»

Уявити собі кандидатом у президенти Трампа, якого підтримує близько 35% електорату республіканців (див. «Козир Трампа»), трохи страшно. Проте Круз, який має 20% симпатиків, навряд чи обнадійлива альтернатива. Цей син кубинського іммігранта самотужки вибився в люди й став відомий на всю країну в 2013 році, коли домагався зупинки роботи федерального уряду; ту марнославну спробу перекрити фінансування обамівської реформи охорони здоров'я він порівнював із рухом Опору проти Адольфа Гітлера. То був приклад цинічної самореклами, за яку Круза терпіти не можуть колеги-сенатори.

Він намагається об'єднати найконсервативнішу у фінансовому сенсі частину республіканської коаліції з найконсервативнішими в соціальному сенсі віруючими — християнами-євангелістами. Виставляючи себе безкомпромісним політиком правого крила й бичем партійної еліти, Круз успішно провів теледебати, зібрав коштів більше за будь-кого зі своїх 10 суперників, яким вдалося протриматися донині (зокрема, \$20 млн — за останні три місяці 2015 року), і старанно обробляв електорат у богомільній Айові. Цим пояснюється проповідницький стиль його кампанії.

«Ближчими днями, — повідав нещодавно Круз під час турне надзвичайно побожним північним заходом штату, — ми відпровадимо регуляторів, які налітають на фермерів, мов та сарана, назад до Вашингтона!» Далі, підвищивши гугнявий голос, він попросив невеличку групу присутніх фермерів із дружинами молитися «лише по хвилині щодня», щоб Бог зробив його президентом. Якщо на те буде Його воля, Круз обіцяє розпустити Податкову службу США, запровадити єдиний 10-відсотковий податок на доходи й вимагати від Федеральної резервної системи повернутися до золотого стандарту.

Без божественного втручання справді важко уявити, що американці оберуть президентом когось із цих двох фаворитів-республіканців. Партія дістала урок у 2012-му, коли Міт Ромні пробував «посунути» Обаму, але невдало: у дедалі неодноріднішому суспільстві «Велика стара партія» має апелювати до ширшого електорату. А цільова аудиторія Круза — білі християни — становить менш ніж половину населення. Напрошувалось очевидне рішення: завойовувати іспаномовного виборця (а ця група в Америці зростає чи не найшвидше), який притримується консервативніших поглядів. Утім, за Ромні на попередніх виборах проголосувало тільки 27% цієї категорії населення.

Саме тому в 2013-му кілька сенаторів від Республіканської партії (серед яких і Марко Рубіо, третій у перегонах за номінацією) приєдналися до

Станом на 2 лютого Круз набрав на республіканському кокусі в Айові **27,7%**, обійшовши Трампа, якому віддали симпатії **24,3%**. Рубіо третій — **23,1%**. Що ж до номінації від демократів, то голоси за Берні Сандерса й Гілларі Клінтон розділилися майже порівну — 49,6% і 49,9% відповідно.

двопартійної (і, зрештою, безрезультатної) спроби узаконити статус мільйонів нелегалів. «Зробити так, щоб люди тебе почули, справді важко... коли вони думають, ніби ти хочеш депортувати їхню бабусю», — заявляв тоді Рубіо, син бідних кубинських іммігрантів. І ще важче, якщо їх називати гвалтівниками. Наразі з кандидатів від обох партій найбільшу неприязнь викликає Трамп; 60% виборців настроєні проти нього.

Єдина втіха для республіканців — що кандидатом демократів може стати людина, у якої ще менше шансів на обрання. На шляху Гілларі Клінтон стоїть Берні Сандерс, 74-річний «демократичний соціаліст», який стверджує, що американський капіталізм побудований так, аби користатися з 99% населення, обіцяє розігнати банки й перетворити федеральну програму медичного страхування Medicare на загальнодержавну систему охорони здоров'я. Його заява про те, що це допоможе заощадити \$10 трлн за 10 років, викликала скепсис. Сандерс — незалежний сенатор від штату Вермонт. Донедавна не був ані членом, ані навіть прихильником Демократичної партії, яку називав «ідеологічним банкрутом». Але опитування показують, що на праймериз його підтримують 37% виборців демократів.

Популісти, від Вільяма Дженнінгса Браяна та Г'юї Лонга до Росса Перо й Пета Б'юкенена, — така сама частина американської політичної традиції, як і тиради проти Вашингтона. Зазвичай вони на коні в непевні часи. Браяна й Лонга породила

СТАТУСОМ ЛІДЕРА ПЕРЕГОНІВ ВІД РЕСПУБЛІКАНЦІВ ДОНАЛЬД ТРАМП ЗАВДЯЧУВАВ НЕ ТАК СВОЇЙ ДОТЕПНОСТІ, ЯК ЗДАТНОСТІ РОЗУМІТИ ЧУЖІ СТРАХИ Й ПІДІГРАВАТИ ЇМ

економічна депресія; Перо оголосив війну вільній торгівлі, якої боялися багато американців, якраз коли дві основні партії пішли їй назустріч; Б'юкенен грав на тих самих ура-патріотичних почуттях, що так розіграли кампанію Трампа. Цього разу страхи американців мають здебільшого економічний характер і набули значного поширення.

Сполучені Штати успішно вийшли з великої рецесії 2008–2009 років: рівень безробіття там нині становить лише 5%, але зростання заробітної плати дуже мляве. Реальний середній дохід домогосподарств у 2014-му був майже на \$4 тис. нижчим за піковий показник 2007-го. Це похитнуло національну самоповагу; такий самий ефект справили безуспішні війни в Іраку й Афганістані та безлад, що настав після них, зокрема

виникнення «Ісламської держави». На запитання «Чи правда, що найкращі дні Америки позаду?» в недавньому опитуванні 49% респондентів відповіли ствердно.

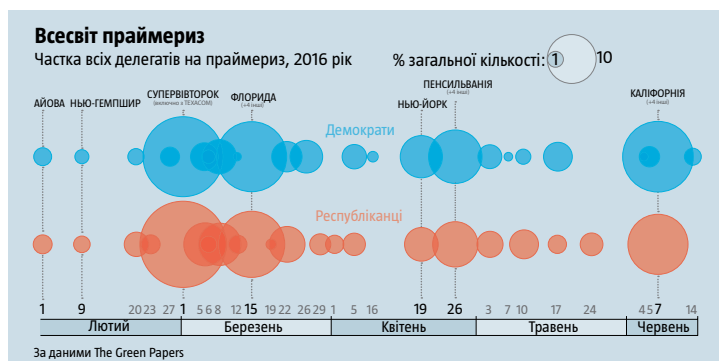
Стиснення економіки найбільше вдарило по тих, хто й раніше відчував проблеми: по робітниках підприємств, які потерпають від глобалізації, та «поколінню нульових», що зіткнулося з дедалі більшими боргами за освіту й конкуренцією за робочі місця. Торішні випускники коледжів мають у середньому \$35 тис. невипланих кредитів — це удвічі з лишком більше, ніж два десятки років тому. У Європі одна або й обидві ці групи беруть найактивнішу участь у багатьох протестних популістських рухах, зокрема грецької коаліції СИРІЗА чи соціалістичної верхівки британської Лейбористської партії на лівому фланзі, а на правому — французького «Національного фронту» чи Партії незалежності Сполученого Королівства. Америка не виняток.

Головні прихильники Трампа — найпесимістичніші з американців: білий робітничий клас. «Країна ввійшла в круте піке, людям не підвищують зарплат, ми зовсім не та супердержава, якою звикли себе вважати», — бідкався поставачальник офісного обладнання Тодд Вінслов на мітингу прибічників Трампа в місті Клермонт, Нью-Гемпшир. Трамп виправдовує такі страхи, озвучуючи їх. Саме тому його так люблять прихильники, незалежно від того, вірять вони його обіцянкам чи ні. «Він каже нам те, що в усіх нас на думці, але що ми боїмося висловити вголос», — заявив Вінслов. Іншим учасникам мітингу імпонують успіхи Трампа в бізнесі, його образ «крутого хлопця» й те, що він ніколи не був політиком. Усе це відбулось у розгромній промові, що пролунала на тому зібранні.

Імпровізуючи, як завжди, Трамп похвалив свій «великий чудовий розум», запропонував скинути Бові Бергдала (американського військовополоненого, обміняного на полонених талібів) із літака над Афганістаном. А коли запросив аудиторію ставити йому запитання, то не виявив обізнаності в жодній із порушених проблем. Про підтримку рівних заробітків для чоловіків і жінок він сказав таке: «Мені подобається однакова плата, тобто в мене багато жінок, я був дуже-дуже прогресивним щодо жінок... Ми неодмінно знайдемо правильну відповідь».

СВІТОЧ БЕРНІ

Прихильники Сандерса такі самі затяті, але молодші. Серед них часто-густо зустрічаються сердиті бородаті хлопці з пірсингом віком від 18 до 29, яким Сандерс обіцяє безплатну освіту в державних університетах та допомогу з виплатою боргів за навчання. Явна малоймовірність захоплення ним влади в Америці (бо він старий, ексцентричний і носить пожмакані костюми) для цієї групи один із привабливих аспектів його особистості. Якщо для Трампової кампанії характерний балаганний гумор, то для Сандерсової — студентський. Хоча остання відбувається в м'якшому тоні, вона все-таки свідчить про велику різницю між бунтівниками-демократами й бунтівниками-республіканцями, яка, вочевидь,

визначатиме, наскільки далеко вони зайдуть у перегонах і як сильно нашкодять своїм партіям.

Прибічники Сандерса хочуть покласти край компромісам із бізнесом, що їх демократи досягли за президентства Білла Клінтона. Але вони не мають ненависті до своєї партії: більшість рішуче підтримує Обаму, який політично набагато ближчий до Гілларі Клінтон, ніж до Сандерса. Відсутність більших успіхів у неї зумовлена її недоліками як кандидата. Її фінансово забезпечену кампанію ведуть ветерани блискуче проведених масових народних акцій із табору Обами. Ця кампанія має наздогнати й перегнати обамівську за чисельністю створених і розкручених мереж автономних волонтерів. Утім, Гілларі Клінтон, що виступає за неперервність політичного курсу в час, коли всі чекають змін, не дуже переймається розкручуванням. Кампанія Сандерса, яка у 2015 році збрала в чистому вигляді понад \$2,5 млн пожертв, більше нагадує президентську.

Дуже великої шкоди Клінтон завдав скандал, що спалахнув через необачне користування приватною електронною поштою на посаді державного секретаря. Він знову нагадав про її давню репутацію ненадійної людини; на загальних виборах це може їй дуже нашкодити. Як і участь незалежних кандидатів, наприклад одного з найбагатших американців — колишнього мера Нью-Йорка Майкла Блумберга. Він прихильний до вільної торгівлі й переймається докільям, а отже, цілком може набрати більше голосів лівого електорату, ніж правого.

Проте Клінтон (яка в опитуваннях набирає 52%) пощастило з опонентом. Якби від демократів балотувалася замість Сандерса його поміркованіша версія — сенаторка від Массачусетсу Елізабет Воррен, вона могла б зараз перехопити електорат Джеба Буша. Клінтон пощастило й у тому, що в її партії зберігається дисципліна. А також у тому, що незабаром після Айови та Нью-Гемпширу голосування за кандидатів відбудеться в низці південних штатів, де більше електоральне значення мають загалом прихильні до неї чорношкірі виборці (див. «Всесвіт праймериз»). Це дасть Гілларі змогу запобігти всім загрозам, які здатен створити для її кампанії Сандерс.

Республіканському істеблішменту щастить менше. Трамп і Круз грізніші, а їхні прихильники серед електорату республіканців більш бунтівні, ніж аналогічна аудиторія в демократів.

У тіні цих двох лідерів інші кандидати від республіканців, які більше заслуговують на обрання (зокрема, Рубіо й нинішні губернатори Джон Кейсік з Огайо та Кріс Крісті із Нью-Джерсі, чи не останні серйозні претенденти) і тим часом лишень намагаються бодай якось заявити про себе.

Проблему ускладнила безладна, неорганізована кампанія Буша. Його фандрейзинг відтягнув ресурси в інших основних кандидатів; у III кварталі 2015 року Рубіо назбирав тільки якихось \$6 млн — третину від того, що вдалося колишньому нейрохірургові, а нині лідерів перегонів Бенів Карсон. Тепер їм від цього ще гірше, оскільки Буш відчайдушно викидає величезні суми на рекламні атаки проти суперників у владі, особливо Рубіо. Як наслідок — колись ключовий «дещо консервативний» електорат республіканців, який становить приблизно 40% загалу й зазвичай вирішує долю партійної номінації, безнадійно розколото.

Цій проблемі можуть зарадити перші результати праймериз. Той із трьох основних кандидатів, який «дожив» до виборів в Айові та Нью-Гемпширі («дещо консервативному» штаті) й набрав найбільше голосів, зможе швидко згуртувати електорат істеблшменту й помірятися силами з нинішніми фаворитами. Довгий час найпридатнішим для цієї ролі здавався Рубіо — розумний, молодий і здоровий, іспаномовний і чи не єдиний кандидат серед республіканців, спроможний обігнати Клінтон у рейтинговому двобої.

Кейсік, який має солідний послужний список у ролі губернатора, та красномовний здоровань Крісті більше попрацювали в Нью-Гемпширі й можуть там обійти Рубіо. Але різниця в голосах має бути переконалива настільки, щоб справити враження на консервативних спонсорів і ЗМІ, які чекають не дочекаються, коли вже можна буде коронувати наступного претендента від істеблшменту. Кейсік здається надто консервативним і безініціативним, як на ці вибори, Крісті надто поміркований для багатьох республіканців. А Рубіо, якби тільки зміг протриматись у перших штатах, напевне показав би кращі результати в більш поміркованих регіонах, де голосування відбувається пізніше, а особливо у своїй рідній Флориді. У затяжному електоральному змаганні це, напевне, стане вирішальним.

Перегони трьох учасників, не виключено, навіть закінчаться тим, що жоден не здобуде прихильності більшості делегатів, а це теж може стати аргументом на користь Рубіо і проти його мейнстримних суперників. Тоді кандидатам доведеться б вербувати делегатів конкурентів на партійному з'їзді в липні. Востаннє таке трапилося 1948 року. А в усій республіканській коаліції Рубіо посідає друге місце за популярністю.

Утім, не відкидаймо й такого варіанта, коли жоден кандидат від істеблшменту не підніметься вище за інших у перших штатах. Тоді електорат так і залишиться розколотим. У цьому випадку Трамп (якщо його фанати прийдуть на вибори) або Круз (фаворит раннього етапу голосування), перейшовши від євангельської Айови

до поясу любителів Біблії на півдні, здатен буде виграти номінацію, доки мейнстримні кандидати з'ясовуватимуть стосунки одне з одним.

Лідерам Республіканської партії це не обіцяє нічого доброго. Але вони на таке заслужили, довгий час заохочуючи нетерпимі інвективи, якими щедро сиплють Трамп і Круз. Основні постулати республіканців: обамівська реформа медицини — чистий соціалізм; кліматологія — вигадка лібералів; демократи не просто не мають рації — вони ще й вороги Америки. Іще до того, як на цю демагогію зробив ставку Трамп, такі висловлювання вже шкодили партії, бо в її лідерів слово завжди розходилося з ділом і через це вони здаються або слабкими, або нещирими.

БЕЗРАДІСНИЙ ІСТЕБЛШМЕНТ

Через недовіру електорату кандидатам від республіканського істеблшменту стає дедалі важче пропонувати позитивну альтернативу безпросвітному нагнітанням від Трампа. Певною мірою всі вони його наслідують. Рубіо, коли був запрошений на теледебати 14 січня, щоб засудити обіцянку Трампом заборону мусульманам в'їжджати до США, натомість похвалив свого суперника, бо останній «висловив те, чого бояться всі». Але якщо коник республіканців не оптимізм, а страх, то повинен перемогти Трамп, бо тут рівних йому немає. Мабуть, це вже ускладнило партії шлях до перемоги на загальних виборах. Адже перш ніж здобути прихильність численних іспаномовних виборців, Рубіо мусять іти до нього пояснювати. Його капітуляція перед Трампом теж не дала йому плюсів в очах лідера перегонів.

НА ШЛЯХУ ГІЛЛАРИ КЛІНТОН ДО НОМІНАЦІЇ ВІД ДЕМОКРАТІВ СТОІТЬ 74-РІЧНИЙ «ДЕМОКРАТИЧНИЙ СОЦІАЛІСТ» БЕРНІ САНДЕРС

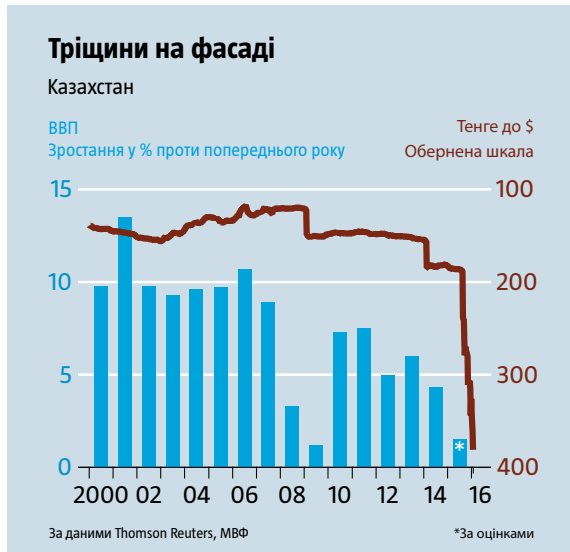
У разі виграшу Трампа або Круза в Айові та Нью-Гемпширі, республіканський істеблшмент почне боятися найгіршого. Деякі гранди з партії вже почали наводити містки до Трампа. Наприклад, Боб Дол, колишній кандидат у президенти, який у нещодавній статті в New York Times написав, що навіть самозакоханий грубіян усе одно кращий за Круза. Таке визнання істеблшментом своєї слабкості, особливо до початку голосування, вражає. Утім, звичні засоби впливу лідерів — гроші та офіційна підтримка — у цьому чудернацькому змаганні виявилися надивовижу неефективними.

Трамп витратив на свою кампанію менше за будь-якого іншого кандидата-лідера, і все-таки ЗМІ висвітлювали її більше, ніж агітаційну діяльність решти суперників укупі. Жодного з фаворитів боротьби за номінацію від республіканців офіційно не підтримував жоден губернатор чи сенатор від партії. Але їхнє джерело сили в іншому. «Ми цього не терпітимемо» — таким рокітним закінчуються емоційні мітинги Трампа. Американцям і цілому світові залишилося кілька тижнів гризти нігті, гадаючи, що це віщує. ■

Бунт на кораблі, що дрейфує

Чим закінчилася «казахська мрія» Нурсултана Назарбаєва

Ще зовсім недавно все було набагато краще: ціни на нафту трималися на висоті, середній клас зростав, а авторитарний батько нації Нурсултан Назарбаєв правив 17 млн вдячних підданих. Але сьогодні ситуація в Казахстані найтривожніша, відколи він звільнився від Радянського Союзу і став, усупереч усьому, найзаможнішою державою Середньої Азії. Багатьом назарбаєвська обіцянка «казахської мрії» нагадує тепер злий жарт.

Вразливою казахстанську економіку робить надмірна залежність від нафти. Відколи ціна на неї обвалилася, зменшилися доходи від експорту. Національна валюта тенге від серпня подешевшала наполовину. Це спричинило знецінення зарплат і підірвало споживання домогосподарств. Економіка, яка у 2013-му зростала на 5%, цього року може скоротитися — вперше від 1998-го. Дров у вогонь підкидають гальмування в Китаї (другий за масштабами торговий партнер Казахстану) та глибока рецесія в Росії (найбільший).

Усе це боляче б'є по звичайних людях. Минулого тижня в Алмати, комерційній столиці, відбувалася нехарактерна для поліцейської держави акція протесту. Під банком мітингували зо два десятки позичальників. Вони нарікали на свої іпотечні кредити й навряд чи будуть у цьому останніми. Раніше багато позик на житло видали в доларах, тож вартість їх погашення злетіла до небес.

Уряд відреагував на фінансову кризу дивним поєднанням стимулювання та жорсткої економії. До стимулів можна зарахувати інвестиційний пакет (\$9 млрд), призначений для нафтових секторів, як-от переробна промисловість, а також привабливі пропозиції для іноземних інвесторів в межах плану масової приватизації державних об'єктів. Було піднято зарплати й пенсії в бюджетному секторі,

запроваджено схеми допомоги власникам депозитів і тримачам іпотеки, які постраждали від обвалу національної валюти. За планом суворої ощадності проведитиметься урізання державних видатків в інших галузях, хоча при цьому малозабезпечені дістануть захист. Попри певну допомогу з суверенного фонду, дефіцит бюджету, ймовірно, збільшуватиметься.

Загострення проблем починає загрожувати політичній стабільності. Президент продовжує свою мантру про «нам усім важко», але заклики до суворої економії з уст глави казково багатого клану вже приїлися. Тепер питання в тому, як він відреагує на прояви сильнішого невдоволення. Назарбаєв керує Казахстаном від моменту розвалу Радянського Союзу, і вкрай одноосібно. Хоча зусиллями міжнародного політикуму і високооплачуваних піар-фірм вдалося створити який-не-який фасад лібералізму і демократичності. Торік Назарбаєв пообіцяв «сучасний державний апарат», у минулому теж говорив про створення стійкої політичної системи. Але нинішні умови він навряд чи вважає вдалим моментом для політичних змін. До справжньої реформи ще не доходило.

Тим часом режим нещадно придушує невдоволення, власне, з моменту розстрілу силовиками кількох десятків нафтовиків у місті Жанаозен на заході Казахстану наприкінці 2011 року. Лідер опозиції Василь Козлов сидить у в'язниці за сфабрикованими звинуваченнями в підбурюванні до масових заворушень, здійснюються репресії проти опозиціонерів та незалежних ЗМІ. Упродовж попередніх тижнів двоє дисидентів опинилися за ґратами внаслідок надуманих звинувачень у розпалюванні расової ворожнечі після кафкіанського судового процесу, розпочатого через обговорення у Facebook неопублікованої книжки, написаної два десятки років тому.

«Президенти приходять і йдуть, — заявив один із них, Серікжан Мамбеталін, у своєму пристрасному виступі, — а народ залишається». Аякже, скажіть це Назарбаєву. У липні йому виповниться 76, але він зовсім не збирається на відпочинок. Що характерно й незвично — а до того ж не віщує нічого доброго — казахстанський лідер не зміг забезпечити собі наступника у владі.

Тим часом Нурсултан Абішович, хоча, швидше за все, й переміг би, якби президентські вибори були вільними та чесними, не хоче ризикувати. Останні перегони він виграв, набравши 98% голосів; раніше навіть інші кандидати в президенти голосували за батька держави. Наприкінці січня Назарбаєв призначив на 20 березня парламентські перегони, що мали б забезпечити оновлення влади, аби дати стимул зростанню. А на практиці вийде чергове скликання людей, які виконуватимуть усі накази гаранта. Та хоч би як уміло маніпулювали цими виборами, вони навряд чи приховають тріщини, що можуть з'явитися, коли сповільниться економіка. ■

Гроші починають пахнути

Едвард Лукас

Коли з'явилася така форма власності, як товариство з обмеженою відповідальністю, у ній не вбачали інструменту приховування грошодарів. Створення таких компаній задумувалося як раціональний спосіб залучення капіталу для ризикованих ініціатив у бізнесі. Тепер це зручний спосіб відмивання грошей. Можна зареєструвати вигадану або фейкову компанію, а відтак створити цілі мережі взаємопов'язаних фірм, картелів та інших утворень, перерозподіляти між ними активи, уникаючи контролю регулятивних органів і громадськості.

Утім, зашморг на шії таких майстрів зловживання капіталістичною системою поступово затягується. Британський прем'єр Девід Кемерон хоче, щоб усі офшорні юрисдикції Сполученого Королівства (острів Мен, Віргінські острови), дозволяючи відкриття нових компаній, вимагали належної ідентифікації засновників. Ці юрисдикції відстояли право не надавати такої інформації в публічний доступ, але уже створення відповідних реєстрів із нею дуже стане в пригоді при офіційних запитах.

Цього, звісно, зовсім не достатньо. Одним махом експропріювати майно злочинців і заткнути дірки в нашому бюджеті можна було б завдяки двом простим крокам. Передусім варто змінити законодавство так, щоб нерухомість купували й продавали лише за умови, що як кінцевого власника ідентифіковано саме фізичну особу (тобто живу й реальну людину). Схожа практика вже випробовується у США.

Минулого місяця в Америці прийнято важливу постанову, що лишилася здебільшого непоміченою: вона вимагає засвідчення фізичної особи (реальної людини), яка купує дорогу нерухомість за власні (тобто некредитні) гроші в Маямі та Нью-Йорку, протягом 180 днів після операції. Чинники сподіваються, що зібрана в результаті експерименту інформація допоможе адаптувати систему до постійного і загального застосування. Але навіть

обмежуватися операціями з нерухомістю? Компанії-прокладки (ті, у яких важко чітко визначити власника) треба позбавити можливості продавати майно. Якщо їхній капітал зароблений законно, вони без вагань оприлюднять інформацію про те, кому належать. Наслідком такого нововведення стане фактично негайне замороження активів найбільш одіозних людей. Водночас варто попередити, що будь-яка власність, у якій протягом адекватно окресленого періоду (скажімо, трьох років) не знайшлося чітко визначеного власника, буде передана державі.

У Москві (а ще в Пекіні, Ер-Ріяді й Лос-Анжелесі) це викликало б паніку. Людям, які таємно запасалися краденим капіталом, довелося б вибирати між відповіддю на непрості запитання про джерело їхніх коштів та конфіскацією злочинно набутих статків. Аби піддати жару, можна оголосити, що служби розслідувань фінансових злочинів придивляться до банкірів, юристів і бухгалтерів, які проводили відповідну опера-

В АМЕРИЦІ ПРИЙНЯТО ПОСТАНОВУ: ВОНА ВИМАГАЄ ЗАСВІДЧЕННЯ РЕАЛЬНОЇ ОСОБИ, ЯКА КУПУЄ ДОРОГУ НЕРУХОМІСТЬ ЗА ВЛАСНІ ГРОШІ В МАЯМІ ТА НЬЮ-ЙОРКУ, ПРОТЯГОМ 180 ДНІВ

цію з продажу або купівлі майна. Адже вони мали дотримуватися правила «знай свого клієнта». Якщо той насправді виявляється невидимкою, виходить, що його дилери в дорогих костюмах не поставили належних запитань.

Для заохочення співпраці слід пообіцяти імунітет від судового переслідування особам, які взаємодіють із державними органами. Починати можна з нерухомості, а далі застосовувати той самий підхід у царині фінансових активів.

Це завдало б нищівного удару режимові Путіна: йдеться не лише про особисте фінансове становище осіб його кола, а й про можливість використання корупції як зброї в інших країнах.

Кілька років тому така пропозиція могла сприйматися несерйозно. Та нині тональність змінюється. Розслідування справи Літвіненка підтвердило, що до арсеналу державного управління РФ належать убивства. Адам Шубін, керівник Управління контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США й посадовець, який завідує економічними санкціями, недвозначно звинуватив Владіміра Путіна в корупції, даючи інтерв'ю для ВВС. Такі публічні заяви можуть розв'язати евфемізми, котрими прикриваються наші обурювачі зі злочинним і убивчим режимом у Москві. Але по-справжньому його слова важливі тим, що торують шлях до дій: судових переслідувань і змін у законодавстві. І це дуже вчасно! ■

Торік The New York Times опублікувала розслідування, яке виявило дедалі активніше використання компаній-прокладок для купівлі дорогої нерухомості у США: у них іноземні клієнти могли безпечно зберігати свої брудні гроші. Один із прикладів — грецький бізнесмен Дімітріс Контомінас (за його \$21,4 млн компанія-прокладка купила квартиру в Time Warner Center), якого заарештували рік тому в межах антикорупційної кампанії в Греції, що була на той час у глибокій кризі. Тепер Департамент Мінфіну США із запобігання фінансовим злочинам стежитиме за операціями з нерухомістю, в яких розрахунки проводяться власними коштами або через фірми-прокладки. Страхом компаніям, що задіяні майже в усіх таких операціях, доведеться розкривати особу покупця й подавати цю інформацію до міністерства — вона зберігатиметься в базі даних для користування правоохоронних органів. На Манхеттені під вимогу підпадають відповідні операції вартістю понад \$3 млн, а в окрузі Маямі-Дейд — більш ніж \$1 млн.

Херардо Анхель Бугайо Оттоне й Тамара Сабала Утрійяс:

«Сарсуела є дуже хорошим способом зрозуміти різноманітність Іспанії»

Посол Королівства Іспанія в Україні Херардо Анхель Бугайо й радник посольства з культури Тамара Сабала Утрійяс розповіли *Тижню* про можливість відкриття Інституту Сервантеса в Україні, сарсуелу як візитну картку їхньої країни та протистояння російській пропаганді.

Італійська опера, австрійська оперета та американський мюзикл добре відомі українській аудиторії. Якою мірою іспанська сарсуела подібна до всіх цих жанрів? Яка її історія та місце в іспанській культурі?

Херардо Анхель Бугайо Оттоне: Теоретично першу сарсуелу «La selva sin amor» написав іспанець Лопе де Вега. Власне, в Іспанії дуже глибоке й довге коріння театру. Іспанським слухачам не подобається опера, де всі лише співають. Сарсуелу ж було створено ближче до лінії мюзиклу. Це театральна вистава з цікавим для глядачів сюжетом, переплетеним із музичними номерами, що стала дуже популярною, бо дуже часто пов'язана з місцевою музичною традицією. Наприклад, Мадрид має

Спілкувалася Ганна Трегуб

власну кастильську традицію народної музики, так само як багато інших регіонів Іспанії. Оця варіативність безпосередньо впливає на сарсуелу. Сарсуела—дуже хороший спосіб зрозуміти різноманітність Іспанії. У ній закарбовані деякі напівлегендарні імена, які безпосередньо пов'язані з різними частинами моєї країни.

Давня традиція іспанського театру, який відкинув співані діалоги, була базою для сарсуели. Педро Кальдерон де ла Барка використовував цей принцип у своїй п'єсі «El golfo de las sirenas». Назва жанру, про який ми говоримо, походить від назви малого королівського палацу La Zarzuela поблизу Мадрида, зведеного початково як мисливський будиночок королем Філіпом IV. До речі, нині це резиденція короля Іспанії. Той невеликий палац у лісі був місцем, де влаштовувалися вистави для дворян як частина побуту королівської родини. Те, що ми знаємо як сарсуелу, було започатковане в XIX столітті композитором Франциско Барб'єрі, одним із творців цього жанру в сучасному вигляді. У першій третині XX століття, під час громадянської війни в Іспанії, розвиток культури

зупинився. У XIX столітті, після Славної революції 1868 року, мою країну спіткала економічна катастрофа. Сарсуела, довготривале шоу на три-чотири години, стала занадто дорогою для глядачів. Тоді імпресаріо вирішили винайти те, що називається el género chico (короткий жанр.—**Ред.**). Короткі сарсуели тривалістю година або трошки більше стали надзвичайно популярними, доступними для всіх. Низька плата за вхід для глядачів і популярні мелодії, які заповнили Мадрид та його околиці, зробили сарсуелу надзвичайно популярною.

У 1940-ті роки в Іспанії дуже відомою й популярною була сарсуела, дія якої відбувається в Україні. Це «Katiushka, la mujer gusa» композитора Пабло Сарозабала. Це історія про дівчину з російської царської родини, яка через більшовицьку революцію змушена переховуватися й навіть забуває про своє походження. Червоний комісар, який за сюжетом закохується в неї, швидко розуміє, хто вона, і намагається захистити її від переслідувань. Прикметно, що сюжет цієї сарсуели під час іспанської громадянської війни змінили на республіканський штиб, щоб показати більшовиків позитивними персонажами, але пізніше «Katiushka» була популярна з оригінальним сюжетом як історія про переслідування аристократичних родин в Україні та Росії. Для сарсуели характерний зв'язок із актуальними сюжетами та подіями.

Тамара Сабала Утрійяс: Сарсуела — театральний жанр, який специфічно реагує й різко відображає те, що відбувається у всій Іспанії, у конкретному її місті чи селі.

Іспаномовний світ об'єднує багато різних країн в обох півкулях. Чимало культурних моделей, які там вважають своїми, запозичено в іспанців. Чи поширений там жанр сарсуели, що має регіональний колорит?

Х. А. Б. О.: Сарсуелу справді запозичили в тих частинах світу, де важливі іспанська мова та культура. На Філіппінах *sarswela*, як там вимовляють цю назву, була і є дуже популярною, але виконують її не іспанською, а переважно різними мовами Філіппін: тагальською, кебуано тощо. На Кубі вона теж дуже популярна, але адаптована до місцевих реалій. Там у сюжетах сарсуели йдеться про місцеві історії чорних або мулатів. В Аргентині перші танго були використані у виставах, про які ми говоримо. Увесь рух за незалежність у тих частинах світу, які раніше належали до іспанської колоніальної імперії, усі тамтешні революції були натхненні й керовані іспанцями. Й іспанські культурні традиції глибоко вкорінилися як в Аргентині, на Кубі, так і в Мексиці та на Філіппінах.

На оперній сцені сарсуела стала відомою завдяки видатному іспанському тенорові Пласідо Домінго. Чи є інші іспанські співаки, які намагаються популяризувати цей жанр поряд з оперним мистецтвом?

Х. А. Б. О.: Хороший ліричний співак може виконати як оперу, так і сарсуелу. Найкращі оперні виконавці, такі як Пласідо Домінго, Хосе Каррерас, Альфредо Краус, високо оцінювали сарсуелу. Особливо Пласідо Домінго, який доклався до популяризації цього жанру у світі. В останні роки він разом зі співачкою Анною-Марією Мартінес, із якою вони виконували різні твори, зрозуміли, наскільки мало

Херардо Анхель Бугайо Оттоне — Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Іспанія в Україні з 2013 року. Має вищу юридичну освіту. З 1984-го на дипломатичній службі. Працював в іспанському посольстві в Алжирі, Угорщині та США. Був віце-президентом департаменту з Північної Америки МЗС Іспанії, радником із культури в Посольстві Іспанії в Японії. Працював консультантом у Кабінеті прем'єр-міністра Іспанії. У 2002–2004-му — генеральний директор зовнішньої політики для Азійсько-Тихоокеанського регіону та Північної Америки МЗС Іспанії. З 2004 року — заступник постійного представника Іспанії при ООН у Женеві.
Тамара Сабала Утрійяс — іспанський дипломат, радник з питань культури Посольства Королівства Іспанія в Україні.

знана сарсуела, як і багато інших аспектів іспанської культури. Наприклад, я пам'ятаю, яке потужне враження справив перший концерт трьох видатних тенорів світу (Хосе Каррераса, Лучано Паваротті й Пласідо Домінго), що відбувся в термах Каракалли у Римі, коли Домінго заспівав романс «No puede ser» із відомої сарсуели Пабло Сарозабала «La tabernera del puerto». Багато людей були вражені глибиною звучання цього твору. Багато з тих, хто слухає сарсуелу з дитинства, запитує, чому вона досі лишається маловідомою у світі.

Найвідомішими операми з іспанським сюжетом є «Севільський цирюльник» Джоаккіно Россіні та «Кармен» Жоржа Бізе. Чи є в них щось спільне з іспанською сарсуелою?

Х. А. Б. О.: Опера «Кармен» Жоржа Бізе написана на іспанську тематику. Наша країна була і є цікавою для музикантів. Можливо, вони чули про сарсуелу, про давні й глибокі традиції іспанської музики. І водночас мали уявлення про іспанську народну музику, наприклад фламенко. Не всі люди знають про цей міст між популярною та академічною музикою, яким є сарсуела в сенсі мелодій і лібрето. «Кармен» таки є твором французького композитора, який цінував іспанську музичну традицію і послуговувався нею, зробивши технічно не сарсуелу, але дещо схоже на неї, подібне до того, що могли б робити в цьому

**САРСУЕЛА — ТЕАТРАЛЬНИЙ ЖАНР,
ЯКИЙ СПЕЦИФІЧНО РЕАГУЄ Й РІЗКО
ВІДБРАЖАЄ ТЕ, ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ
У ВСІЙ ІСПАНІЇ, У КОНКРЕТНОМУ ЇЇ МІСТІ ЧИ СЕЛІ**

жанрі іспанські композитори. Різниця лише у включенні діалогів. «Чарівну флейту» Моцарта також технічно можна вважати сарсуелою, бо там є багато розлогих, неспіваних діалогів.

Постановка повноформатної сарсуели є такою самою дорогою справою, як постановка опери. Щоб створити необхідну атмосферу, знадобиться цілий хор співаків, що теж недешево. Для дешевшого варіанта багато співаків не треба, адже арії в сарсуелі, які називаються романсами, або дуети виконує одна-дві людини. Імпресаріо ж не хочуть ризикувати, роблячи нову постановку сарсуели й воліють ставити оперу «Травіата» чи «Набукко», які гарантовано мають популярність. ▶

Культуру визнано засобом м'якої, але дуже ефективної політики в міжнародних відносинах. Яким є досвід Іспанії в культурній дипломатії?

Х. А. Б. О.: Іспанський Інститут Сервантеса діє в багатьох місцях по цілому світу. Коли я приїхав в Україну як посол, одним із перших моїх пріоритетів було відкриття цього інституту тут. Я не бачив, що це можна було зробити за часів президента Януковича. Через місяць після мого прибуття до вашої країни вибухнув Майдан. Тепер ситуація по троху заспокоюється, і ми повернемося до нашої ідеї відкрити Інститут Сервантеса в Україні. Очевидно, що нині економічна ситуація в усьому світі не найкраща, але ми вивчаємо можливості відкриття осередку Сервантеса (можливо, в одному з університетів).

Інститут Сервантеса, якщо говорити ширше, більше пов'язаний із просуванням іспанської мови, ніж із промоцією культури. Але перше є невідривним від другого. Питання в тому, як багато людей в Україні все ще ігнорують важливість іспанської мови: це друга мова у світі й в інтернеті після англійської. Це друга мова в США, бо кількість іспаномовних там стрімко зростає і ми говоримо про Штати як про другу за величиною іспаномовну країну після Мексики. Це дуже швидкі зміни, на які потрібно зважати, не нехтувати економічним значенням іспанської. Ось те, що ми хотіли б зробити й за що боротимемося.

Дуже відомі іспанські автори досі знані в Україні суто в інтелектуальних колах. Я маю на увазі іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета, який колись написав, що любов'язністю, ввічливістю для філософа є ясність. Він автор низки шедеврів пера, які могли б бути надзвичайно цікавими українцям зараз. Наприклад, його «Повстання мас», написане понад 70 років тому, але нині дуже актуальне. Крім того, я хотів би донести до більшості українців справжню традиційну іспанську кухню.

Т. С. У.: Якщо говорити про Інститут Сервантеса, то нині ми беремо участь у проведенні іспитів з іспанської як іноземної (DELE). Що стосується інших філософів і письменників, то дехто з них доволі відомий в Україні, зокрема такі наші класики, як Сервантес, Лопе де Вега, Педро Кальдерон де ла Барка. В останні роки також було зроблено нові переклади їхніх творів українською. Серед сучасних авторів, широко відомих українському загалу, маю згадати Артуро Переса-Реверте, Карлоса Руїса Сафона та ін. Нині ми спільно з видавництвом «Дух і Літера» працюємо над новим українським перекладом «Повстання мас» Ортеги-і-Гассета. Також підтримали появу

деяких дрібніших перекладів творів іспанських авторів, відомих у колах іспаністів і літературних критиків, таких як вірші св. Терези Авільської (у 2015-му ми відзначали 500-річчя з дня її народження). Було б непогано зробити ще більше перекладів, але чимало залежить від іспанського Міністерства культури.

Образ іспанської культури в багатьох українців здебільшого формується на основі популярної музики й меншою мірою спирається на літературу, театр, мистецтво тощо. Які кроки Посольство Іспанії в Україні планує зробити для промоції іспанської культури?

Т. С. У.: Іспанія не представлена в Україні тією мірою, якою нам хотілося б. У нас діє згаданий вище Інститут Сервантеса й багато менш масштабних інституцій, які беруть участь у промоції культури та різноманітних акціях. Намагаємося проводити різні заходи, що стосуються як класичної, так і сучасної культури Іспанії. Тісно співпрацюємо з Київською філармонією, де цього місяця має відбутися вечір іспанської сарсуели й де відбуваються концерти класичної музики у виконанні іспанських піаністів. Беремо участь у Міжнародному фестивалі гітарної музики. У 2016-му відзначаємо 400-річчя з дня смерті Сервантеса. Також маємо вельми амбітний проект спільно з Національною оперою, який плануємо реалізувати наприкінці цього року.

У царині сучасного мистецтва тісно співпрацюємо з ГОГОЛЬFEST і за результатами минулого року оцінюємо цю взаємодію як вельми успішну. 2015-го привезли до Києва сучасну іспанську музику, цього року хочемо привезти сучасну хореографію і не тільки показати її, а й організувати низку майстер-класів, бо основна мета згаданого вище фестивалю полягає в передачі знань. Плануємо на два тижні запросити в Україну сучасного іспанського хореографа, щоб він позаймався з українськими танцюристами. Також маємо важливі проекти в кіно, зокрема співпрацюємо з кінофестивалем «Молодість», у межах якого відбувається Тиждень іспанського кіно, теж вельми успішний і популярний проект. Щороку реалізуємо й менші кінопроекти, наприклад «Літній кінотеатр» у центрі «Майстер Клас». Наші заходи організуємо не лише в Києві, а по всій Україні завдяки партнерам з Української асоціації іспаністів. Багато цікавого відбувається на щорічному конгресі іспаністів. Дуже важливим напрямом нашої діяльності є Форум журналістики, який

проводимо зазвичай наприкінці року й на якому намагаємося говорити про важливість свободи слова та свободи вираження. Торік запросили на нього іспанських журналістів, щоб поговорити про те, що відбулося в Україні та світі. Вийшла цікава дискусія. Результат цієї події: нині в Іспанії дедалі більше українських журналістів та лідерів громадської думки висловлюють свою позицію в медіа.

Х. А. Б. О.: Ймовірно, найважливішою культурною подією, пов'язаною з Іспанією, що відбулася тут за останні 20 років, був візит нобелівського лауреата з літератури Маріо Варгаса Льюси. Він не просив за свій візит жодного долара, приїхав до України добровільно й безплатно, бо дуже співпереживав тому, що відбувалося у вашій країні. Фактично це було його особисте свідчення та оцінка, критика дій Путіна в Україні з погляду авторської гідності та інтелектуального престижу нобеліата. Навіть попри мовний бар'єр, нам вдалося зробити універсальну за своєю суттю зустріч.

Напевно, найважливішим, що пов'язує нині Іспанію та Україну, є розуміння того, що відбувається у вашій країні й чому це має таке значення для європейців, іспанського народу та майбутнього Європи. Крім того, ми маємо враховувати, що кількість українців, які легально живуть в Іспанії, — понад 80 тис. Тих, хто живе нелегально, значно більше. Зі статусом чи без українці мають дуже хороший імідж у моїй країні, чого не скажеш про інші групи.

В умовах російської агресії однією з форм самозахисту України є поширення інформації про те, що тут відбувається, а також просування української культури. Як саме українська сторона може співпрацювати з іспанською в цьому питанні?

Х. А. Б. О.: Вочевидь, про це краще запитати в Посольстві України в Іспанії, але все ж ми думаємо про ці речі. Зараз, наприклад, розглядаємо можливість провести виставку українського живопису в Іспанії. На жаль, нині ситуація в моїй країні така, що доводиться довше чекати на конкретні рішення. Також я розмовляв із режисером документального фільму про Майдан «Зима у вогні» стосовно показу його в Іспанії. Але знову ж таки це питання комерційне. Сподіваюся, що ми покажемо цю стрічку на іспанському телебаченні, бо це найкращий спосіб охопити широку аудиторію. У моїй країні є російська пропаганда з величезною кількістю грошей, але виконати свої завдання їй вдалося не цілком, бо іспанці розуміють, що їм брешуть. Мої співвітчизники радше не обдурені, а заплутані, бо головна мета російської пропаганди полягає в заплутуванні. Люди не знають, що відбувається щодня в Україні. Хоча ми це повинні відстежувати й допомагати хоча б там, де можемо. Я хотів би бачити більше культурних обмінів. Сподіваюся, Посольство України в Іспанії матиме змогу й допоможе реалізувати їх.

Т. С. У.: Ми контактуємо з відділом культури Міністерства закордонних справ України, який співпрацює з різними європейськими посольствами, у питанні обміну досвідом, в організації наших відділів культури, дипломатичних представництв. Сподіваємося, воно дійсно прагне змінити імідж України у світі, і не тільки як країни, де точиться війна, а сформувати загальне уявлення про те, якою насправді є Україна. ■

К Н И Г А Р Н Я

8–13 лютого чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

- 8 лютого, 18:30** — дискусія «Що таке аналітична метафізика?» в межах презентації книжок «Нариси про свободу волі» Пітера ван Інвагена та «Метафізика» Майкла Лакса. За участю Андрія Васильченка, Олексія Панича, Єгора Полякова, Ганни Поляк. Модератор Микола Симчик. Спільно з видавництвом «Дух і Літера».
- 9 лютого, 18:30** — презентація книжки Валерія Корнєєва «A200». Модератор Леся Воронина. Спільно з видавництвом «Електроніка».
- 10 лютого, 18:30** — презентація книжки Бориса Гуменюка «Блокпост: Вірші. Новели. Публіцистика». Модератор Іван Андрусяк. Спільно з ВЦ «Академія».
- 11 лютого, 18:00** — презентація книжки Олександра Бойченка «50% рації» за участю автора. Спільно з видавництвом «Книги-XXI».
- 12 лютого, 18:30** — презентація поетичної збірки Юлії Мусаковської «Чоловіки, жінки і діти». Модератор Олена Гусейнова. Спільно з видавництвом Старого Лева.
- Львів** (просп. Свободи, 7):
- 9 лютого, 18:30** — презентація книжки Ксенії Бородин та Іванни Гонак «Lviv po polsku. Знак якості». Спільно з видавництвом «Коло».
- 10 лютого, 17:00** — КОЛО КНИЖКИ з підлітками. Розмова про Львів — місто літератури ЮНЕСКО.
- 11 лютого, 18:30** — презентація книжки Анатолія Луцька «Гуморески 18+». Модератор Ігор Паславський. Спільно з видавництвом «ПАІС».
- 13 лютого, 12:00** — дитяча субота. Презентація коміксів про Джеронімо Стілтона для дітей 7–12 років. Спільно з видавництвом «Ірбіс Комікси».
- 13 лютого, 16:00** — інтелектуальна гра «Wikifix: як весело «поремонтувати» Вікіпедію».

Дніпропетровськ (вул. Глінки, 15):

- 9 лютого, 18:30** — проєкт «Дім. Зміни». Розмова «Внутрішні мігранти: як влаштуватися на новому місці?». Учасники: Владислав Макаров і Людмила Хапатьяко.
- 10 лютого, 18:30** — розмова «Непізнане. Що коїться в головах російських солдатів на Донбасі?». Учасники — проф. Володимир Ващенко та Євген Кравченко.
- 11 лютого, 19:00** — перегляд фільму «Труба» чеською мовою з українськими субтитрами. Спільно з «Чеським центром» у Дніпропетровську.

Харків (вул. Сумська, 3):

- 10 лютого, 19:00** — розмова з Давидом Купцовим «Мораль. Про що говорить сучасна українська книга».
- 13 лютого, 18:00** — лекція радника міністра МВС України Івана Варченка «Національна поліція України. Синці. Висновки. Перемоги» (захід перенесений із 30 січня).

Вінниця (вул. Соборна, 89):

- 9 лютого, 18:00** — презентація нового видання роману Олега Шинкаренка «Кагарлик». Спільно з видавництвом «Люта справа».
- 10 лютого, 18:00** — зустріч із режисеркою Іриною Правило на тему «Екранізація літературних творів». Спільно з ГО «Конгрес Активістів Культури» за підтримки Британської ради в Україні.
- 13 лютого, 17:00** — презентація поетичної збірки Євгенія Франківа «15 мільйонів хвилин».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

- 8 лютого, 18:00** — зустріч із бійцями АТО в межах проєкту «Творча кривка».
- 9 лютого, 18:00** — проєкт «Війна»: дискусія «Соціальна реабілітація учасників АТО».

- 13 лютого, 18:00** — дитяча субота до дня Святого Валентина: «Попелюшка» Шарля Перро.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

- 9 лютого, 18:00** — засідання дискусійного клубу «А що читаєш ти?».
- 12 лютого, 18:00** — презентація поетичної збірки Вікторії Дикообраз «Семантика наших прикрас». Спільно з видавництвом «Крок».

Інформаційний партнер

Тижень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Обіцянки й реальність

Роман Герасименко

Коли «зелені чоловічки» захопили українські частини в Криму, вони одразу ж ініціювали зібрання з особовим складом, на яких агітували йти служити до ЗС РФ. Я був присутній на такому зібранні в актовій залі штабу ВМС України в Севастополі. Перед нами виступав полковник-кадровик із Москви. Він запропонував усім підписати контракт із ЗС РФ на один рік. Обіцяв, що всі, хто має кримську прописку, та всі, хто служив у ЗСУ на території Криму, набудуть російське громадянство, що цілий рік військові служитимуть у тих самих частинах і на тих самих посадах, а через рік можлива «ротація». Так росіяни називають переведення на нове місце служби за рішенням командування.

Йому ставили логічні запитання, просили пояснити, якими російськими законами регулюється перехід українських військових до російської армії. Цього полковник пояснити не міг, але окремо наголошував, що російську присягу складати не доведеться... Я слухав його і був вражений, наскільки багато людей хотіли йому вірити. У російській армії немає військових фінансистів, юристів, психологів, навіть лікарі майже всі цивільні. Та й державних службовців у їхніх частинах також немає. Що цікаво, більша частина аудиторії знала цей факт, але він усе одно не спонукав вийти в Україну — таким великим було їхнє бажання отримувати російську зарплату й жити в себе вдома. До росіян перейшли й ті військовослужбовці, які навіть не знали російської мови. Це неймовірно, але це так: ті, хто не розмовляв російською, пішли служити до росіян, у той час як багато корінних кримчан вийшло в Україну. Це були ідейні люди. У той час ставлення до Майдану визначало ставлення до України: першими до росіян пішли ті, хто кричав, що Майдан треба було давити танками.

Час показав, що майже все, що казав той полковник-кадровик, виявилося брехнею. Дуже мало хто з українців лишився служити в тих самих частинах, на тому самому місці й на тій самій посаді: усіх порозкидали по Криму протягом першого ж року. Дуже багато хто поїхав служити на Північ, Далекий Схід та Кавказ. Вийхали за межі Криму ті, хто бажав піти на вищу чи принаймні рівнозначну посаду, ніж вони були в ЗСУ. Більшість тих, хто лишився служити в Криму, обійняли нижчі посади, ніж мали за часів України: командир відділення став рядовим, головний сержант взводу — командиром танка, командир роти — командиром взводу.

У російській армії кар'єру побити складніше. Особливо «інтегрованим» — саме так називають на ЧФ РФ колишніх українських

військовослужбовців. Я був вражений, коли побачив колишнього лейтенанта ВМСУ в російській формі з лейтенантськими погонами. Він служив щонайменше два роки на Чорноморському флоті й все ще був лейтенантом. Виявляється, у росіян не дають старшого лейтенанта через рік після початку служби у військах. До речі, майже всі однокурсники цього лейтенанта, що служать у ЗСУ, отримали чергові військові звання достроково.

Із зарплатою також усе вийшло не так, як хотілося й гадалося. Від самого початку на ЧФ РФ її зменшили щонайменше на третину: зняли надбавку за службу за кордоном. Якщо раніше російський матрос у Криму отримував 8 тис. грн, то тепер його зарплата стала 17 тис. руб. Додайте до цього підняття цін у кілька разів — і вийде, що російським військовим у українському Криму жилося значно краще.

До кінця літа 2014-го в Криму працював український мобільний зв'язок. Я телефонував своїм колишнім товаришам, питав, на що вони розраховують, як збираються їздити до батьків в Україну. На той момент усі вони перебували в ейфорії. Вірили, що приблизно за рік усе «устанеться» й вони зможуть їздити в Україну без проблем. Напевно, думали, що вся наша територія увійде до складу РФ, не знаю, але українські паспорти в них забрали відразу після підписання контрактів і вклали їх в особові справи.

Усі військовослужбовці повинні були відповідно до директиви Генерального штабу ЗСУ вийти на материк до 15 травня 2014 року. Потім давався тримісячний термін, протягом якого всі очікі могли звільнитися за скороченням штату. Особливо хитрі кримчани до виходу на материк устигли оформити собі російські паспорти, потім звільнитися в Україні, повернутися до Криму й продовжити службу в російській армії. У такому разі вони

були повністю чисті перед українським законом. Це неймовірно, але всі «кримські зрадники» не є зрадниками відповідно до українських законів. Їм інкримінують ВИКЛЮЧНО дезертирство. Нісенітниця. Це все одно якби хтось із наших теперішніх мобілізованих утік з метою ухилитися від служби, і він був би дезертиром. Але ж ті, хто служить в армії агресора, не дезертири! Понад те, кримінальну справу за статтею «Дезертирство» порушено було аж у середині листопада 2014 року.

Зараз мої колишні колеги по ВМС України служать у всіх кутках неосяжної Росії. Хтось воював за «ДНР», хтось тепер у Сирії в складі 810-ї ДШБ морської піхоти ЧФ РФ. Дехто звільнився після річного контракту й просто працює в Криму. Вони не можуть повернутися в Україну, але й переїжджати до материкової Росії не бажають. Це потенційно наші люди. Вони так мені й кажуть: «Як тільки підете на штурм Перекопу, ми вдаримо по росіянах із тилу. Ми за Україну». ■

Ленін, якого немає

Станіслав Васін

Ще в період активних протестів на Майдані місцеві активісти від Комуністичної партії встановили в Донецьку біля пам'ятника Леніну намет із цілодобовою охороною, оскільки в той час у нашому регіоні була вагома частина проукраїнського населення і висловлювалися ідеї знести пам'ятник як символ радянського минулого з огляду на загальний тренд, що поширювався по всій країні. Певна річ, Ленін встояв, і літніх прибічників ідей комунізму пізніше змінили міцні хлопці в спортивних костюмах, після чого ситуація повернулася в протилежний від Майдану бік і захищати Леніна було вже ні від кого. Однак якщо для українських патріотів Ленін — це В. І. Ульянов, російський революціонер, творець РСДРП і перших концентраційних таборів, ідеолог терору та репресій, то для місцевого населення Ленін ніколи не був Ульяновим, а уявлявся тим самим симулякром, який не мав оригінала в реальності.

До війни на Донбасі в переважній частині дорослого населення Донецька пам'ятник Леніну викликав чіткі асоціації з глибоко особистим інтимним радянським минулим, пов'язаним не так із якимись абстрагованими ідеями комунізму чи соціалізму, як із травневими демонстраціями, сімейними спогадами. Ситуація стала змінюватися з початком Майдану: у цей період Ленін на центральній площі міста перетворився на символ «порядку й відсутності хаосу», як це часто доводилося чути від тих, хто брався його охороняти. По суті, в очах місцевих то був такий собі антисимвол Майдану, допустити падіння якого означало допустити перемогу Майдану якщо не на вулицях міста, то принаймні в головах донеччан. Саме цим пояснюється таке палке бажання сепаратистів на перших порах захищати вже давно нікому не потрібний шматок сірого каменя. При цьому формулювання траплялися різні. Дехто стверджував, що не проти демонтажу пам'ятника, але застерігав, щоб це не було так, як в Україні, коли натовп людей розбиває або зносить його кувалдами. Інші, більшість, були категорично проти будь-яких маніпуляцій із Леніним. У кінцевому підсумку саме з них і утворилися «чергові дружини», які його охороняли. Але парадокс у тому, що в усіх цих випадках про самого Ульянова ніколи не йшлося і пам'ятник сприймався виключно в семантичній площині: як образ або антиобраз тих чи інших подій або суспільних рухів.

Не стала винятком і «республіканська» влада, особливо схильна до радянського минулого, що створювала всеможливих «захаров-

ців» і комсомольців, у результаті чого образ Леніна вже міцно зрісся з образом самої «ДНР». Але якраз цим і пояснюється така виняткова увага українських патріотів, що все ще лишаються в Донецьку, до головної площі міста: пам'ятник уже не раз був розфарбований у синьо-жовті кольори.

Апофеозом усього цього символізму став кінець січня, коли в Донецьку близько 4-ї ранку за московським часом прогримів потужний вибух. Маю сказати, що відстань від площі Леніна до моєї домівки — трохи більш як 3 км, але навіть така дистанція й зачинені пластикові вікна створили у квартирі ефект розірваної міни, яка, здавалося, впала просто за будинком. Оскільки напередодні ввечері вже третій день активно працювала «республіканська» артилерія, перше, що мені спало на думку, — так звана ответка ЗСУ. Але виявилось, що вибухова хвиля прийшла з багатостраждальної площі Леніна, пошкодивши кілька вікон у будинках неподалік. Власне, версії того, що сталося, було лише дві: офіційні сепаратистські джерела заявили про діяльність української ДРГ, що заклала чи то пластид, чи то тротил біля пам'ятника, унаслідок чого постраждали постамент і частина правої ноги Ілліча. Так, «заступник командувача корпусу Міноборони Республіки» одразу ж заявив, що «вибух на постаменті пам'ятника Леніну в центрі Донецька здійснила терористична група. Попередньо відомі деякі подробиці пригоди, однак слідство поки що висновків не зробило. Тротил або пластид міг бути використаний як активна речовина вибухівки. У самого пам'ятника пошкоджено тільки праву ногу й п'яту, а основний удар був спрямований на п'єдестал, на якому стоїть пам'ятник».

Неофіційно дехто з місцевих говорив про те, що Леніна підірвали самі «республіканці», щоб вкотре розпалити атмосферу в місті, щоправда, не пояснюючи, з якою саме метою. Але показово зовсім інше: хай там хто здійснив цю акцію, місцеве населення, як уже не раз, зрефлексувало саме на образ, здебільшого коментуючи випадок у дусі «навіщо ламати місто»? Та й чого тільки варті всі ці гвоздики та інші квіточки, які волелюбні ленініці натаскали до постаменту кумира наступного дня після вибуху...

За ним доглядають, бережно збирають частини відірваної п'яти для вдячних нащадків, ледь не вмиваючись слізьми від можливої втрати, яка мало не настигла «нескорений Донбас». У Донецьку Ленін і правда живий, але нічого спільного з лисуватим чоловіком у скляній труні він, певна річ, уже давно не має. ■

Між змістом і беззмістовністю

Леонідас Донскіс

Ми живемо в добу терміновості, браку часу й прискорення. Як її краще описати? Поспіх. Постійна біганина. Багато завдань водночас. Нам бракує часу на себе, друзів і книжки, на задоволення від простих утіх життя. У нас на очах зникають поняття і традиція вихідних. Кінець тижня стає для більшості нагодою перемкнутися з одного джерела стресу на інше. Вихідні тепер найкращий час для семінарів, конференцій, тренінгів. Ми все робимо швидко. Але часто зроблене наспіх, як швидке харчування на ходу, має небагато цінності. Не дивно, що серед цікавих антиглобалістських рухів у Європі сьогодні — Slow Food International.

Звідси випливає швидке й автоматичне споживання всього, зокрема творчої роботи. Швидкочитання. Швидкописання. Швидкоговоріння (бо із вдумливої розмови телеглядачі, яким вічно бракує часу, можуть перемкнутися). Комунікація на швидкості світла, навіть із друзями та коханими.

Водночас ми живемо в добу інфляції. Усе стрімко втрачає вартість: гроші, ідеї, слова, обіцянки й навіть рекомендації. Колись ми рідко писали рекомендаційні листи і зважали на власну репутацію — нині роздаємо їх направо й наліво. Цінність наукових книжок і статей падає: їхні якості і зміст цінуються значно менше, ніж колись. Їх не читають, а просто прогортають. Знецінюються архітектура й музика, хоча їхня грошова вартість розкачується фінансовими маніпуляціями.

В університетах академічні зусилля охрещують «продукуванням». Результати роботи оцінюють за тим самим принципом, що й колись збір урожаю в радянському колгоспі. Це до певної міри глобальний тренд. У Європі раніше кілька хороших статей у серйозних наукових журналах були достатнім аргументом для обійняття посади в університеті. Нині все вимірюється кількістю публікацій і знаків, а не якістю контенту, ідей чи міжнародним визнанням.

У першій половині ХХ століття мислителі на кшталт Отто Вайнінгера чи Людвіга Вітгенштайна могли змінити інтелектуальне життя Європи однією книжкою. Сьогодні ніхто навіть не запропонував би їм роботи в академічній сфері — у Литві чи будь-де в Європі. Їх вважали б непродуктивними. Вони писали надто мало й повільно.

Ці риси глобалізації відчужаються в Литві й подібних країнах. Один мій колишній студент із Риги, що вчивсь у докторантурі на філософії в Гельсінському університеті, якось сказав, що темп життя у Фінляндії нагадує розслаблений недільний полудень, а в країнах Балтії — вічний ранок понеділка.

Перетинаючи фінішну лінію, ми вітаємо себе з власною здатністю так багато витримати. Широ вважасмо, що сенс життя в адреналіні старту й фінішу, хоча багато хто не розуміє, що насправді все зводиться до бігу на витривалість.

А може, все навпаки? Може, найціннішим є те, чого ми більше не помічаємо на бігу: місця, враження, обличчя й погляди?

Що відбувається? Втрата універсального відчуття сенсу через глобалізацію, а відтак асоціювання цінності й сенсу виключно з владою, успіхом, помітністю, активністю й швидким визнанням? Може, це екстремальна форма капіталізму з характерною для нього брутальністю? Чи варварська тенденція сучасності — звуження усього мистецтва й культури до ринкових сил? А може, міфологізована свідомість посткомуністичних суспільств із їхнім внутрішнім марксизмом, які відмовляються серйозно сприймати будь-що не дотичне до

**НАША ДОБА ТЕРМІНОВОСТІ
Й БРАКУ ЧАСУ ЗУМОВЛЮЄ ШВИДКЕ,
АВТОМАТИЧНЕ СПОЖИВАННЯ ВСЬОГО,
ЗОКРЕМА ТВОРЧОЇ РОБОТИ,
А ТАКОЖ ІНФЛЯЦІЮ ЦІННОСТЕЙ**

ринків та фінансової потуги? Чи ми не об'єкт експлуатації для того стилю життя, до якого з таким ентузіазмом звикаємо? Чи не обмежує нас фаталістична віра в те, що протистояти духові нашого часу марно?

Які ж у нас альтернативи? Передусім чітко думаймо, що робити швидко, а що — повільно. До першої категорії належать щоденні завдання, а не прагнення чи аспекти, які творять сенси. Наприклад, зустрічі повинні бути нечисленними й короткими. Звіти — написаними лаконічно. Розмови про роботу — жвавіми, а після них її має бути виконано. Бюрократію слід мінімізувати. Новини — проглядати швидко. Токсичної та несерйозної інформації треба уникати взагалі. Життя надто коротке: у нас бракує часу читати, чути й бачити все, що варте нашої уваги.

А ще варто повертатися до повільного читання добротної літератури — і завжди до фундаментальних текстів. Те саме стосується улюблених вистав та кіно. Треба втішатися часом, проведенням у компанії друзів чи родини. Краєвидами й музеями теж варто насолоджуватися повільно.

І найважливіше — слід відродити цінну концепції, мови, обов'язку, моральної чесності, мистецтва й форм життя. Ми живемо у світі шаленої інфляції. Чому не спробувати її розвернути? Зробивши так, ми менше вбачали б у собі жертв, покладених на олттар глобалізації, або міфологізовані інструменти прогресу. І нам не довелося б сушити мізки в роздумах про таємні процеси, у яких архітектори глобалізації збираються захопити наші душі.

Менше переймаймося фаталізмом і стеженням за центрами глобальної влади. Натомість маймо більше свободи й сміливості не поспішати: глибше занурюватися, повільніше читати й цінувати кожен момент життя. ■

ЕКСКЛЮЗИВ

The
Economist

Ювілейне, 30-те видання зі спецпроектom і думками
Крістін Лаґард ■ Марґарет Етвуд ■ Мугаммаду
Бугарі ■ Ніколи Стардґон ■ Нарендри Моді ■
Малали Юсуфзай ■ Володимира Василенка

За ексклюзивною ліцензією

Тижде́нь

Світ у 2016

Український випуск

Вже у продажу

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНІ З 9:00 ДО 21:00
ОНЛАЙН-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3, тел.: (044) 235-88-54

вул. Спаська, 5, тел.: (044) 351-13-38

просп. Повітрофлотський, 33/2, тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1, тел.: (044) 383-61-49

вул. Велика Васильківська, 63, тел.: (044) 287-50-88

М. ЛЬВІВ

просп. Свободи, 7, тел.: (032) 235-73-68

вул. Галицька, 9, тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3, тел.: (057) 731-59-49

М. ДНІПРОПЕТРОВСЬК

вул. Глінки, 15, тел.: (056) 732-13-92

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31, тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89, тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7–9, тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6, тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2, тел.: (0362) 22-34-41

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30, тел.: (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP